

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ATATÜRK

HAYATI
VECİZELERİ
İNKILÂPLARI
İLKELERİ
KRONOLOJİSİ



GEÇİT KİTAP EVİ



ATATÜRK DİYOR Kİ:

" Gelecek için hazırlanan vatan evlâdlarına, hiçbir güçlük karşısında yılmayarak tam bir sabır ve metânetle çalışmalarını ve öğrenim gören çocuklarımızın ana ve babalarına da yavrularının öğreniminin tamamlanması için hiçbir fedakârlıktan çekinmemelerini tavsiye ederim. "

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.2, s.17)

ATATÜRK

* HAYATI * VECİZELERİ * İNKILÂPLARI
* İLKELERİ * KRONOLOJİSİ

NUR ARDAKOÇ
(Edebiyat Öğretmeni)

GEÇİT KİTABEVİ
Ankara Cad. Fahrettin Kerim Gökay
Vakıf İşhanı No: 31/6 SİRKECİ-İSTANBUL
P.K. 135 BEYAZIT-İSTANBUL Tel: 526 07 01

ATATÜRK
Hayatı, Vecizeleri, İnkılâpları
İlkeleri, Kronolojisi
NUR ARDAKOÇ

Yayımlayan	GEÇİT KİTABEVİ
Yayın No	20

Kapak düzeni	Sait Maden
Dizgi	Merk Yayıncılık A.Ş.
Baskı	Alemdar Ofset

İSTANBUL 1988

ÖNSÖZ

Ulu Önderimiz GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK;

● Yüzyıllar boyunca "ümme" anlayışıyla yoğurularak kendi millî benliğinden uzaklaşmış TÜRK TOPLUMUNU bir "millet" kavramı etrafında toplamış,

● Bağınazlık ve bilgisizliğin en yaygın olduğı bir ortamda "TÜRK İNKİLÂBİ"nı gerçekleştirmiş, ve

● TÜRKİYE CUMHURİYETİ'ni kurarak, eşi - benzeri olmayan bir önder olarak Dünya Tarihi'ndeki en seçkin yerini almıştır.

Eserleriyle ebediyete kadar yaşayacak olan ATATÜRK;

● Dâhîdir.

● Olayları değerlendirmede olağanüstü başarılıdır.

● Hoşgörülüdür.

● Türk Milletine inanır ve güvenir.

Cumhuriyetimizin kurucusu ATATÜRK ;

● İnkılâpçıdır.

● Büyük bir politikacıdır.

● İdealisttir, realisttir.

● Kararlarında kesin, hesaplı ve tedbirlidir, hiçbir şeyi raslantıya bırakmaz.

● İleri görüşlüdür, doğru sözlüdür.

● Cesurdur, yılmak nedir bilmez.

● Ortamı, kendi düşüncelerine uygun hale getirinceye kadar uysaldır. Fakat, beklediğı fırsatı yakaladı mı, hemen değerlendirmeyi çok iyi bilir.

● Savaşı sevmez; yurttta ve cihanda sulh ister. Ama, gerektiğinde savaşımayı çok iyi bilir.

● Kişileri, kendi inanç ve kararları doğrultusunda seve seve koşturmayı bilir.

● Okumayı, ilmi sever.

● Ruhunda eşsiz bir demokrasi aşkı vardır.

● Türkiye Cumhuriyeti'ndeki herşey O'nun inancı, yeteneği ve enerjisinin meyvesidir.

● Ve, eserlerini TÜRK GENÇLİĞİ'ne emanet etmiştir.

O'nun kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni ve inkılâplarını korumak, O'nun gösterdiği aydınlık yolda daima ilerlemek her Türk'un görevidir, ve O'nu sevmek bir vatan borcudur.

NUR ARDAKOÇ
(Edebiyat Öğretmeni)

ATATÜRK'ÜN HAYATI



ATATÜRK DİYOR Kİ:

**"Benim nâciz vücudum nasıl olsa
bir gün toprak olacaktır. Fakat
Türkiye Cumhuriyeti ebediyen yaşayacaktır."
(Mayıs 1929)**

● DOĞUMU, AİLESİ, ÇOCUKLUĞU

Atatürk, 1881 yılında Selânik'te, Kâsımiye (*Koca Kasım Paşa/Ahmed Subaşı*) mahallesi, Islâhhâne caddesindeki 17 kapı numaralı evde doğmuştur (1). Asıl adı **Mustafa**'dır.

Babası Ali Rıza Efendi, annesi Zübeyde Hanım'dır.

Atatürk'ün doğum günü kesin olarak bilinmemesine rağmen 1 Ocak-12 Mart tarihleri arasında doğduğu tahmin edilmektedir.

Atatürk, bir gün kendisine doğum gününü soranlara:

— "Neden 19 Mayıs olmasın? " demiştir.

Annesi Zübeyde Hanım, Anadolu'dan gelip Selânik'in "Göl" bölgesine yerleşen *Sarı Gollü Hacı Sofu* ailesinden İbrahim Feyzullah Efendi'nin kızıdır.

Yüksek iradeli, sağduyu sahibi, sağlam karakterli, dindâr bir kadın olan Zübeyde Hanım 14 Ocak 1923'te İzmir'de ölmüştür.

Babası Ali Rıza Efendi, "Kırmızı Hâfız" diye anılan öğretmen Ahmed Efendi'nin oğludur.

Ali Rıza Efendi, yıllarca Selânik Evkaf (*Vakıflar*) Kâtipliği'nde ve Rûsûmât (*Gümrük*) Memurluğu'nda bulunmuş; memurluktan ayrıldıktan sonra da kereste ticareti yapmıştır. Bu arada Sırbistan Savaşı nedeniyle, Selânik'te gönüllülerden kurulan, Selânik Asâkir-i Milliyye Taburu'nda Üsteğmen (*Birinci Mülâzım*) olarak görev yapmıştır.

(1) Atatürk'ün doğduğu bu ev 3 katlıdır. 2'nci kattaki "Ocaklı oda"da dünyaya gelmiştir. Ev, babası tarafından 1878'de kiralanmıştır.

Evin bulunduğu sokağın adı, şimdi "Apostol"dur.

Cumhuriyetimizin 10'uncu yılında, Selânik Belediyesi evin kapısına mermer bir plaka koymuştur (1933). Daha sonra, Selânik Belediyesi tarafından satın alınan bu ev, 19 Şubat 1937'de Selânik "Türkiye Konsolosluğu"na verilmiş, 1953'de de "Atatürk Müzesi" olarak ziyarete açılmıştır.

Atatürk'ün babasının ölüm tarihi kesin olarak bilinmemesine rağmen 1887 - 1890 tarihleri arasında (*bazı kaynaklarda, 28 Kasım 1893*) öldüğü kabul edilmektedir.

● ATATÜRK'ÜN YETİŞMESİ ÜZERİNDE ANNE VE BABASININ ETKİLERİ

Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi ileri görüşlü, yeni görüşlere saygı duyan biriydi. Oğlu Mustafa'ya çoğu zaman:

— "Adam olmak için, okumak, öğrenmek şarttır; başka çâre yoktur!" derdi.

Atatürk, babasını az hatırlamakla beraber; O'nun zekâ, azim ve iradesini anlatır; modern düşünceli biri olduğunu söylerdi.

Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın şu olaydaki davranışı ise, O'nun Mustafa Kemal üzerindeki etkisini göstermektedir.

Zübeyde Hanım; Mustafa Kemal'in birkaç arkadaşıyla birlikte yönetime karşı çalışmalar yaptığını öğrenince, bundan ürkmüş. Ama, oğlunun işi, kendisine anlatması üzerine, meseleyi kavrayıp şöyle demiştir:

— "Gizli şeyleriniz varsa ben saklayayım; muvaffak olmak zordur, mahvolmak daha tabiidir. Evlâdım, bir gün bu işler olduktan sonra seni namus ve haysiyet sahibi olanlarla görmezsem, işte o zaman meysus (umudsuz) olurum. Ben, senin kadar okumadım, senin kadar bilmem. Seni, gördüğüm, anladığım şeyleri yapmaktan menetmeye kalkışmam, yalnız dikkat et! Esas, muvaffak olmaktadır, muvaffak olmaya çalış" (2).

(2) Atatürk, Hayatı ve Eseri; Hikmet Bayur, Ankara 1963, s.6

● ATATÜRK'ÜN OKULA BAŞLAMASI

Atatürk'ün okula başlaması aile içinde bir anlaşmazlık konusu olmuştur. Annesi, geleneklere bağlı olduğu için, oğlunun ilâhilerle, âminlerle mahalle mektebine (Fatma Mollakadın Mektebi); babası ise yeni yöntemlere göre öğrenim yapan "Şemsi Efendi Mektebi"ne gitmesini istemektedir.

Atatürk, bu olayı "Anıları"nda şöyle anlatır:

— "Çocukluğuma dair ilk hatırladığım şey, mektebe gitmek meselesine aittir. Bundan dolayı anam ve babam arasında şiddetli bir mücadele vardı. Annem, ilâhilerle mektebe başlamamı ve mahalle mektebine gitmemi istiyordu. Rüsûmât'ta (Güm-rük'te) memur olan babam, o zaman yeni açılan Şemsi Efendi'nin (3) mektebine devam etmeme ve yeni usul üzerine okumama taraftardı. Nihayet babam işi mâbirâne surette halletti: Evvelâ mûtaad (alışılmış, âdet olan) merasimle mahalle mektebine başladım. Bu suretle annemin gönlü yapılmış oldu. Birkaç gün sonra da mahalle mektebinden çıktım, Şemsi Efendi'nin mektebine kaydettim..."(4).

*

(3) Şemsi Efendi Mektebi, 1873'te Selânik'te, Sabri Paşa mahallesinde açılan ve yeni yöntemlerle öğrenim yapan bir okuldur. 1890'da "Feyzlye Okulu" ile birleşerek "Feyziye Okulu" adını almış ve 8 yıllık Rüştiye (Ortaokul) olmuştur.

(4) Atatürk, Yetiştmesi, Kişiliği, Devrimleri; İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu; Erzurum 1973, s.5.

● KOYDE GEÇEN GÜNLER

Mustafa Kemal, okulu bitirmeden önce babası öldü. Annesi, çocuklarını (5) yanına alarak, Langaza'daki Rapla çiftliğinde kâhyalık yapan kardeşi Hüseyin Efendi'nin yanına yerleşmek zorunda kaldı.

Mustafa Kemal Atatürk, köyde geçen günlerini şöyle anlatır:

"... Dayım köy hayatı geçiriyordu. Ben de bu hayata karıştım. Bana vazifeler veriyor, ben de bunları yapıyordum. Başlıca vazife tarla bekçiliği idi. Kardeşim (Makbule Atadan) ile beraber bakla tarlasının ortasındaki bir kulübede oturduğumuzu ve kargaları kovmakla uğraştığımızı unutamam. Çiftlik hayatının diğer işlerine de karışıyordum. Böylece biraz geçince annem, benim mektepsiz kaldığım için endişe etmeye başladı. Nihayet, Selânik'te bulunan teyzemin evine gitmeme karar verildi. Selânik'te Mülkiye Rüşdiyesi'ne kaydolundum..."

● ÇOK SERT BİR ÖĞRETMEN

1893'te Selânik Mülkiye Rüşdiyesi'ne giren Mustafa Kemal, burada öğrenimini tamamlamak fırsatını bulamadı. Okulun müdür yardımcısı ve matematik öğretmeni olan Kaymak Hâfız (Hacı Hüseyin Efendi)'in çok sert bir davranışı, O'nun okuldan ayrılmasına sebep oldu. Atatürk, bu olayı şöyle anlatır:

"... Mektepte Kaymak Hâfız isminde bir hoca vardı. Bir gün sınıfımıza ders verirken, ben bir çocukla kavga ettim. Çok gürültü oldu. Hoca beni yakaladı, çok dövdü. Bütün vücudum kan

(5) Atatürk'ün 5 kardeşi vardır; Fatma (1871-1875), Ahmed (1874-1883), Ömer (1875-1883), Makbule Atadan (1885-1956) Naciye (1889-1901).

içinde kaldı. Büyük validem zaten mektepte okumama aleyh-dardı. Beni derhal mektepten çıkardı..."

● ASKERÎ RÜŞDİYE'YE GİRİYOR

Atatürk, Selânik Mülkiye Rüşdiyesi'nden çıktıktan sonra gelişen olayları "Anıları"nda şöyle anlatır:

"... Binbaşı Kadri Bey adında bir komşumuz vardı. Oğlu Ahmed Bey Askerî Rüşdiyesi'ne devam ediyor ve mektep elbisesi giyyordu. O'nu gördükçe ben de böyle elbise giymeye hevesleniyordum. Sonra sokakta subaylar görüyordum. Bu dereceye ulaşmak için izlenilmesi gereken yolun, Askerî Rüşdiye'ye girmek olduğunu anlıyordum. O sırada annem Selânik'e gelmişti. Askerî Rüşdiye'ye girmek istediğimi anneme söyledim. Annem askerlikten korkup çekinirdi. Asker olmama şiddetle karşı çıkıyordu. Giriş sınavları zamanı O'na sezdirmeden kendi kendime Askerî Rüşdiye'ye giderek sınav verdim. Böylece, anneme sürpriz yaptım..."

Mustafa Kemal Atatürk 1893 yılında Selânik Askerî Rüşdiyesi'ne girmiştir.

● "MUSTAFA KEMAL" OLUYOR

Disiplini, kuvvetli öğretim ve eğitimiyle şöhret bulan Selânik Askerî Rüşdiyesi, genç Mustafa'nın yetişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Zekâsı ve yetenekleriyle arkadaşları arasında birdenbire sivrilten Mustafa, öğretmenlerinin dikkatini de kısa zamanda çekmiştir.

Mustafa, en çok matematik dersini seviyor, konularının dışındaki daha zor problemlerle uğraşüyor, öğretmenine sorular yazıyor, öğretmeni de kendisine yazılı cevaplar veriyordu.

Bir gün, matematik öğretmeni Üsküplü Yüzbaşı Mustafa Sabrı Efendi, bu çalışkan öğrencisine;

— " Oğlum, senin adın da Mustafa, benim adım da Mustafa. Arada bir fark olmalı. Bundan sonra senin adın MUSTAFA KEMAL olsun. Kemal, olgunluk demektir. İnşallah bu zekânla olgunlaşır; milletine, vatanına büyük hizmetler yapan hayırlı bir evlâd olursun." dedi.

O günden sonra, "Atatürk" soyadını alıncaya kadar, adı Mustafa Kemal oldu.

● MANASTIR ASKERÎ İDADİSİ'NDE

Mustafa Kemal, 3 yıllık Selânik Askerî Rüşdiyesi'ni, bütün derslerinden tam not alarak bitirdi. Bir üst aşamadaki Askerî İdadî'ye (*Lise*) girmek için Manastır'a (6) gitti. 3 yıllık Manastır Askerî İdadisi'ne girdi (1895).

Burada matematik dersleri kendisine pek kolay geliyordu fakat, Fransızca'dan geriydi. Fransızca öğretmeni kendisiyle meşgul oluyordu ve bazen da acı ihtarlarda bulunuyordu, bu da Mustafa Kemal'in gücüne gidiyordu.

Selânik'e tatile geldiğinde, Fransızcasını ilerletmek için gizlice "Collège des Frères de la Salle" adındaki Papaz okuluna devam etmeye başladı. Ancak, 2-3 ay sonra, bir subay adayının yabancı bir okula gitmesi hoş görülmeyle okula devamı yasaklandı.

Manastır Askerî İdadisi'nde okurken, tarih öğretmeni Tevfik Bey tarih; sınıf arkadaşı Ömer Naci de, Mustafa Kemal'de şiir ve edebiyat merakını uyandırmıştır.

● İSTANBUL'DA HARP OKULU'NDA

Manastır Askerî İdadisi'ni başarıyla bitiren Mustafa Kemal İstanbul'a giderek 13 Mart 1889'da Harp Okulu (Harbiye Mektebi)'nin Piyade sınıfı'na yazıldı.

(6) Manastır'ın şimdiki adı "Bitola" dır.

Mustafa Kemal, Harp Okulu'nun birinci sınıfındaki hatıralarını anlatırken:

"... Birinci sınıfta saf gençlik hayallerine tutuldum. Dersleri ihmal ettim. Senenin nasıl geçtiğinin hiç farkında olmadım. Ancak, dersler kesilince kitaplara sarıldım..." diyor.

Mustafa Kemal ikinci sınıfa geçince, askerlik derslerine karşı daha fazla ilgi duymaya başlamış, diğer taraftan güzel konuşmak, güzel yazmak hevesi de artmıştır. Ders aralarında arkadaşlarıyla tartışmalar düzenliyorlardı.

Bu sıralarda, Mustafa Kemal'in kafasında siyasî düşünceler de filizlenmeye başlamıştı. Bu dönemde, Namık Kemal'in eserlerini ve Napoléon Bonaparte hakkında yazılan çeşitli eserleri okudu. En yakın arkadaşlarından biri Ali Fuad (Cebesoy) idi.

10 Şubat 1902'de, Harp Okulu'nu "Teğmen" rütbesiyle bitirdikten sonra Erkân-ı Harp (Harp Akademisi) sınıfına ayrıldı. 11 Ocak 1905'de "Kurmaya Yüzbaşı" olarak mezun oldu. O yıl, "Kurmaya"lık hakkını kazanan onüç subaydan biriydi.

Mustafa Kemal, Harp Akademisi'ndeki hayatını şöyle anlatır.

"... Mütad olan derslere iyi çalışıyordum. Bunlardan başka, bende ve bazı arkadaşlarda yeni fikirler doğdu. Memleketin idaresinde ve siyasetinde fenalıklar bulunduğunu keşfetmeye başladık. Binlerce kişiden ibaret olan Harp Okulu talebesine bu keşfimizi anlatmak hevesine düştük. Bunun için de, mektepte elyazısıyla bir gazete çıkarmaya başladık. Ben, gazetenin yöneticileri arasındaydım. Gazetenin yazılarını çoğu zaman ben yazıyordum..."

Onların bu hareketleri Okul yönetimi tarafından öğrenilmiş ve bu olaydan ceza almadan kurtulmuşlardır.

● MUSTAFA KEMAL VE ARKADAŞLARI TUTUKLANIYOR

Mustafa Kemal Harp Akademisi'ni bitirdikten sonra, arkadaşlarıyla birlikte, Beyazıt'da bir ev kiraladılar. Arasıra burada toplanıp memleket meselelerini görüşüyorlardı. Ancak, genç

subayların bu hareketleri 2'nci Abdülhamid'in hafiyelerinin gözünden kaçmıyordu.

Bir gün, subayken askerlikten çıkarılmış Fethi adındaki arkadaşları, bu toplantıları Saray'a ihbar etti. Bunun üzerine; **Mustafa Kemal** ve arkadaşları **Ali Fuad (Cebesoy)**, **Müfid (Kırşehir)** ve **İsmail Hakkı** tutuklanarak Yıldız Sarayı'nda sorguya çekildiler. 3 ay kadar tutuklu kaldıktan sonra, Okul Komutanı'nın araya girmesi üzerine, Hükûmet merkezi dışında görev almaları şartıyla af edildiler. Mustafa Kemal, *Şam'daki 5'inci Ordu 30'uncu Süvari Alayı na* staja gönderildi (1905).

● "VATAN VE HÜRRIYET CEMİYETİ" Nİ KURUYOR

Mustafa Kemal'in Suriye'deki askerlik hayatı, daha sonraki hayatı için kıymetli tecrübelerle geçmiştir.

Suriye'de bulunduğu dönemde; Devlet Yönetiminin kötülüğü, ordunun eğitimindeki eksikliğini ve halkın fena yönetim yüzünden çektiği ızdırapları daha yakından görmüştür.

Yine bu dönemde, çeşitli bahanelerle Suriye'nin her tarafını dolaşmış, **Havran** ve **Kuneytıra**'da çıkan **Dürzi** ayaklanmalarının bastırılması harekâtına katılmıştır.

Mustafa Kemal, Şam'da bulunduğu sırada, Mustafa (Cantekin), Müfid (Özdeş) ve Lütfi isimli arkadaşlarıyla "**Vatan ve Hürriyet Cemiyeti**" adında gizli bir dernek kurdu (*Ekim 1906*). Bu derneğin Suriye ve çevresinde teşkilatlandırılması görevi Mustafa Kemal'e verildi. O da, çeşitli askerî sınıflarda staj yapmak bahanesiyle **Beyrut**, **Yafa** ve **Kudüs**'e giderek oralarda da şube açtı. Ancak dernek, Mustafa Kemal'in istediği şekilde teşkilatlanamıyordu. Bu işin Makedonya'da daha kolay olacağını düşünüyordu. Sonunda, Makedonya'ya gitmeye karar verdi.

Dernek arkadaşlarından birinin sağladığı bir "**İzin Belgesi**" ile ve kimliğini gizleyerek Selânik'e gitti. O zaman Selanik Merkez Komutan vekili **Mümtaz Yüzbaşı Cemil (Uybadın)**'ın

yardımla, tanınmadan Selânik'e girmeyi başardı. Böylece, çoktandır hasretini çektiği anası Zübeyde Hanım'a da kavuştu.

● MUSTAFA KEMAL SELÂNİK'TE

Selânik'e gelir gelmez, bazı arkadaşlarının yardımıyla 4 ay hava değişimi aldı. Bu süre içinde, eski arkadaşlarından Ömer, Naci, Nusret Sami (Kızıldoğan), Hakkı Baha (Pars) ile birlikte, "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti"nin Selânik şubesini kurdu.

Selânik'te bulunduğu sırada, arandığını ve tutuklanması için emir verildiğini duydu. Vakit kaybetmeden Yafa'ya döndü.

● MUSTAFA KEMAL YAFA'DA

Yafa Komutanı Ahmed Bey, o sırada Mustafa Kemal'in nerede olduğunu soranlara verdiği cevapta, O'nun Mısır hududundaki askerî birlikleri teftişe gönderildiğini bildirmişti. Mustafa Kemal, Yafa'ya gelir gelmez, yanına verilen bir miktar kuvvetle sözü edilen yere gitti.

Bu görevden döntünce, Şam'da topçu stajı yapmaya başladı. 20 Haziran 1907'de Kolağası (Önyüzbaşı) rütbesiyle Şam'da Ordu Kurmay Heyeti'ne atandı.

Mustafa Kemal, 1907 yılı Eylül'ünde kendisini, Makedonya'daki 3'üncü Ordu'ya naklettirdi. Ancak, daha Selânik'e varmadan 3'üncü Ordu Müşirliği tarafından Manastır (Bitola)'a atandı.

● MUSTAFA KEMAL YİNE SELÂNİK'TE

Mustafa Kemal Selânik'e varınca, Ordu Müşir (Mareşal)'i ile görüştü. Bir tesadüf eseri olarak, o günlerde yapılan bir teftişte bulundu. Bu vesileyle de, kendisinin, Selânik'teki Müşir'in

Kurmay Heyeti'nde faydalı olacağı anlaşıldı, bu yüzden Selânik Müşirliği'nde bırakıldı.

Mustafa Kemal'e, Ordu Kurmay Heyeti'ndeki görevinden başka, 22 Haziran 1908'de, "Selânik-Üsküp Demiryolu Müfettişliği" görevi de verildi.

● "VATAN VE HÜRRİYET CEMİYETİ" İLE "İTTİHAD VE TERAKKİ CEMİYETİ" BİRLEŞİYOR

Selânik'te kurulan "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti", bir süre sonra, orada gizli çalışmalarını sürdüren, "İttihad ve Terakki Cemiyeti" (7) ile birleşti. Ancak, Mustafa Kemal, bu cemiyetin o günkü yöneticileriyle yakın ilişki kurmadı. Bununla beraber, Hat Müfettişliği görevinden yararlanarak, bölgede cemiyetin yeni şubelerini açtı.

Mustafa Kemal, 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in ilânıyla sonuçlanan olaylarda faal bir rol almadı, sadece gelişmeleri yakından izlemekle yetindi. Çünkü, O'na göre; İttihadçıların belirli bir siyasî görüş ve programları yoktu. Oysa, ülkede köklü değişiklik ve reformların yapılması ve ordunun siyasetten kesinlikle çekilmesi gerekiyordu. Bu nedenle, siyasetle ilgisini keserek, bütün gücünü askerlik görevine verdi.

(7) İttihad ve Terakki Cemiyeti, "İttihad-ı Osmanî" adıyla, İstanbul'da Askerî Tıbbiye Mektebinde 3 Haziran 1889'da kurulmuştur.

Çeşitli kişi ve kuruluşlarla ilişkileri sonucu, kısa zamanda ülke içinde ve dışında şubeler açarak teşkilatlandı.

Paris'te yapılan 1902 Kongresi Cemiyet'i ikiye bölmüş; bir grup "Terakki ve İttihad Cemiyeti"ni, diğerleri de "Teşebbüs-i Şahsî ve Adem-i Merkeziyyet Cemiyeti"ni kurmuşlardır.

İttihad ve Terakki Cemiyeti. 1918 Kongresinde kendisini feshetmiştir.

● MUSTAFA KEMAL TRABLUSGARB'TA

Trablusgarp'ta Meşrutiyet'e karşı bir ayaklanma başlayınca, Mustafa Kemal bu hareketi bastırmakla görevlendirildi ve oradaki ayaklanmayı kan dökmeden bastırıldı. 2'inci Redif Tümeni Kurmay Başkanı olarak 13 Ocak 1909'da Selânik'e döndü.

● MUSTAFA KEMAL "HAREKET ORDUSU" NDA

13 Nisan 1909'da, "31 Mart Vak'ası" olarak tarihe geçen ayaklanma başgösterdi. Ayaklananlar, İslâmî prensiplerin ihlâl edildiğini ileri sürüyorlar; İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin kapatılmasını ve Hükûmetin istifa etmesini istiyorlardı.

Selânik'te 3'üncü Ordu'ya bağlı birliklerle Redif Kıtaları'ndan oluşturulan "Hareket Ordusu", Mahmud Şevket Paşa'nın komutasında İstanbul'a geldi. Orduda Mustafa Kemal de vardı. Ancak, ordu İstanbul'a varmadan bir süre önce görevden alınmıştı.

Ordunun, İstanbul halkına hitaben yayımladığı 19 Nisan 1909 tarihli ve "Hareket Ordusu Komutanı Hüsnü Paşa" imzasını taşıyan bildiriye Mustafa Kemal yazdı. Sultan 2'inci Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle sonuçlanan olaylardan sonra, Selânik'teki görevine döndü.

● MUSTAFA KEMAL, İTTİHADÇILARLA ANLAŞAMIYOR

Mustafa Kemal, İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin 22 Eylül 1909'da Selânik'te toplanan yıllık büyük kongresine Trablusgarb delegesi olarak katılmış ve ordunun siyasetten tamamen çekilerek, kuvvetli bir siyasî parti kurulması tezini savunan konuşmalar yapmıştır.

Bundan sonra, ilerigelen İttihadcılar, Mustafa Kemal'i tehlikeli bir muhalif olarak görmeye başladılar. Bu arada, Mustafa Kemal'i ortadan kaldırmaya da çalıştılar.

Mustafa Kemal, bu kongrede, Edirne delegesi Topçu Kurmay Yüzbaşı İsmet (İnönü) ile tanıştı.

● MUSTAFA KEMAL TERCÜME YAPIYOR, KİTAP YAZIYOR

Mustafa Kemal, subayların askerî bilgilerini artırmak için Askerî yayınlar yapılması gerektiğine inanıyordu. Bu amaçla, o sırada değişmiş olan "Piyade Tâlimnâmesi"nin uygulanmasını kolaylaştırmak için, Alman generallerinden Karl Litzman'ın "Takımın Muhârebe Tâlimi" adlı eserini tercüme ederek 23 Şubat 1909'da Selânik'te bastırdı. Bu kitaba yazdığı "Önsöz"de; Osmanlı Ordusunun o günkü eğitim ve öğretim durumunu ve yeni "Tâlimnâme"nin kabulünün zorunlu olduğunu ancak, kendi askerî tecrübelerimizle ıslah edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Mustafa Kemal, bütün ilgisini askerî çalışmalar üzerine toplamıştı. Ağustos 1909'da, Köprülü civarında Cumalı'da süvari alayları arasında yapılan tatbikatları tefiş etmek üzere giden Ordu Kurmay Başkanı'nın yanında bulundu. Orada geçirdiği 10 günün hatırası olmak üzere tuttuğu notları "Cumalı Ordugâhı" adıyla bastırıp arkadaşlarına dağıttı.

● DİKKATLERİ ÇEKİYOR

Mustafa Kemal, 6 Eylül 1909'da 3'üncü Ordu Subay Komutanlığı'na, 1 Kasım 1910'da da 3'üncü Ordu Karargâhı'na atandı. Buralarda gösterdiği yüksek başarı herkesin dikkatini çekti. Kurmay seyahatlerinde, harp oyunlarında, manevralarda bir çok general ve kendisinden daha yüksek rütbeli subayların bulunmasına rağmen, "Harekât Müdürlüğü"nü her zaman Mustafa Kemal

yapıyordu. Bu da, bir takım tenkitlere sebep oluyor ve O'nun daha çok nazariyatçı olduğu ileri sürülüyordu.

Sonunda, bu tenkitlere dayanamayan bazı üstleri, O'nu rütbesi uygun olmadığı halde, 1909'da 38'inci Piyade Alayı Komutanlığı'na tayin ettiler. Amaçları, orada başarısız olmasını görmektir. Fakat bu tayin, O'nun askerî dehâsını daha iyi göstermesine vesile oldu.

● ARNAVUTLUK'A GİDİYOR

Bu sırada Arnavutluk isyanı çıktı. Mahmud Şevket Paşa, Arnavutluk'a gitmek üzere Selânik'ten geçerken, yanına Mustafa Kemal'i de aldı.

Mustafa Kemal, Arnavutluk isyanını bastırma hareketlerine, Kurmay Başkanı olarak katıldı.

Bu harekât sırasında, İpek'te Mutasarrıf ve Tümen Komutanı olarak bulunan Albay Fevzi Bey (Mareşal Fevzi Çakmak) ile tanıştı.

● MUSTAFA KEMAL FRANSA'DA

Mustafa Kemal, 1910 Sonbaharı'nda Fransız ordusunun Picardie'de yaptığı büyük manevralara, Türk Ordusunu temsil eden üç kişilik heyetle gitti.

Bu sırada, General Litzman'ın kitabının ikinci kısmı olan "Bölüğün Muharebe Tâlimi" isimli kitabı da tercüme edip, İstanbul'da yayımladı.

● YENİ GÖREVLER VERİLİYOR

Mustafa Kemal, 13 Eylül 1911'de, İstanbul'da Erkân-ı Harbiye-i Umumiye (Genelkurmay) Başkanlığı'nda görevlendirildi. Ancak, Selânik'ten İstanbul'a tayin olunduğu sırada, 27 Eylül

1911'de İtalyanlar Trablusgarb'a hücum etmişti. Bu olay, memleket ve millete hizmet etmek için bulunmaz bir fırsattı. Mustafa Kemal ve birkaç arkadaşı Tobruk'a gitmek için yola çıktı.

Görev gizli olduğu için, Tanin Gazetesi yazarı Şeref Bey takma ad ve bu isme çıkartılmış bir pasaport aldı. Bir Rus vapuru ile 15 Ekim 1911'de İstanbul'dan hareketle 21 Ekim 1911'de Mısır'a vardı. Oradan Tobruk'a gitti. Oradaki birliklerin komutanı Ethem Paşa'nın kurmaylığını üstlendi. 9 Ocak 1912'de yapılan Tobruk savaşını kazandı. Sonra Derne'ye geçerek oradaki kuvvetlerin komutanlığını aldı. Trablusgarb'ta 1 yıl kadar kaldı.

Mustafa Kemal, Trablusgarb'ta bulunduğu sırada, 27 Kasım 1911'de Binbaşılığa terfi etti.

● MUSTAFA KEMAL BALKAN HARBİ'NDE

8 Ekim 1912'de Balkan Harbi başlamıştı. Bu haberi alan Mustafa Kemal, hemen bu harpte de görev almak ihtiyacını duydu. 24 Ekim 1912'de Mısır yoluyla İstanbul'a hareket etti. O sırada, Komanova mağlubiyetini, Selânik'in düştüğünü, Bulgar ordusunun Çatalca'ya dayandığını öğrendi. Bu felâketlere bir türlü inanmak istemiyordu. Yorucu bir yolculuktan sonra, Avrupa yoluyla ve Romanya üzerinden İstanbul'a geldi. 25 Kasım 1912'de Gelibolu yarımadasını korumak üzere kurulmuş olan Bahrisefit (Çanakkale) Boğazı Kuvay-ı Mürettebesi Harekât Şubesi'ne tayin edildi. Bu ordunun Kurmay Başkanı Fethi (Okyar) Bey'di. Bir süre sonra, Mustafa Kemal'e Bolayır Kolordusu'nun Kurmay Başkanlığı da verildi. Bu Kolordunun komutanı olmadığı için, komutanlığını da fiilen Mustafa Kemal yaptı.

Mustafa Kemal'in başında bulunduğu bu Kolordu 22 Temmuz 1913'te Edirne'yi Bulgarlardan kurtardı.

● MUSTAFA KEMAL ATAŞEMİLİTER OLUYOR

10 Ağustos 1913'te Balkan Savaşı bitti. Mustafa Kemal 27 Ekim 1913'te Sofya Ataşemiliterliği'ne atandı. (8). Bu, bir çeşit sürgün cezasıydı.

Ayrıca, kendisine ek görev olarak Bükreş, Belgrat ve Çetine Ataşemiliterliği de verildi. 1 Mart 1914'te *Yarbaylığa* terfi etti.

● MUSTAFA KEMAL 1'İNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA

28 Haziran 1914'te, Avusturya Veliahdı Arşidük Franz Ferdinand'ın Saray-Bosna'da öldürülmesi 1'inci Dünya Savaşı'nın başlamasına sebep oldu ve 28 Temmuz 1914'de Avusturya'nın Sırbistan'a harp ilân etmesiyle de 1'inci Dünya Savaşı başladı. Mustafa Kemal o sırada Sofya Ataşemiliteri'ydi.

Osmanlı Devleti, 29 Ekim 1914'de, Almanya ile Avusturya'nın bulunduğu safta savaşa girdi (9).

Mustafa Kemal, Türkiye'nin bu harbe girmekte acele ettiğini düşünüyordu. Sofya'dan, bütün cephelerdeki hareketleri dikkatle izliyor ve henüz savaşın başındayken, sonucu tahmin ediyordu. Bu konuda yetkilileri uyardı ve aktif bir görev istedi.

2 Şubat 1915'de, Tekirdağ'da kurulmakta olan 19'uncu Tümen Komutanlığı'na atandı. Mustafa Kemal, bu tümeni 1 ay gibi kısa bir zamanda seçkin bir kuvvet haline getirdi. Bu tümen, "19'uncu Fırka" adı altında çok önemli görevler başardı.

Bu tümen, 25 Şubat 1915'te Maydos (Eceabad)'a, 19 Nisan 1915'te de Bigalı'ya nakledildi.

(8) Elçiliklerde görevli askerî memura "Ataşemiliter" denir.

(9) Osmanlı İmparatorluğu, Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun oluşturduğu gruba İttifak Devletleri; İngiltere, Rusya, Fransa ve İtalya'nın oluşturduğu gruba İtilaf Devletleri denir.

● TARİHİN EN ÇETİN SAVAŞLARI

Çanakkale'yi geçmeye çalışan İngiliz ve Fransız donanmaları 18 Mart 1915'te ağır kayıplara uğrayarak geri çekildiler.

İtilaf Devletleri, 25 Nisan 1915'de tanyeri ağarmadan Arıburnu ve Seddülbahir bölgelerine asker çıkarmaya başladılar. İngiliz kuvvetleri, sonradan "Kemalyeri" adını alan yere kadar ilerlediler ve burada, geriden gelen 27'inci Alayımızla karşılaştılar. Düşman çıkarmasını öğrenen Mustafa Kemal, emir almayı beklemeden, Conkbayırı'na doğru ilerleyen düşmana karşı harekete geçti, kuvvetlerini oraya sevketti.

Mustafa Kemal, Conkbayırı'na vardığı zaman, ufak bir birliğin "cephanemiz tükendi" diyerek çekilmekte olduğunu, onların gerisinde de kalabalık düşman askerlerinin ilerlediğini ve Conkbayırı'na ulaşmak üzere olduklarını gördü. O anki durumu "Anıları"nda şöyle anlatır:

- "Niçin kaçıyorsunuz?" dedim.
- "Efendim, düşman!" dediler.
- "Nerede?" dedim.
- "İşte !" diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler.
- "Düşmandan kaçılmaz" dedim.
- "Cephanemiz kalmadı" dediler.
- "Cephanemiz yoksa süngünüz var" dedim.

Bağrarak, "Süngü tak ! " emri verdim ve yere yattım.

Aynı zamanda, emir subayımı geri göndererek, gelmekte olan birliklerin "marş marş"la benim bulunduğum yere gelmelerini emrettim.

Conkbayırı savaşı "Süngü savaşı" ile kazanıldı, böylelikle "Çanakkale Savunması"nın temeli atılmış oldu.

Mustafa Kemal, 1 Haziran 1915'de Albaylığa terfi etti.

8/9 Ağustos 1915 gecesi 21.50'de Anafartalar Grup Komutanlığı'na atandı. O gün, komutan sıfatıyla verdiği emirde:

— "Size ben taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar geçebilir" dedi.

Mustafa Kemal, 10 Ağustos günü tanyeri ağarırken, düşman saflarına süngüyle hücum etmek için hazırladığı kuvvetin önüne geçti. Düşman tamamen ezildi.

Gün ağardıktan sonra, Conkbayırı denizden ve karadan büyük çaplı topraklarla dövülmeye başlandı. Bu sırada, Mustafa Kemal'e bir "misket" (10) isabet etti, sağ cebinde bulunan saati kendisini yaralanmaktan, belki de ölümden kurtardı (11).

10 Ağustos'ta da Çanakkale kurtarıldı.

Mustafa Kemal, bu savaşlarda durumu çabuk kuvramak, çabuk karar vermek, kararını enerjiyle uygulamak ve sorumluluktan çekinmemek suretiyle büyük bir komutan olduğunu göstermiştir.

Düşman yeniden aldığı kuvvetlerle 21 Ağustos 1915 günü tekrar taarruza geçti. Göğüs göğüse çetin çarpışmalar oldu. Mustafa Kemal, üst komutanlarından taarruz izni istedi. Amacı, düşmanı denize dökmektir. Ancak, "israf edilecek kuvvet" olmadığı gerekçesiyle isteği kabul edilmedi. Bunun üzerine, büyük bir fırsatın kaçırılmakta olduğunu gören Mustafa Kemal, 10 Aralık 1915'de Grup Komutanlığı'ndan istifa etti. İstifası kabul edilmeyerek "hava değişimine" gönderildi.

Üzüntülü bir şekilde İstanbul'a gelen Mustafa Kemal, 19 Aralık 1915'de düşmanın Çanakkale'yi boşaltarak gittiğini öğrendi.

Mustafa Kemal ve birliklerinin Sarıbayır, Kocaçimen, Conkbayırı, Kireçtepe ve Anafartalar'daki savaşları, tarihin en çetin savaşları olarak nitelendirilmiştir.

(10) Bomba ve şarapnellerin içinde bulunan kurşun veya demir tanelerine "misket" denir.

(11) Bu saati, sonradan Liman von Sanders Paşa hatıra olarak almış ve Mustafa Kemal'e kendi aile markasını taşıyan saatini hediye etmiştir.

● MUSTAFA KEMAL, KAFKAS CEPHESİ'NDE

Mustafa Kemal, Çanakkale dönüşü İstanbul'da bir süre kaldıktan sonra Sofya'ya gitti. Bir süre sonra, **16'ncı Kolordu Komutanlığı'na** atandı. 14 Ocak 1916'da Karaağaç'a gelerek göreve başladı. Ertesi gün de Çanakkale'den dönen 12'nci Piyade Tümeniyle birlikte, halkın coşkun alkışları arasında Edirne'ye girdi.

27 Şubat 1916'da, Diyarbakır tarafında Kafkas Cephesine sevkolanmak üzere kurulacak yeni bir Kolordu'ya atandı. Yoldayken, **Mirlivalığa** (Tuğgeneralliğe) atandığını öğrendi. 14 Nisan 1916'da Silvan'a geldi.

Kafkas cephesinde Ruslarla yapılan savaşların bir kısmını bizzat yöneterek düşmanın Diyarbakır yönünde ilerlemesini durdurdu, karşı taarruzla da Bitlis ve Muş'u kurtardı (6-7 Ağustos 1916). Bu başarıları üzerine kendisine "**Altın Kılıçlı Savaş Liyakat Madalyası**" verildi.

Zaferden sonra 2'nci Ordu Karargâhı'na geldi ve orada Ordu Kurmay Başkanı olarak bulunan Albay İsmet (İnönü) Bey ile görev arkadaşısı oldu.

Mustafa Kemal, bir süre sonra "**Hicaz Kuvve-i Seferiyesi**" adıyla kurulacak olan ordunun komutanlığına atandı. Bu görevle Şam'a gidip Hicaz ve Suriye'nin genel durumunu inceledi. Ancak, bu cephenin kuvvetlendirilmesi şeklindeki teklifleri kabul edilmedi, bu ordunun kurulmasından vazgeçildi. Mustafa Kemal, 18 Mart 1917'de 2'nci Ordu Komutanlığı'na asaleten atandı. 5 Temmuz 1917'de de yeni kurulan 7'nci Ordu Komutanlığı'na atandı.

Bu ordu, Alman Generali Falkenhayn'ın komutasında Bağdat'ı geri almak üzere Halep'te toplanmakta olan "**Yıldırım Orduları Grubu**"na bağlıydı. Mustafa Kemal, Falkenhayn'ın düşüncelerini, işlerini, özellikle aşiretlerle olan ilişkilerini beğenmiyordu. Ayrıca, Irak'ta yapılan hareketlerden de bir sonuç alınamayacağına inanıyordu.

Bir süre sonra, Bağdat'ın geri alınmasından vazgeçildi ve 7'inci Ordunun Filistin'de yapılacak taarruz için Suriye'ye gönderilmesi kararlaştırıldı (5 Eylül 1917). General Falkenhayn, 8'inci Ordu ile İngilizlere cepheden ve Mustafa Kemal Paşa komutasındaki 7'nci Ordu ile de Birüssebi'den taarruz etmeyi ve böylelikle de düşmanı denize dökmeyi plânlıyordu. Ancak, Mustafa Kemal Paşa, eldeki imkânlarla göre bunun mümkün olmadığını düşünüyordu. Bu konudaki düşüncelerini geniş bir raporla Başkomutanlık Vekilliği'ne bildirmek istedi. O sırada 3'üncü Kolordu Komutanı olarak yanında bulunan ve Mustafa Kemal Paşa ile aynı görüşte olan Albay İsmet (İnönü) ile birlikte bir rapor hazırladı (20 Eylül 1917). Bu rapor, ülkenin gerçek durumunu çok canlı bir şekilde açıklayan ve ilerde olacakları isabetli şekilde bildiren bir belgedir.

Mustafa Kemal Paşa, Enver Paşa'nın bu raporla ilgilenmesi yüzünden istifa etti. Bunun üzerine, 2'nci Ordu'ya tayin edildi. Bunu da kabul etmeyince, kendisine izin verildi ve Ekim 1917 ortalarında İstanbul'a döndü. 7 Kasım 1917'de de Genel Karargâh emrine alındı.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN ALMANYA GEZİSİ

Mustafa Kemal Paşa İstanbul'dayken, Alman İmparatoru ve Prusya Kralı Kayzer 2'nci Wilhelm'in İstanbul ziyaretini iadeye gidecek Veliâht Vahdettin ile Almanya'ya gönderildi (15 Aralık 1917).

15 Ocak 1918'e kadar süren bu gezide, Veliâht Vahdettin'e savaşın kaçınılmaz sonuçlarını anlatmaya çalıştı. Birlikte, Alman Genel Karargâhı'nı, Alman cephelerini gezdiler.

Kayzer Wilhelm, Mareşal Hindenburg ve General Ludendorff'u ziyaret ettiler.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA HASTALANIYOR

Mustafa Kemal Paşa, Almanya'dan hasta olarak döndü. Bir iki ay sonra da, böbreklerindeki rahatsızlığı tedavi ettirmek için Viyana'ya ve Karlsbad'a (Karlovi Varye) gitti.

Mustafa Kemal Paşa, tedavi süresince ülkenin o günkü durumunu ve dertlerini daha iyi bir şekilde düşünmeye fırsat buldu ve dertlere çare aramaya başladı. Kitaplar okudu, ülkedeki arkadaşlarına mektuplar yazarak düşüncelerinden haberdar etmeye çalıştı.

5 Temmuz 1918'de Sultan Reşad ölüp yerine Vahdettin geçince, Mustafa Kemal Paşa tedavisini yarıda keserek İstanbul'a döndü (4 Ağustos 1918).

● MUSTAFA KEMAL PAŞA'YA YENİ GÖREVLER VERİLİYOR

Mustafa Kemal Paşa, 16 Ağustos 1918'de 7'nci Ordu Komutanlığı'na yeniden atandı ve Filistin'e gidip 18 Eylül'de komutayı devraldı. Ordu, o sırada Nablus'un güneyi ile Şeria nehri arasındaki mevzideydi. Yapılan keşifler de, düşman taarruzunun başlamak üzere olduğu gösteriyordu. Bu bölgede yapılan savaşlar, Osmanlı Ordusunun yenilgisiyle sonuçlandı.

Mustafa Kemal Paşa, 22 Eylül 1918'de Padişah Vahdettin'in "Fahri yaveri" oldu.

29 Eylül 1918'de, Osmanlı Devletinin müttefiki olan Bulgaristan. "Selânik Mütarekenamesi"ni imzalayarak savaşı bıraktı. Böylelikle, Osmanlı Devleti ile Almanya ve Avusturya'nın karadan bağlantısı kesilmiş oldu. 4 Ekim'de de, Almanya mütareke (bırakışma) teklifinde bulundu.

8 Ekim 1918'de Talat Paşa Kabinesi istifa etti; yeni Kabine'yi kurma görevi Tevfik Paşa'ya verildi. Oysa, Mustafa Kemal, Başyaver Naci (Eldeniz) Paşa aracılığıyla Vahdettin'e bir telgraf çekerek bu göreve Ahmed İzzet (Furğaç) Paşa'yı getirmesini teklif etmiş; ayrıca kendisinin Harbiye Nazırlığı'na getirilmesini;

Kabine'de Şeyhülislâm Hayri Efendi, Fethi (Okyar) Bey, Tahsin, Rauf (Orbay), Azmi ve İsmail (Canbulat) Bey'lere de yer verilmesini istemişti. Amacı, elde kalan kuvvetleri Anadolu'ya çekmek ve gerekirse Padişahı da Anadolu'ya alarak düşmanın ateşkes ve barış isteklerine karşı direnmektir.

Tevfik Paşa Kabine'yi kuramadı, görev Mustafa Kemal Paşa'nın teklif ettiği Ahmed İzzet Paşa'ya verildi. Ancak, Ahmed İzzet Paşa kurduğu Kabine'ye Mustafa Kemal Paşa'yı almadı. Rauf (Orbay) Bey'i Bahriye Nazırı, Fethi (Okyar) Bey'i Dahiliye Nazırı yaptı. İsmet (İnönü) de Harbiye Nezareti Müsteşarlığı'na getirildi. Böylelikle, Mustafa Kemal Paşa'nın yakın fikir arkadaşları önemli görevlere gelmiş oldu.

● MONDROS MÜTAREKESİ İMZALANIYOR

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi (12) imzalandı. 25 madde olan bu mütarekenin şartları çok ağırdı.

Bu andlaşmaya göre;

- a) İstanbul ve Çanakkale Boğazları açılacaktı.
- b) Osmanlı Ordusu hemen terhis edilecekti.
- c) İtilaf Devletleri (İngiltere, Fransa, İtalya), Osmanlı topraklarında gerekli gördükleri yere girebilecekti.

Bu şartlar, savaştan yenik çıkmaktan da öteye bir şeydi.

(12) Mütareke konuşmaları Limni Adası'nın Mondros limanında bulunan Agamemnon adlı İngiliz savaş gemisinde yapılmıştır. Osmanlı Devletini Bahriye Nazırı Rauf (Orbay) Bey ile Reşad Hikmet ve Sadullah Beyler; müttefikleri ise İngiliz Vis Amiralî Arthur Galthorpe temsil etmiştir.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA DURUMU ÖĞRENIYOR

Mustafa Kemal Paşa 31 Ekim 1918'de Yıldırım Orduları Komutanlığı'na atanmıştı ve o sırada Mondros Mütarekesinin bütün şartlarını öğrenmişti. Ülkeyi kurtarabilmek ve Yıldırım Ordularını bir an önce emri altına almak için derhal Grup Karargâhı'nın bulunduğu Adana'ya gitti ve Liman Von Sanders Paşa'dan komutanlığı devraldı.

Mustafa Kemal Paşa, 2 Kasım 1918'de, Başkomutanlık Erkânı Harbiye Reisliği'nden, Mondros Mütarekesinin bazı maddelerinin açıklığa kavuşturulmasını istedi. 6 Kasım 1918'de de Sadrazam Ahmed İzzet (Furğaç) Paşa'ya bir telgraf çekti. Bu arada imkanlar elverdiği derecede gereken tedbirleri aldı. Amacı Türk'ün hak ve istiklâlini korumaktı. Ama, kendisinden kurtulmak isteyen İstanbul Hükûmeti, 7'nci Ordu Karargâhı'nı lağvetmeye ve Mustafa Kemal Paşa'yı Harbiye Nezareti emrine almaya karar verdi. (7 Kasım 1918).

Bu karar Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilince;

— "Orduları dağıtalım fakat, unvanını muhafaza edelim. İzin verin; en ufak bir müfreze halinde bile olsa, bu namla ben onun dahi komutanlığıyla yetinir ve vatanıma hizmet ederim." Cevabını verdi ve Anadolu'da, ordunun başında kalmak istediğini bildirdi.

Bu sırada, Ahmed İzzet Paşa istifa etmiş (9 Kasım 1918), Tevfik Paşa başkanlığında yeni bir Kabine kurulmuştu (14 Kasım 1918). Ahmed İzzet Paşa istifa etmeden önce, Mustafa Kemal Paşa'ya, İstanbul'a gelmesinin daha uygun olacağını bildirmişti.

Mustafa Kemal Paşa da, gerekli tedbirleri aldığı ve üstelik artık resmî bir sıfatı kalmadığı için İstanbul'a gitmeyi uygun görmüştü.

● "GELDİKLERİ GİBİ GİDERLER!"

Mustafa Kemal Paşa, 13 Kasım 1918 günü Haydarpaşa'ya vardığı gün, İtilaf Devletleri donanmasının İstanbul'a gelmiş olduğunu görünce, çok sinirlenip, yaverine şöyle demişti:

— "Geldikleri gibi giderler!"

Sonra, doğruca Beyoğlu'ndaki evine gitti (13). İlk iş olarak Ahmed İzzet Paşa'yı bulup; yapılan hareketleri ve yapılması gerekenleri konuştu. Arzusu, Tevfik Paşa Kabinesi'ne Meclis'te güvenoyu verilmesini önleyerek; millî ülküye bağlı, kudretli bir Kabine'nin iş başına geçmesini sağlamaktı. Bu fikrini tanıdığı, güvendiği arkadaşları ve bir kısım milletvekillerine de kabul ettirdi. Yapılan görüşmeler sonunda, Tevfik Paşa Kabine'sini düşürmeye karar verdiler. Ancak, bunu başaramadılar.

● PADİŞAHLA GÖRÜŞÜYOR

Tevfik Paşa Kabinesi güvenoyu alınca, Mustafa Kemal Paşa Padişahla görüşmek için padişahın Başyaverine başvurdu.

Mustafa Kemal Paşa, 22 Kasım 1918 Cuma günü padişah Vahdettin ile görüştü. Ancak, Padişah O'nun düşündüklerini anlatmasına fırsat bırakmadı.

Mustafa Kemal Paşa, bu görüşmeden sonra, Padişah'a ve O'nun adamlarına artık güvenmenin doğru olmayacağına karar verdi.

(13) 21 Aralık 1918'e kadar Akaretler'deki, 21 Aralık 1918'den 16 Mayıs 1919'a kadar da Şişli'deki (halen Müze) olan evinde oturmuştur. Şişli'deki eve taşınmadan önce, bir süre de Pera-palas Otel'i'nde kalmıştır.

● TÜRK'N HAKKINI VE DAVASINI ANLATIYOR

O günlerde, İstanbul'a bir çok yabancı gazeteci gelmişti. Mustafa Kemal Paşa, onlara Türk'ün hakkını ve davasını anlatmak için annesinin evinden Perapalas Oteli'ne taşındı. O günlerde İstanbul her türlü siyasî faaliyetlere sahne oluyordu. Bir taraftan siyasî partiler kuruluyor, Türkiye için kurtuluş programı hazırlıyorlardı. Öteyandan da muhalif gazete ve partiler durmadan yaptıkları saldırı ve olumsuz propagandalarla millî birliğe olan güveni sarsıyorlardı. Damat Ferit Paşa'nın önderliğindeki "Hürriyet ve İtilâf Fırkası" da her geçen gün kuvvetleniyordu. Bu partiyle işbirliği yapan "İngiliz Muhipleri Cemiyeti" (14), karanlık emellerinde kullanacakları kişileri artırmaya çalışıyordu. Bu sırada, ülke bütünlüğünden ümidi kesen bir kısım aydınlar da, yöresel-Müdafaai Hukuk Cemiyetleri (15) kurmaya başlamışlardı.

● MİLLÎ MÜCADELE HAZIRLIKLARI

Mustafa Kemal Paşa, Şişli'deki evine taşınınca, burası "Millî Mücadele" hazırlıklarının merkezi oldu. Burada, güvendiği arkadaşlarıyla çalıştı. Bu arada, Sofya'da Atasemiliter iken yazdığı "Zâbit ve Kumandanla Hasbihal" adlı kitabını yayımladı.

(14) İngiliz Muhipleri (Dostları) Cemiyeti, Ağustos 1919'da İstanbul'da kurulmuştur. Millî Mücadeleye karşı çıkan derneklerdendir. Amacı; Britanya İmparatorluğu ile Osmanlı Hilâfet ve Saltanatı arasında bulunan içtenliği kuvvetlendirmek ve devamını sağlamaktır.

(15) 26 Kasım 1918'de İzmir'de Müdafaai Hukuku Osmaniye Cemiyeti, 1 Aralık 1918'de Edirne'de Trakya - Paşaeli Cemiyeti, 4 Aralık 1918'de de merkezi İstanbul'da olmak üzere Vilayâtı Şarkıye Müdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti kurulmuştu.

İstanbul'da yapılacak bir şey kalmadığını anlayınca Anadolu'ya geçmeye karar verdi. O günleri, "Anıları"nda şöyle anlatır:

"... İstanbul'da olup bitenlerden milletin haberi yoktu, onları olup bitenlerden haberdar etmek imkanı da kalmamıştı. Binaenaleyh, yapılacak şeyin İstanbul'dan çıkıp milletin içine girmek ve orada çalışmak olduğuna karar verdim. Bunun nasıl gerçekleştireceğini düşündüm..."

Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya geçmeye karar verdiği günlerde, Hükûmet tarafından kendisine "Ordu Müfettişi" olarak Anadolu'ya gitmesi teklif edildi. O da bu teklifi kabul etti. 30 Nisan 1919'da bu göreve atandı (16).

Mustafa Kemal Paşa, düşündüklerini başarmaya yarayacak yetkileri de aldıktan sonra, kendisine yardımcı olacak arkadaşlarını seçti. İstanbul'da işbirliği etmeye karar verdiği arkadaşlarıyla da görüştü.

● "EVET PAŞAM, BİR ŞEY YAPACAĞIM!"

14 Mayıs 1919 günü, Sadrazam Damad Ferit Paşa, Mustafa Kemal Paşa'yı evinde yemeğe davet etti. Yemekten sonra, bir Anadolu haritası üzerinde, Mustafa Kemal Paşa'nın görev sahası konuşuldu.

Ziyafetten dönerken, ziyafette ve konuşmalar sırasında orada bulunan Erkânı Harbiyei Umumiye Reisi Cevat Paşa (*Orgeneral Cevat Çobanlı*), Mustafa Kemal'e:

— "Bir şey mi yapacaksınız Kemal ?" diye sorunca, Mustafa Kemal Paşa şöyle cevap verdi:

— "Evet paşam, bir şey yapacağım! "

(16) 9'uncu Ordu Kıtaatı Müfettişi olarak atandı. Bu görevin adı, 15 Haziran 1919'dan sonra 3'üncü Ordu Müfettişliği oldu.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA YOLA ÇIKIYOR

15 Mayıs 1919 günü Yunanlılar İzmir'i işgal etmişti. Mustafa Kemal Paşa, o gün Bâbüâlî'de Osmanlı bakanlarına veda ziyaretine gittiğinde, duruma üzülenler:

— "Celâdet (yiğitlik, büyüklere karşı gösterilen göz peklîği) gösteriniz!" tavsiyesinde bulunmuştu.

İzmir'in işgalinin ertesi gün (16 Mayıs 1919 Cuma günü), Vahdetin'in Cuma Selâmlığı'nda son defa olarak bulunan Mustafa Kemal Paşa, Selâmlık'tan sonra padişahla görüştü. Aynı akşam, "Bandırma" adlı küçük bir gemiyle yola çıktı. Kendisine, geminin yolda düşmanlar tarafından batırılacağı söylendiği zaman şu cevabı verdi:

— "İstanbul'da kalıp tutuklanmaktansa, batıp boğulmayı yeğlerim!"

● MUSTAFA KEMAL PAŞA SAMSUN'DA

Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919 Pazartesi günü Samsun'a çıktı (17). "Nutuk"ta; o günkü durum ve görünüşü şöyle anlatmaktadır:

— "*Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu topluluk, Genel Savaş'ta yenilmiş, Osmanlı ordusu her yanda sarsılmış, şartları*

(17) Atatürk ile birlikte Samsun'a çıkanlar:

Kurmay Albay Kâzım (Dirik), Albay Refet (Bele), Dr. Albay İbrahim Tali (Öngören), Kurmay Yarbay Mehmet Ârif, Kurmay Binbaşı Hüsrev (Gerede), Binbaşı Kemal (Doğan), Dr. Binbaşı Refik (Saydam), Yüzbaşı Cevat Abbas (Gürer), Yüzbaşı Ali Şevket (Öndersev), Mülhak Yüzbaşı İsmail Hakkı (Ede), Yüzbaşı Mustafa (Süsoy), Üsteğmen Hayati, Üsteğmen Abdullah, Üsteğmen Hikmet (Gerçekçi), Teğmen Muzaffer (Kılıç), Şifre görevlisi Faik (Aybars), Şifre görevlisi yardımcısı Memduh (Atasev).

ağı bir 'Ateşkes Andlaşması' imzalanmış. Büyük Savaş'ın uzun yılları içinde, ulus yorgun ve yoksul bir durumda. Ulusu ve ülkeyi Genel Savaş'a sokanlar, kendi başlarının kaygısına düşerek yurttan kaçmışlar. Padişah ve Halife görevinde bulunan Vahdettin soysuzlaşmış, kendini ve yalnız tahtını koruyabileceğini umduğu alçakça önlemler araştırmakta. Damad Ferit Paşa'nın başkanlığındaki hükûmet; yetersiz, aşağılık, korkak, yalnız padişahın isteklerine bağlı ve O'nunla birlikte kendilerini koruyabilecek herhangi bir duruma boyun eğmiş.

Ordunun elinden silâhları ve savaş gereçleri alınmış ve alınmakta...

İtilâf Devletleri, Ateşkes Anlaşması hükümlerine uyma gereği görmüyorlar. Birer temelsiz nedenlerle İtilâf donanmaları ve askerleri İstanbul'da, Adana ili Fransızların; Urfa, Maraş, Antep İngilizlerin eline geçmiş. Antalya ve Konya'da İtalyan askerî birlikleri, Merzifon ve Samsun'da İngiliz askerleri bulunuyor. Her yanda yabancı subay ve görevlileri ve özel adamları çalışmakta. Daha sonra, sözümüzün başlangıcı diye aldığımız tarihten (19 Mayıs 1919) dört gün önce, 15 Mayıs 1919'da İtilâf Devletleri'nin uygun görmesiyle Yunan ordusu İzmir'e gönderiliyor.

Bundan başka, yurdun dört bir yanında, Hristiyan azınlıklar gizli, açık, özel istek ve amaçlarının güvenle sağlanmasına, devletin bir an önce çökmesine çaba gösteriyorlar..."

Mustafa Kemal Paşa, yukarıda bir bölümünü aldığımız girişten sonra, düşünülen kurtuluş yollarını anlatır ve kendi kararını şöyle açıklar:

"... Gerçekte, içinde bulunduğumuz o dönemde, Osmanlı Devleti'nin temelleri çökmüş, ömrü bitmişti. Ortada bir avuç Türk'ün barındığı bir anayurdu kalmıştı..

Bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da ulusal egemenliğe dayanan, kısıntısız, koşulsuz, bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak.

İşte, daha İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğümüz ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamaya başladığımız karar, bu karar olmuştur.

YA BAĞIMSIZLIK, YA ÖLÜM !..."

● MUSTAFA KEMAL PAŞA HAVZA'DA

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'da bir hafta kadar kaldıktan sonra, hem daha sâkin bir çevrede çalışmalarına devam etmek, hem de rahatsızlığını tedavi ettirmek üzere, önce Kavak ilçesine geçti. 25 Mayıs 1919'da Havza'ya gitti (18).

Mustafa Kemal Paşa, ilk olarak Samsun ve çevresi Rum-larını eldeki kuvvetlerle yola getirdi, asayiş düzeltti.

(18) Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktığı gün, 5-6 saatte bir sıcak banyo almak suretiyle rahat edebilecek kadar böbreklerinden rahatsızdı.

Atatürk ve arkadaşları Kavak'tan ayrıldıktan sonra, Havza'nın Karageçmiş köyüne kadar yaya yürümüşler ve O'nun emriyle "Dağbaşını duman almış" marşını söylemişlerdir. Bu marş, ilk kez o gün söylenmiş, ondan sonra da Mustafa Kemal'in dilinden düşürmediği bir marş olmuştur.

Marş'ın aslı, "*Tralâl lâ diyen üç kız*" isimli bir İsveç şarkısıdır. Selim Sırrı Tarcan, bedeneğitimi öğrenimi yaptığı İsveç'ten dönerken bestesini getirmiştir

Besteyi, viyolonist Zeki Bey Türkçeleştirmiştir.

Marşın güftesini Ali Ulvi Elöve yazmıştır.

"Dağ başını duman almış" marşı ilk kez 1916 İlkbahar'ında şimdiki Fenerbahçe stadının yerinde bulunan- İttihad spor çayırında yapılan spor gösterilerinde söylenmiştir. 20 Haziran 1938'de de, "Gençlik ve Spor Bayramı Marşı" olarak kabul edilmiştir.

Bu sırada, kendisine başvuran halk ve Belediye Reislikleri; Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri aracılığıyla kendisinin başa geçmesini istemeye başladılar. O da, Millî Kurtuluş için düşündüklerini uygulamaya başladı.

26 Mayıs 1919'da kendisini ziyarete gelen Havza ileri gelenlerine:

— "Hiçbir zaman ümitsiz olmayacağız; çalışacağız, milleti kurtaracağız. Bizi öldürmek değil, canlı canlı mezara atmak istiyorlar. Şimdi çukurun kenarındayız. Son bir cür'et belki bizi kurtarabilir. Zaten başka türlü de geri dönmek imkânı yoktur..." dedi.

28 Mayıs 1919'da; bütün komutanlara, idare âmirlerine ve Anadolu'da yer yer kurulan Millî kuruluşlara gizli bir tamim gönderdi; ülkenin içinde bulunduğu durumu anlattı, kurtuluş için yapılması gerekenleri açıkladı. Ertesi gün de, Kolordulara bir emir gönderdi; gerilla savaşı yapılmasını ve halkın kurduğu kuvvetlerden faydalanılmasını istedi.

● İLK PROTESTO MİTİNGİ

İlk protesto mitingi 30 Mayıs 1919'da Havza'da yapıldı ve mitingten sonra, her türlü saldırının silâhla önlenmesi için and içildi.

● O GÜNLERDE İSTANBUL

Padişah, sulh esasları hakkında hazırlık yapmak üzere İstanbul'da bir "Saltanat Şurası" toplamıştı, Şura, milletin geleceğiyle ilgili bu konunun milleti temsil eden Millet Meclisi'nde görüşülmesi gerektiğine karar vermişti. Ancak, Sadrazam Damad Ferit Paşa, Şura'nın bu kararını, "*Türkiye'yi büyük devletlerden birinin yardımı altına koymak*" şeklinde ajanslarla duyurmuştu (1 Haziran 1919).

Yine o günlerde, İtilâf Devletlerinin Paris'te kurdukları "Sulh Şurası", Türkleri dinlemek ve Sulh anlaşması şartlarını tebliğ etmek üzere İstanbul'dan bir heyet çağırmıştı. Damad Ferit Paşa da, bir heyetle yola çıkmaya karar vermişti. Mustafa Kemal Paşa bu haberi alınca, 3 Haziran 1919'da bir genelge (tamim) yayımladı.

Mustafa Kemal Paşa, Havza'dan yayımladığı genelgelerle, halkın millî tehlikeye karşı birleşmesini, galeyana gelmesini ve bir hedefe yönelmesini istiyordu. **Amasya Tamimi** (Genelgesi)'nden önce yayımlanan bu genelgeler, milletin patlama devresine öncülük ediyordu.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA MİLLETİN SİNESİNDE KALİYOR

Mustafa Kemal Paşa'nın, milleti çevresinde topladığını, teşkilatlandırıldığını gören İstanbul Hükûmeti, kendisini İstanbul'a çağırdı. O da, Padişaha çektiği uzun bir telgrafta; millete karşı üzerine aldığı göreve sonuna kadar devam edeceğini ve bunun için de İstanbul'a dönmeyeceğini; gerekirse resmî görevinden çekilerek milletin sînesinde kalacağını ve vatanî görevine daha açık olarak devam edeceğini bildirdi.

Yine o günlerde, Mondros Andlaşması gereğince Diyarbakır çevresindeki kıtalardan toplanıp, İngilizler tarafından Samsun'a taşınan onbinlerce tüfek mekanizmasına el koydu.

Mustafa Kemal Paşa, bir kaç gün sonra da sivil elbise giyerek Havza'dan Amasya'ya hareket etti.

● AMASYA TAMİMİ (GENELGESİ) YAYIMLANIYOR

Mustafa Kemal Paşa 12 Haziran 1919'da Amasya'ya vardı. Burada, Amasya Tamimi'ni yayımladı (21/22 Haziran 1919).

Mustafa Kemal Paşa'nın, yaveri Cevat Abbas Bey'e dikte ettirdiği bu genelgeyi Rauf (Orbay) Bey, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa,

Refet (Bele) Bey ve Mustafa Kemal Paşa'nın yanında bulunan öteki arkadaşları da imzaladı.

Amasya Genelgesi; Mustafa Kemal Paşa'nın daha önceleri komutanlara, mülkî âmirlere gönderdiği tebliğler ve halka açıkladığı konuların bir program ve karar halinde ifadesidir.

Bu genelgede:

* Vatanın toprak bütünlüğüyle milletin bağımsızlığının tehlikede olduğu,

* İstanbul Hükûmetinin acz içinde olduğu,

* Milletin bağımsızlığını yine kendi azim ve kararı ile kuracağı, duyurulmuş ve Sivas'ta bir Kongre toplanması kararlaştırılmıştır.

Bu genelgeye göre; millî hâkimiyet ve millî istiklâl dayanan millî hareket başlamıştır.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA AZLEDİLİYOR

Mustafa Kemal Paşa'nın başlattığı kurtuluş hareketini durdurmak isteyen Dahiliye Nazırı Ali Kemal, 18 Haziran 1919'da valilere bir telgraf göndermiştir. 23 Haziran'da vali ve mutasarrıflara çektiği gizli telgrafla da Mustafa Kemal'in azledildiğini, hiçbir resmî sıfatı kalmadığını ve emirlerinin dinlenmemesi gerektiğini bildirmiştir.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA SİVAS'TA

26 Haziran 1919'da Amasya'dan ayrılan Mustafa Kemal Paşa, ertesi gün Tokat'a, 27 Haziran'da da Sivas'a vardı. Kongre için gerekli emirleri verdikten sonra Erzurum'a geçmek üzere yola çıktı.

2 Temmuz 1919'da Erzincan'dan geçerken Mâbeyn Başkâtibi'nden bir telgraf aldı. İstanbul'a dönmesi isteniyordu. Aynı akşam Mamahatun'da Harbiye Nazırı'ndan, aynı rica-

eden şifreli bir telgraf daha aldı. Bu telgrafların her ikisine de olumsuz cevap verdi.

3 Temmuz 1919 Pazar günü akşam üzerine doğru Erzurum'a varan Mustafa Kemal Paşa coşkuyla karşılandı.

Mustafa Kemal Paşa'nın ilk işi, kendisini orada bekleyen ve beraberinde olan arkadaşlarına genel ve özel durum ile izlenmesi gereken yolu anlattı.

4 Temmuz 1919'da Harbiye Nazırı'ndan bir telgraf daha aldı. Yine, İstanbul'a dönmesi isteniyordu.

Mustafa Kemal Paşa, 7 Temmuz 1919'da Anadolu ve Rumeli'nde bulunan Ordu ve Kolordu Komutanlarına bir genelge gönderdi. 7/8 Temmuz gecesi saat 22.50'de Harbiye Nezareti'ne ve 23'te Padişaha birer telgraf çekerek memuriyetten ve askerî görevinden istifa ettiğini bildirdi. 8 Temmuz günü de bu kararını hem ordulara hem de millete duyurdu (19).

■ ERZURUM KONGRESİ TOPLANIYOR

Mustafa Kemal Paşa askerlikten istifa ettikten sonra Vilâyet-i Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi'nin isteği ile, cemiyetin kurduğu faal heyetin başına geçerek Millî görevine devam etti.

23 Temmuz 1919'da ilk toplantısını yapan Erzurum Kongresi, Mustafa Kemal Paşa'yı oybirliğiyle başkanlığa seçti. Aynı gün, Sadrazam Damad Ferit Paşa, bu kongreyi bir isyan olarak dünyaya ilân etti.

7 Ağustos 1919'da sona eren kongre, hazırlanan bir tüzükle, doğu illerindeki cemiyetleri teşkilatlandırdı. Tüzük gereğince 9 kişilik bir Temsil Heyeti (Heyet-i Temsiliye) seçildi,

(19) Mustafa Kemal Paşa'nın sivil elbisesi yoktu. Askerlikten istifa ettiği zaman giydiği elbise Erzurum Valisi Münir Bey'in, başına giydiği fes de Mazhar Müfit Bey'indi.

başkanlığına da Mustafa Kemal Paşa getirildi (20). Ayrıca, bir beyanname ile de kararları ve prensiplerini ilân etti. Kongre Beyannamesi ülkenin her tarafına ve İstanbul'daki işgal kuvvetlerinin temsilcilerine gönderildi.

Erzurum Kongresi'nin prensip ve kararları kısaca şunlardır:

● Millî hudutlar içindeki vatan bir bütündür. Vatanın parçaları birbirinden ayrılamaz. *(Bu prensip, millî bir devlet kurma düşüncesini ortaya koymaktadır).*

*Millet her türlü yabancı işgal ve saldırmasına karşı ve Osmanlı Hükûmeti'nin dağılması halinde, birlikte vatani savunacaktır. *(Bu prensiple, Millî Kurtuluş hareketi millete mâledilmekte, vatanın milletçe savunulacağı belirtilmektedir.)*

● İstanbul Hükûmeti vatanın bütünlüğünü ve bağımsızlığını koruyamadığı takdirde, amaca varmak için geçici bir hükûmet kurulacaktır. Bu hükûmeti Millî Kongre seçecek, kongre toplanmazsa, bu seçimi Temsil Heyeti yapacaktır. *(Bu kararla, İstanbul Hükûmeti'nin aczi halinde, milletin haklarının savunulabilmesi için kurulacak devlet organlarının Millî Kongre, Temsil Heyeti ve Geçici Hükûmet olduğu belirtilmektedir).*

● Kuvay-ı Milliye'yi âmil (etken) ve millî iradeyi hâkim kılmak esastır. *(“Egemenlik milletindir” prensibi belirtilmektedir).*

● Hristiyan ahaliye siyasî egemenliği ve sosyal düzeni bazen imtiyazlar (ayrıcalıklar) verilemez. *(Bu kararla, Kapitülasyonlar kaldırılmaktadır).*

● Manda ve himâye kabul olunamaz.

● Millî Meclisin derhal toplanması sağlanacak ve Hükûmet, meclisin kontrolüne konulacak. *(Bu kararla, millî egemenlik hâkim kılınmaktadır).*

(20) Temsil Heyeti; Mustafa Kemal Paşa, Rauf (Orbay) Bey, Raif Efendi, İzzet Bey, Servet Bey, şeyh Fevzi Efendi, Bekir Sami Bey, Sadullah Efendi ve Hacı Musa Bey'den oluşmuştur.

Erzurum Kongresi, hem İstanbul Hükûmeti hem de işgal kuvvetleri tarafından hiç de iyi karşılanmadı. İstanbul Hükûmeti 30 Temmuz 1919 tarihli emriyle, Mustafa Kemal Paşa ile Rauf (Orbay) Bey'in hemen yakalanarak İstanbul'a gönderilmelerini istedi. Ancak, bu kararını uygulayamamıştır.

■ SİVAS KONGRESİ

Mustafa Kemal Paşa, 29 Ağustos 1919'da Erzurum'dan ayrıldı ve 2 Eylül'de halkın coşkunu sevgi gösterileri arasında Sivas'a vardı.

Sivas Kongresi, 4 Eylül 1919 günü saat 14'te açıldı. Mustafa Kemal Paşa Başkanlığa seçildi.

Mustafa Kemal Paşa, kongreyi açış konuşmasında; vatanın ve milletin karşılaştığı tehlikeyi; İtilâf Devletlerinin, Türk milletine karşı her türlü haksızlıkları lâıyk gördüklerini ve her türlü kanunsuzluklara başvurduklarını; buna karşı İstanbul Hükûmeti'nin acz içinde düşmana teslim olduğunu anlattı.

8 gün süren Kongre çalışmaları gürültülü ve heyecanlı oldu. Özellikle, Amerikan mandası konusu tartışmalara sebep oldu. Sonuçta, Sivas Kongresi, Erzurum Kongresi'nde kabul edilmiş olan amaç ve ilkeleri bazı ufak değişikliklerle kabul etti.

Sivas Kongresi kararları şöyle özetlenebilir:

● Şarkî Anadolu Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin adı "Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti" olarak değiştirildi.

● Temsil Heyeti'nin, vatanın tamamını temsil etmesi kabul edildi ve 6 üye daha ilâve edildi.

● Geçici İdare konusunda, hiç bir zaman yabancı devletlerin manda ve himayesinden faydalanılmayacağı kesinlikle ifade edildi.

● Her türlü saldırı ve müdahalenin sadece Rumluk ve Ermenilik amacına yönelik olduğunu sanmayıp, aynı zamanda

diğer devletlerin bir müdahalesi ve millî bağımsızlığımıza bir saldırı sayılacağı bildirildi.

Sivas Kongresi'nin bütün ülke için aldığı kararları, "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin Kongrece seçilmiş "Temsil Heyeti" tarafından yürütülecekti. Temsil Heyeti'nin başkanı Mustafa Kemal Paşa idi.

Temsil Heyeti 13 Eylül 1919'da toplanarak, işlere fiilen el koydu (21). Bundan böyle, kurtuluş hareketleri resmî bir otorite tarafından yürütülecekti. Mustafa Kemal Paşa, millî dava yolunda millî birliği sağlamayı başarmıştı.

13 Eylül 1919'dan itibaren Sivas'ta "İrâde-i Milliye" adıyla bir de gazete yayımına başlandı.

Mustafa Kemal Paşa, 13/14 Eylül 1919 gecesi; İstanbul'la ilgisini kesen ülkenin nasıl yönetileceğini belirleyerek, milletin yetkili makamının ancak Temsil Heyeti olduğunu komutanlara, valilere genelgeyle duyurdu ve bu kararını Kongre adına Padişaha da bildirdi.

● MİLLET, HAYATTA OLDUKÇA...

O günlerde, araştırma yapmak üzere Amerika tarafından gönderilmiş olan bir heyet Sivas'a gelmiş ve başkanı General Harbord, 22 Eylül 1919'da Mustafa Kemal Paşa'yı ziyaret etmişti. Görüşmeler sırasında, Amerikalı Generale millî hareketin amacı anlatılmıştı.

General Harbord, Mustafa Kemal Paşa'ya, başarılı olamazlarsa ne yapacaklarını sorunca, O'ndan şu cevabı almıştı:

— "Bir millet varlık ve bağımsızlığını elde etmek için, düşünülebilecek her türlü girişim ve fedakârlığı yaptıktan sonra başarılı olur. Ya başaramazsa, demek; o milletin ölmüş olduğuna

(21) Temsil Heyeti'nin merkezi, 27 Aralık 1919'da Ankara oldu.

karar vermek demektir. Bundan ötürü, millet hayatta oldukça ve fedakârlıkta devam ettikçe başarısızlık söz konusu olamaz !"

● İSTANBUL HÜKÛMETİ DEĞİŞİYOR

Ferit Paşa Hükûmeti, Mustafa Kemal Paşa'yı kararından vazgeçirmek ve kendisiyle uzlaşmak için bulduğu araçlardan da bir fayda sağlayamadığını görünce, 1 Ekim 1919'da görevden çekildi. Sadaret makamına Ali Rıza Paşa getirildi.

Mustafa Kemal Paşa, yeni Sadrazam'a bir telgraf çekti. Erzurum ve Sivas Kongrelerinde kabul edilmiş olan kararlardan oluşan Millî Teşkilat'a saygılı olması şartıyla, kendisine yardım vaadinde bulundu.

Bunun üzerine, İstanbul Hükûmeti, Temsil Heyeti ile görüşmek ve ayrıntılar üzerinde anlaşmak üzere Bahriye Nazırı Salih Paşa'yı Amasya'ya gönderdi.

■ AMASYA GÖRÜŞMELERİ

Temsil Heyeti başkanı Mustafa Kemal Paşa ile Salih Paşa 20 Ekim 1919'da Amasya'da buluştular. 3 gün süren görüşmelerden sonra, şu esasların yer aldığı "Amasya Protokolü"nü yaptılar:

● Hükûmetle Millî Teşkilat arasında uyuşma olmuş ve hiç bir anlaşmazlık kalmamıştır.

● Milletvekili seçimi serbest ve müdahalesiz yapılacaktır.

● Hükûmetin leh ve aleyhinde hiçbir şey yapılamayacaktır.

● Sivas Kongresi kararları, Mebuslar Meclisince kabul olunmak şartıyla, esas itibariyle uygun görülmüştür.

● Millet Meclisi'nin, güvencikte olmayan İstanbul'da toplanması uygun değildir.

Salih Paşa, İstanbul'a dönünce, Ali Rıza Paşa Kabinesi "Amasya Protokolü" esaslarına sözde uymaya başladı. Yalnız, Kanun-u Esâsî'ye (Anayasa'ya) aykırı düşeceğini ileri sürerek, Mebuslar Meclisi'nin İstanbul'dan başka bir yerde toplanmasına razı olmadı. Mustafa Kemal Paşa, sırf bu hayırlı işe engel olmuş olmamak için, istemeye istemeye Meclis'in İstanbul'da açılmasını kabul etti. 29 Ekim 1919'da komutanları Sivas'ta toplantıya çağırdı. Bu sırada, yer yer milletvekili seçimleri de yapılıyordu. Mustafa Kemal Paşa, 7 Kasım 1919'da Erzurum milletvekili seçildi.

● KOMUTANLAR SİVAS'TA TOPLANIYOR

Komutanlar, Temsil Heyeti üyeleri ve toplantıda hazır bulunmaları faydalı olan kimseler, 16 Kasım 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında Sivas'ta toplanıp durumu ve yapılacak işleri görüştüler.

Alınan kararlar arasında, özellikle dikkati çeken karar şudur: *Paris Barış Konferansı'nın kararları olumsuz olursa ve bu kararları Hükûmet ile Meclis kabul ederse; komutanlar bu kararları kabul etmeyecekler ve milletin isteğine uygun olarak hareket edeceklerdir.*

Sivas toplantısında, halkın nasıl silâhlandırılıp teşkilatlandırılacağı da belirlenip, gizlice ilgililere duyuruldu.

Mustafa Kemal Paşa, seçilen bütün milletvekillerine de, toplantıda alınan kararları bildirdi (18 Kasım 1919) ve Eskişehir'e uğrayarak kendisiyle görüştüktan sonra İstanbul'a gitmelerini istedi.

Kendisi de, genel durumu daha yakından izlemek üzere, idare ve sevk sorumluluğunu da üzerine alarak Ankara'ya gitmeye karar verdi. 18 Aralık 1919'da, arkadaşlarıyla birlikte Sivas'tan ayrıldı.

● "ELBET BULUNUR KURTARACAK BAHTI KARA MÂDERİNİ"

Şarkışla yoluyla, 20 Aralık 1919'da Kayseri'ye, 24 Aralık'ta Kırşehir'e gelindi. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları coşkun sevgi gösterileriyle karşılandı.

Mustafa Kemal Paşa, Kırşehir'de şehrin ileri gelenleriyle görüştü. Kırşehir Gençler Derneği'nde yaptığı konuşmada, millî dâvânın; "Kuvay-ı milliyenin âmil, irade-i milliyenin hâkim olması" olduğunu ilân etti. Aynı gece, şerefine fener alayı düzenleyen halka da, Türk milletini kurtarmak için beslediği büyük ülküyü şu şekilde ifade etti.

—*Bir milletin içinden çıkan bir Kemâl:*

*"Vatanın bağrına düşman dayanmış hançerini
Yok imiş kurtaracak bahtı kara mâderini" demiş.*

Gene bu milletin bağrından çıkan bir Kemal de diyor ki:

*"Vatanın bağrına düşman dayasın hançerini
Elbet bulunur kurtaracak bahtı kara mâderini"*

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, ertesi gün yola çıktılar ve 27 Aralık 1919 Cumartesi günü saat 14'de Ankara'ya geldiler, coşkun sevinç gösterileriyle karşılandılar.

Mustafa Kemal Paşa'nın gelişiyile, Ankara, Millî Mücadele ve Bağımsızlık dâvasının odağı ve Millet Egemenliği'nin merkezi oldu.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA ANKARA'DA

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya geldiğinin ertesi günü, çevresinde toplanan Ankara halkıyla uzun bir görüşme yaptı;

milleti teşkilatlandırmanın lüzumunu ve bunun nasıl olması gerektiğini anlattı.

Mustafa Kemal Paşa, Hükûmet Konağı'nda kendisine ayrılan odada çalışmalarına başladı. Söz ve yazı ile bütün ilgilileri uyarmaya uğraştı, Ali Rıza Paşa Hükûmeti'ni yola getirmeye çalıştı.

10 Ocak 1920'de, "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi"ni kurdu. Bu sırada, Albay İsmet (İnönü) Bey de İstanbul'dan gelerek Mustafa Kemal Paşa'nın en yakın ülkü arkadaşlarından biri oldu.

● MİŞÂK-I MİLLÎ (ULUSAL ANT) İLÂN EDİLİYOR

Meclis-i Mebusan, 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanmış; Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin de aldığı kararlara uygun olarak, Misâk-ı Millî'yi bir beyanname halinde kabul ve ilân etmiştir (28 Ocak 1920). Bu beyanname ile her şeyden önce, millî ve bölünmez bir Türk ülkesinin sınırları çizilmiştir.

Böylelikle, Son Osmanlı Mebuslar Meclisi, Mustafa Kemal Paşa'nın kendilerinden istediği ve beklediği işlerden sadece birini yapmış oldu.

● İSTANBUL İŞGÂL EDİLİYOR

İtilâf Devletleri, Misâk-ı Millî'den memnun olmadıkları için korkutucu bazı tedbirlere başvurmaya başladılar ve 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgâl ettiler, uykuda olan askerlerimizi de şehid etmekten çekinmediler. 18 Mart'ta da Osmanlı Meclisi'ni süngü zoruyla kapattılar.

İstanbul'un işgâli, Manastırlı Hamdi (Onaltımart) Efendi adında fedakâr bir telgraf memuru tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya haber verilmiş, işgâl safha safha makine başında

anlatılmıştır. Mustafa Kemal Paşa da, derhal durumu protesto ederek, bu işgâlin haksız ve hükümsüz olduğunu bütün dünyaya ilân etti. Ayrıca, kapatılan Meclisin Ankara'da açılacağını ve bütün meclis üyelerinin Ankara'daki toplantıya katılmalarını bildirdi. Millete yaydığı bir beyanname ile de; *"Yediyüz yıllık Osmanlı Devleti'nin hayat ve hâkimiyetinin sona erdiğini, Türk milletinin medenî kâbiliyetini, hayat ve istiklâl hakkını ve bütün istikbâlini korumaya çağrıldığını"* bildirdi.

● BUHRANLI GÜNLER

Damad Ferit Paşa, 5 Nisan 1920'de tekrar Sadrazam olunca; İtilâf kuvvetlerine dayanarak, millî kuvvetleri boğmak için tedbirler almaya başladı. Kuvay-ı Millîye'nin hıyaneti hakkında fetvâlar neşretti, Millî kuvvetlere karşı kullanılmak üzere *"Kuvay-i İnzibâtiye"* adlı bir ordu kurmaya çalıştı.

Mustafa Kemal Paşa ise, bu buhranlı günlerde, İstanbul Hükûmeti'nce kışkırtılan ayaklanmaları bastırıyor, düşmanın ilerlemesini önlemek için cepheyi tutmaya çalışıyordu. Öteyandan; Anadolu'daki din âlimlerinden 153 kişinin imzasıyla verilen karşıt bir fetva ile; gerçek hainlerin milleti istiklâl yolunda savaştan geri koymak isteyenler olduğunu halka ilân ediyor ve Ankara'da toplanacak Meclis'in hazırlıklarıyla uğraşıyordu.

Mustafa Kemal Paşa, 22 Nisan 1920'de yaydığı diğer bir genelgeyle, Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan'da açılacağını ve o günden itibaren de milleti temsil yetkisinin bu mecliste olacağını bütün millete, askerî ve mülkî makamlara bildirdi.

● "BÜYÜK MİLLET MECLİSİ" ANKARA'DA TOPLANIYOR

İstanbul'dan kaçmayı başaran 86 milletvekili ile Anadolu'dan yeniden seçilen 264 milletvekili Ankara'ya geldi. 23 Nisan 1920 Cuma günü, başlarında Mustafa Kemal Paşa olduğu halde Meclis binasına gittiler. Vatan ile milletin kurtuluşu ve istiklâli

için duâ edildikten sonra, saat 13.45'de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarihî görevine başladı.

Meclisin, toplantısı, en yaşlı üye, Sinop milletvekili Şerif Bey tarafından açıldıktan sonra ilk sözü Mustafa Kemal Paşa aldı, Meclisin nitelik ve yetkilerini anlattı.

24 Nisan 1920'de yapılan toplantıda yeni devletin ilkeleri belirlendi ve Mustafa Kemal Paşa, Büyük Millet Meclisi Reisliğine seçildi.

Büyük Millet Meclisi; millet egemenliğine dayalı bir sistem kurmuş, ayrıca kanun yapmak ve kanunları yürütmek yetkisini de kendinde toplamıştı.

Millet Meclisi'nin kurulmasıyla millî hareketin teşkilatlanması tamamlanmış ve böylelikle bütün faaliyetler meşru bir temele oturtulmuştur.

25 Nisan 1920'de, Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında yedi kişilik "Geçici İcra Heyeti" seçildi ve Hükûmet işleri bil fiil bu heyet tarafından yürütölmeye başlandı. 29 Nisan 1920'de "Hıyanet-i Vataniye Kanunu" çıkarıldı. Böylelikle Meclis'in kararlarına karşı çıkanların cezalandırılacağı duyurulmuş oldu.

● İLK "BAKANLAR KURULU"

Büyük Millet Meclisi, 2 Mayıs 1920'de ilk Bakanlar Kurulu'nu (*İcra Vekilleri Heyeti'ni*) seçerek Hükûmeti kesin olarak kurdu. Mustafa Kemal Paşa, Büyük Millet Meclisi Reisi sıfatıyla Bakanlar Kurulu toplantılarına da katılmaya başladı.

Millî Savunma Bakanlığı'na Fevzi (Çakmak) Paşa, Genelkurmay Başkanlığı'na da Albay İsmet (İnönü) seçildiler.

Bu arada; 4 Mayıs 1920'de Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının -*İstanbul 1'inci Örfî İdarei Harbî'nin kararıyla*- resmî rütbe ve nişanları alınıp, idama mahkûm edildiler.

Millet Meclisi, 7 Haziran 1920 tarihli bir kanunla, 16 Mart 1920'den itibaren İstanbul Hükûmeti tarafından yapılacak olan her türlü anlaşmaları hükümsüz saydı.

9 Haziran 1920'de, 15'inci Kolordu Komutanı General Kâzım Karabekir, Şark Cephesi Komutanlığı'na atandı.

■ İÇ AYAKLANMALAR

1919 yılı içinde, Ulusal Kurtuluş girişimine karşı başlayan iç ayaklanmalar, hızla ülkenin her yanına yayıldı.

Ayaklanmaların başlıcaları şunlardır:

● Anzavur Ayaklanması (*Bandırma, Gönen, Susurluk, Mustafakemalpaşa, Karacabey, Biga ve çevresinde*)

● Bolu, Düzce-Hendek ve Adapazarı Ayaklanmaları.

● Konya Ayaklanmaları.

● Yenihan Ayaklanması,

● Yozgat ve Boğazlayan Ayaklanmaları.

● Zile Ayaklanması.

● Erbaa Ayaklanması.

● Çopur Musa Ayaklanması (*Afyon-Çivril bölgesinde*).

● Millî Aşireti Ayaklanması (*Viranşehir bölgesinde*).

Millî kuvvetler, iç ayaklanmaları bastırmak için önemli kayıplar vererek duruma hâkim olmuştur. Öteyandan, Hilâfet Ordusu (*Kuvay-ı Inzibâtiye*) da mağlûp edilmiştir.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA CEPHE'YE GİDİYOR

Yunan Ordusu, 22 Haziran 1920'de Salihli, Akhisar-Soma ve Aydın-Nazilli yönünde ilerlemeye başladı. Amaçları, Scvr Andlaşması'nın kabul edilmesini kolaylaştırmaktı.

Büyük Millet Meclisi, taarruzu önlemek ve dağınık millî kuvvetleri birleştirmek üzere Garp Cephesinin kurulmasına karar verdi (*18 Haziran 1920*) ve bu göreve 20'nci Kolordu Komutanı General Ali Fuat (*Cebesoy*) Bey'i atadı.

Düşman kuvvetleri 30 Haziran'da Balıkesir'i işgal etti, 8 Temmuz'da Bursa'ya girdi.

Tekirdağ'dan karaya çıkan Yunan kuvvetleri de kısa bir süre (20-27 Temmuz) Trakya'yı işgâl etti.

Bu sırada, ordumuzun durumunu yakından görmek ve askerlerin moralini yükseltmek için, Milletvekillerinden kurulu bir heyet, başlarında Mustafa Kemal Paşa olduğu halde cepheye gitti (17 Temmuz 1920). Amacı; ciddî, disiplinli, ve kayıtsız-şartsız, tereddütsüz itaat isteyen askerlik görevlerini yapacak düzenli bir ordu kurmaktır.

● SEVR ANDLAŞMASI İMZALANIYOR

Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletleri, Ankara'da kurulan Millî Hükûmeti ve onun millî politikasını kabul etmiyorlar, onu Padişah Hükûmetine karşı âsi bir varlık olarak görüyorlardı. Millî Hükûmeti yok etmek için, hem Yunanlılara hem de Padişah Hükûmeti'ne her türlü yardımı yapıyorlardı.

Ana hatları 24 Nisan 1920'de San Remo Konferansı'nda kararlaştırılan Sevr Barış Andlaşması, 11 Mayıs 1920'de İstanbul Hükûmetine verildi. Vahdettin başkanlığında kurulan Şuray-ı Saltanat, bu andlaşmanın kabul edilmesine karar verdi (22 Temmuz 1920). Andlaşma, 10 Ağustos 1920'de Sevr'de imzalandı (22).

Büyük Millet Meclisi, 19 Ağustos 1920 tarihli toplantısında, Sevr Andlaşmasını imzalayanların vatan hainliğiyle suçlanarak, vatansız sayılmalarını kararlaştırdı. Aynı zamanda, bu andlaşma ile kendini hiçbir şekilde bağlı görmediğini de ilân etti.

(22) Sevr Andlaşması, Osmanlı delegelerinden Maarif Nazırı Bağdatlı Hâdi Paşa, Danıştay Başkanı Rıza Tevfik ve Bern Sefiri Reşad Hâlis Beyler tarafından imzalanmıştır.

Andlaşma, bir önsöz ve 433 maddeden ibarettir.

Sevr Barış Andlaşmasına göre; Osmanlı İmparatorluğu parçalanıyor, Türk Milleti de yaşama hakkından yoksun bırakılıyordu.

Mustafa Kemal Paşa, Sevr Andlaşması'ndan söz eden yabancı gazeteci ve diplomatlara, böyle bir andlaşma olmadığını her zaman söylemiştir. Çünkü, Misâk-ı Milli sınırları içinde bağımsız bir Türkiye'nin kurulacağından bir an bile şüphe etmiyordu. Bu muazzam işe başlamak için de, önce Ermenistan hududu sorununu çözümlmeyi uygun görüyordu.

● GÜMRÜ ANDLAŞMASI İMZALANIYOR

24 Eylül 1920'de Türk topraklarına saldıran Taşnakçı Ermenistan, 28 Eylül'de mağlup edildi. Ermenilerin istemesi üzerine, 2/3 Aralık 1920 gecesi "Gümrü Andlaşması" imzalandı. Bu andlaşma, Millî Hükûmetin yaptığı ilk andlaşmadır.

Bu andlaşma ile, Osmanlı İmparatorluğu'nun 1877-78 Savaşı (93 Harbi) ile kaybettiği Kars bölgesi tekrar Anavatana kazandırıldı (23).

● GÜRCİSTAN SORUNU ÇÖZÜMLENİYOR

Rus İhtilali sırasında kurulan Gürcistan'ın da birçok siyasî ihtirasları vardı. 1920 Temmuz'unda İngilizler Batum'u boşaltınca, Gürcüler orasını işgâl etmişlerdi.

Mustafa Kemal Paşa, bu hareketi 25 Temmuz 1920'de Büyük Millet Meclisi Başkanı sıfatıyla protesto etti, Gürcülerin çekilmelerini istedi.

(23) Ermenistan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'ne katılınca, Gümrü Andlaşması'nın yerini 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova, daha sonra da 13 Ekim 1921'de imzalanan Kars Andlaşmaları almıştır.

Gürcülerin Ankara'ya gönderdikleri elçileri vasıtasıyla yürütülen görüşmeler sonunda, Gürcüler 23 Şubat 1921'de Büyük Millet Meclisi'nin verdiği kesin ultimatoma boyun eğerek Batum, Ardahan ve Artvin'in millî kuvvetler tarafından işgâline razı oldular. Böylece, Misâk-ı Millî'nin amaçlarından biri daha elde edilmiş oldu.

● MOSKOVA ANDLAŞMASI

Sovyetler, Millî Mücadele ile yakından ilgileniyorlardı. Sivas Kongresi'nden sonra, Rus Dışişleri Bakanı Çiçerin 13 Eylül 1919 tarihli demecinde, Millî Mücadelenin kendi politikalarına uygun olduğunu belirtmişti; 3 Haziran 1920'de de Büyük Millet Meclisi Hükûmetini tanımışlardı.

11 Mayıs 1920'de, bir dostluk andlaşması yapmak üzere Dışişleri Bakanı Bekir Sami (Kunduh) Bey'in başkanlığında bir heyet Moskova'ya gönderilmişti.

11 Temmuz'da Moskova'ya varan heyet hemen görüşmelere başlamış ve 24 Ağustos 1920'de görüşmeler tamamlanmış ancak, andlaşma imzalanamamıştır.

Türk Orduları Birinci İnönü Zaferi'ni kazandıktan sonra Türkiye ile Sovyet Rusya arasında 16 Mart 1921 tarihli "Moskova Dostluk Andlaşması" imzalanmıştır.

● İLK ANAYASA YAPILIYOR

Büyük Millet Meclisi ilk Anayasa'yı 20 Ocak 1921 günü kabul etmiştir. 23 maddeden oluşan bu Anayasa, "Kuvvetlerin Birliği Prensibi"ne dayanır. Yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek yetkisi Meclis Başkanına verilmiştir. Bu Anayasa'da, yurttaşların esas haklarına dair hiçbir hüküm bulunmamaktadır.

Bu Anayasa ile, yeni Türkiye Devleti'nin kurulduğu açıkça belirtilmiştir.

● GÜNEY CEPHESİ'NDE DURUM

Adana, Antep, Maraş, Urfa cephelerinde Fransız bîglikle-riyle çarpışılmış ve bû.şehirlerimiz kendilerini kahramanca savunmuşlardır.

Fransızlar 11 Şubat 1920'de Maraş'tan, 10 Nisan 1920'de de Urfa'dan atılmıştır.

Antep ise, 10 ay 9 gün düşmana karşı kahramanca savaşmış, 6000 yiğidini şehid verdikten sonra, sırf açlık yüzünden kapılarını düşmana açmak zorunda kalmıştır (24).

Antep, 25 Aralık 1921'de kurtulmuştur.

Cüney Cephesi'ndeki savaşlar 2 yıldan fazla sürmüş ve sonunda Fransızlar yenilgiyi kabul ederek Suriye'ye çekilmiştir.

20 Ekim 1921'de "Ankara Andlaşması" ile Türkiye ile Fransa arasındaki savaşa son verilerek, Güney hududumuz belirlenmiştir.

● BATI CEPHESİNDE DURUM

Gediz'de girişilen karşı taarruzun başarısızlığı üzerine, Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat (*Cebesoy*) Paşa Moskova'ya Büyükelçi olarak atandı. Cephenin komutanlıklarına Albay İsmet (*İnönü*) ile Albay Refet (*Bele*) getirildi. Kendilerine, süratle düzenli bir ordu meydana getirmeleri görevi verildi.

● BİRİNCİ İNÖNÜ SAVAŞI

Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet (*İnönü*) Bey, süratle düzenli bir ordu kurmaya girişti. Düzenli ordu fikrine karşı koyan Çerkez Ethem ve kardeşlerinin ayaklanmalarını bastırmak

(24) 6 Şubat 1921 tarihli ve 93 sayılı Kanun'la Antep'e "Gazi"lik unvanı verilmiştir.

amacıyla Yunan cephesindeki kuvvetlerimizin bir bölümünü bunlar üzerine gönderdi. Yunanlılar, bu fırsattan yararlanarak Afyon-Eskişehir arasındaki tren hattını ele geçirmek istediler. Bunun üzerine, kuvvetlerin bir kısmı Çerkez Ethem kuvvetlerinin karşısında bırakıldı, diğer kuvvetler ise Eskişehir'in kuzeyinde, İnönü ile Uşak'ın doğusunda Dumlupınar'da toplandı.

Düşman kuvvetleri 6 Ocak 1921'de İnönü'de taarruza geçtiler. Silâh ve cephane bakımından, Ordumuzdan çok üstün olmalarına rağmen 3 gün içinde mağlûp edildiler (11 Ocak 1921). Çerkez Ethem kuvvetleri de tamamen esir alındı.

Birinci İnönü Savaşı ile, Haziran 1920'den beri devam eden Yunan saldırısı durdurulmuş, Çerkez Ethem problemi de ortadan kaldırılmıştır.

İnönü zaferi sonunda, Albay İsmet (İnönü) Bey, Generalliğe terfi etti (1 Mart 1921).

● LONDRA KONFERANSI

Birinci İnönü Zaferi, Anadolu'da Türklerin askerî bir mukavemet gösteremeyeceğini sanan İtilâf Devletlerini düşündürmeye başladı. Bunun üzerine, Fransızlar ile İtalyanlar, Sevr Andlaşması'ndan Yunanistan aleyhine bazı fedakârlıklar yapmak suretiyle kendi menfaatlerini Türklere kabul ettirmek yolunu tuttular, Londra'da bir konferans yapılmasını kararlaştırdılar.

İtilâf Devletleri, Londra'da yapılacak konferansa Osmanlı Hükûmeti ile Yunanistan'ı da çağırdılar. Mustafa Kemal Paşa, Türkiye'ye ait işlerin hallinde ve her türlü dış ilişkilerde yetkili hükûmetin, sadece Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti olduğunu İtilâf Devletlerine bildirdi ve doğrudan doğruya davet olunmadıkça Londra Konferansı'na katılmamaya karar verdi. Bu arada, davet oldukları takdirde -geç kalmış olmamak için- Dışişleri Bakanı Bekir Sami (Kunduh) Bey Başkanlığındaki bir heyeti Antalya yolu ile Roma'ya gönderdi. Heyet Roma'da bulunduğu sırada konferansa davet edildi.

Konferans 27 Şubat 1921 günü başladı. İtilâf Devletleri, Sevr Andlaşması'nın esaslarına dokunmayan bir projeyi ileri sürdüler. Türk Heyeti, ilk olarak Anadolu'nun boşaltılmasını istedi ve Misâk-ı Millî'yi izah etti. Yunanlılar ise, ne Anadolu'yu boşaltmaya razı oldular, ne de değişiklikleri kabul ettiler. Bunun üzerine, konferans bir sonuç vermeden dağıldı (12 Mart 1921).

Heyetimiz dönüş yolunda iken, Yunanlılar tekrar taarruza geçti (23 Mart 1921).

● İKİNCİ İNÖNÜ SAVAŞI

Londra Konferansı'nda bir sonuç alınamayınca, Sevr projesini uygulamak isteyen İtilâf Devletleri, Yunan ordusunu yeni bir savaşa teşvik ettiler.

Yunanlılar 23 Mart 1921'de Bursa'dan İnönü yönüne doğru ilerlemeye başladılar. 31 Mart akşamına kadar süren kanlı çarpışmalardan sonra, ikinci defa İnönü'nde perişan oldular.

İkinci İnönü Zaferi'nden sonra. Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi Komutanı General İsmet (İnönü) Bey'e çektiği telgrafta; "Siz, orada yalnız düşmanı değil, ulusun mutsuz yazgısını da yendiniz..." demek suretiyle, 2'nci İnönü Zaferi'nin İnkılâp Tarihimizdeki önemine işaret etmiştir.

2'nci İnönü Savaşı'ndan sonra, 8-12 Nisan 1921 tarihleri arasında, Aslıhanlar çevresinde Yunanlılara yapılan taarruzdan sonuç alınamamış, Yunan birlikleri Dumlupınar mevzilerine çekilmiştir.

● ESKİŞEHİR-KÜTAHYA SAVAŞLARI

İnönü'de ikinci kez yenilen Yunanlılar, 100.00 kişilik bir kuvvetle, 10 Temmuz 1921'de iki ayrı cepheden taarruza geçtiler, Türk Ordusu ise, henüz hazırlıklarını tamamlayamamış, yurdun bütün kaynaklarından faydalanmak imkânını bulamamıştı. Bunun için, kendisinden silâh ve cepheane itibarıyla çok üstün olan düşman karşısında Eskişehir'e kadar çekilmek zorunda kaldı.

Mustafa Kemal Paşa 18 Temmuz 1921'de Batı Cephesi Karargâhı'na geldi. Durumu yakından gördükten sonra, ordumuzun Sakarya'nın doğusuna kadar çekilmesini emretti. Türk Ordusu 25 Temmuz 1921'de "Taktik Savunma" yapmak amacıyla Sakarya'nın doğusuna çekildi.

Ordunun Sakarya'nın gerisine çekilmesi halkın moralini bozmuş, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de heyecan yaratmıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın muhalifleri; "*Ordu nereye gidiyor, millet nereye götürülüyor ?...*" diye seslerini yükseltmişlerdi. Son çare olarak, Mustafa Kemal Paşa'nın ordunun başına geçmesi isteniyordu.

Bunun üzerine, Mustafa Kemal Paşa, 4 Ağustos 1921'de **Başkomutanlığı** kabul etti. 5 Ağustos 1921 tarihli bir kanunla da Komutanlıkla birlikte istediği yetkiler kendisine verildi.

Mustafa Kemal Paşa, Kanun kabul edildikten sonra yaptığı konuşmada şöyle dedi:

— "Baylar, boynu bükük ulusumuzu tutsak etmek isteyen düşmanları kesinlikle yeneceğimize olan inan ve güvenim, bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada, tam inancımı yüksek kurulumuza karşı, bütün ulusa karşı ve bütün dünyaya karşı duyururum."

● MUSTAFA KEMAL PAŞA ORDU'NUN BAŞINDA

Mustafa Kemal Paşa, 12 Ağustos 1921 günü, Genel Kurmay Başkanı Fevzi (*Çakmak*) Paşa ile birlikte Polatlı'daki Cephe Karargâhı'na gitti. Cepheyi teftiş ettiği sırada -tasarladığı plâna kendini iyice vermiş olduğu için- atına binerken düştü, birkaç kurgaya kemiği kırıldı. Ankara'ya dönüp tedavisini yaptırdıktan sonra tekrar cepheye döndü. Savaşı yaralı olarak yönetti.

Yunanlılar 13 Ağustos 1921'de ilerlemeye başladılar ve 10 gün içinde Sakarya Savunma hattımıza dayandılar.

● SAKARYA MEYDAN SAVAŞI

Düşman ordusu 23 Ağustos 1921'de ciddi olarak taarruz etti. Meydan Savaşı, 100 kilometrelik cephe üzerinde oldu. Savunma hatlarımız kırıldıkça , en yakın yerde yeni bir savunma hattı kurularak, düşmanın sayıca üstün kuvvetleri yok edildi.

22 gün 22 gece ara vermeden devam eden Sakarya Meydan Savaşı sonunda düşman perişan edilerek, cepheyi terk etmeye mecbur edildi (12 Eylül 1921).

Sakarya Zaferi, bütün yurttta günlerce süren sevinç gösterileriyle kutlandı.

Bu savaşta, Mustafa Kemal Paşa yurt savunmasını şöyle ifade etmişti:

— "Savunma hattı yoktur, savunma alanı vardır. O alan bütün yurttur. Yurdun her karış toprağı, yurttaş kanıyla sulanmadıkça düşmana bırakılamaz. Onun için, küçük büyük her birlik ilk durabildiğı noktada yeniden düşmana karşı cephekurup savaşı sürdürür. Yanındaki birliğin çekilme gereğinde kaldığını gören birlikler ona uyamaz. Bulunduğı mevzide (dayangada) sonuna değin dayanmak ve direnmek gereğindedir."

Sakarya Zaferi, askerlik ve politika açısından Kurtuluş Savaşımızda önemli bir aşama olmuştur.

19 Eylül 1921'de kabul edilen bir kanunla, Türk Milletinin bir şükran ifadesi olarak Mustafa Kemal Paşa'ya Mareşal'lik (Müşir'lik) rütbesi ile "Gazi"lik ünvanı verildi.

Sakarya Meydan Savaşı'ndan sonra Sovyet Rusya, Fransa ve Afganistan ile Andlaşmalar yapılmış; dışta itibarımız daha da artmış, diplomatik zaferler kazanılmıştır.

● "ÖLMEZ BU VATAN FARZ-I MUHAL ÖLSE DE HATTÂ.."

Diplomatik faaliyetleri yürüten Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da oturması, muhalifleri tarafından bir tenkit konusu oldu. Buna rağmen, 4 Şubat 1922'de görev ve yetkileri,

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce, ikinci kez 3 ay daha uzatıldı.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1922 günü TBMM'nin 3'üncü çalışma yılı başlarken, yaptığı konuşmada, Türkiye'nin ekonomik alandaki kalkınmasının ana hedefini ve çaresini anlattıktan sonra, "Son Zafer"e olan inancını belirtti ve sözlerini şu dizelerle tamamladı:

**"Ölmez bu vatan farz-ı muhal ölse de hattâ
Çekmez kürrenin sırtı bu tâbût-u cesîmi."**

Gazi Mustafa Kemal Paşa, 4 Mart 1922 günü, cepheyi denetlemek üzere Ankara'dan ayrılacağı sırada da, TBMM'ne, gizli bir toplantıda, düşünce ve kararlarını açıklayarak, ordunun henüz neden taarruza geçmediğini anlattı.

● ORDU, TAARRUZA HAZIRLANIYOR

Gazi Mustafa Kemal Paşa, taarruz hazırlıklarını gizlilik içinde yaparken, öteyandan da İtilâf Devletlerini siyasî alanda oyalamak, onların ruhsal durumlarını öğrenmek amacıyla Hariciye Bakanı Yusuf Kemal (Tengirşek) Bey'i Londra ve Paris'e gönderdi. Görüşmelerden sonuç alınamadı. Ancak bu görüşmeler, İtilâf Devletlerinin 22 Mart 1922'de Türk Devleti'ne andlaşma teklifine sebep oldu.

● BÜYÜK TAARRUZ, BAŞKOMUTANLIK MEYDAN SAVAŞI VE ZAFER

Gazi Mustafa Kemal Paşa, Haziran ay'ı ortalarında büyük taarruza geçmeye karar vermişti. Amacı, düşmanı tamamen yok etmekti. 15 Ağustos'a kadar hazırlıkların tamamlanması kararlaştırılmıştı.

27/28 Temmuz gecesi, Akşehir'de İsmet (İnönü) Paşa ve Fevzi (Çakmak) Paşa ile buluşarak taarruz plânını bir daha incelediler. 28 Temmuz 1922 Cuma günü öğleden sonra ordu birlikleri arasında yapılacak bir futbol maçı dolayısıyla Ordu Komutanlarıyla bazı Kolordu komutanlarını Akşehir'e davet ettiler.

Mustafa Kemal Paşa, Komutanlarla da görüştüktan sonra Ankara'ya döndü. Bu arada, Büyük Taarruz hazırlıklarını kamufle etmek için 21 Ağustos'ta Çankaya Köşkü'nde bir çay ziyafeti verileceği gazete ve ajanslarla duyurulmuştu.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, Ankara'dan büyük bir gizlilik içinde ayrılarak 20 Ağustos 1922 günü öğleden sonra Akşehir'e geldi ve 26 Ağustos 1922 Cumartesi sabahı için taarruz emrini verdi.

21 Ağustos 1922'de Başkomutanlık Karargâhı Şuhut'a, ertesi gün de Kocatepe'deki Çadırılı Ordugâh'a geçti. Mustafa Kemal Paşa, o akşamdan itibaren, Anadolu'nun gerek yazıyla, gerek telgrafla bütün bağlantısının kesilmesini emretti.

26 Ağustos 1922 Cumartesi sabahı saat 5.30'da, Büyük Taarruz topçu ateşiyle başladı. Arkasından da piyade kuvvetlerimiz taarruza geçti. Çok geçmeden düşman mevzilerine girildi. 26 ve 27 Ağustos günleri düşmanın müstahkem cepheleri yarıldı ve düşman kuzeye doğru kaçmaya başladı (25).

(25) Büyük Taarruz'un komutanları:

Türk Ordusu:

Başkomutan: Mareşal Gazi Mustafa Kemal Paşa,

Genelkurmay Başkanı: Orgeneral Fevzi (Çakmak) Paşa,

Batı Cephesi Komutanı: Tümgeneral İsmet (İnönü) Paşa,

Cephe Kurmay Başkanı: Kurmay Albay Asım Bey,

1. Ordu Komutanı: Tümgeneral Nurettin Paşa,

2. Ordu Komutanı: Yakup Şevki Paşa,

Yunan Ordusu:

Başkomutan: Orgeneral Hacî Anesti (Sonra, Tümgeneral Trikopis).

Genelkurmay Başkanı: Tümgeneral Valetas.

Düşman ordusunun büyük kısmı, Dumlupınar'da Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat yönettiği **Başkomutanlık Meydan Savaşı**'nda tamamen yok edildi veya esir alındı (30 Ağustos 1922). Düşman Ordusu Başkomutanı General Trikopis de iki gün sonra teslim olmak zorunda kaldı.

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, plânladığı kesin sonucu 5 gün içinde almıştı.

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Türk Ordusu'nun kazandığı bu eşsiz başarıyı 1 Eylül 1922'de bir genelgeyle Türk Milletine duyurdu.

Aynı gün, Ordulara da yeni görevini bildirdi:

— "Ordular! İlk hedefimiz Akdeniz'dir, ileri! "

Artık, Türk Ordusu'nun denize ulaşmasını hiçbir kuvvet durduramazdı. 27 Ağustos'da Afyonkarahisar, 2 Eylül'de Eskişehir, 3 Eylül'de Uşak, 6 Eylül'de Balıkesir, 7 Eylül'de Aydın, 8 Eylül'de Manisa, 9 Eylül'de İzmir ve 10 Eylül'de Bursa, düşman işgâlinen kurtarıldı.

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, 10 Eylül 1922 günü Genelkurmay Başkanı Orgeneral Fevzi (Çakmak) Paşa ile İzmir'e geldi, halkın coşkun sevinç gösterileriyle karşılandı.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1'inci Kordon'daki bir evi karargâh yaptı. 12 Eylül'de düşman artuklarının çıkardıkları büyük yangından sonra karargâhını *Uşşakizâde Muammer Bey*'in Göztepe'deki evine taşıdı. Ertesi gün, bir beyanname ile Türk İstiklâl Savaşı'nın büyük başarısını Türk Milletine duyurdu, millete ordunun selâmlarını bildirdi.

Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya, 14 Eylül 1922'de "*İzmir hemşehriliği*" verildi.

● İTİLÂF DEVLETLERİ, SAVAŞI DURDURMAK İSTİYOR

Ordularımız İzmir ve Bursa'yı kurtardıktan sonra, Trakya'yı da Yunan ordularından kurtarmak için İstanbul ve Çanakkale'ye doğru ilerlemeye başladılar.

Büyük Türk Zaferi karşısında endişelenen ve o sırada İstanbul ile Çanakkale Boğazları'nı işgâl altında bulunduran İtilâf Devletleri, savaşı durdurmayı ve Türklerin isteklerini yerine getirmeyi kendi yararlarına uygun buldular. Türkiye'ye verdikleri bir nota ile; kendi işgâlleri altında bulunan tarafsız bölgeye girilmemesini istediler. Ayrıca, Edirne'de dahil olmak üzere Meriç'e kadar Trakya'nın Türkiye'ye verileceğini vaad ederek, bu konuda görüşmek üzere bir toplantı yapılmasını önerdiler.

Mustafa Kemal Paşa, bu notaya 29 Eylül 1922'de cevap vererek; Meriç nehrine kadar Trakya'nın derhal Türklere teslimi şartıyla, Mudanya'da askerî bir konferansın toplanmasını kabul ettiğimizi bildirdi.

Mustafa Kemal Paşa aynı gün İzmir'den ayrıldı, 2 Ekim 1922'de halkın coşkun gösterileri ve sevinç gözyaşları arasında Ankara'ya geldi.

● MUDANYA ATEŞKES ANDLAŞMASI

Konferans 3 Ekim 1922'de Mudanya'da toplandı. Türkiye'yi İsmet (İnönü) Paşa, İngiltere'yi General Harrington, Fransa'yı General Charpy, İtalya'yı da General Mombelli temsil etti. Görüşmelerden sonra, 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkes Anlaşması imzalandı.

Mudanya Ateşkes Andlaşması ile Doğu Trakya savaşı olarak kazanılmış, Misâk-ı Milli'nin Doğu Trakya hakkındaki hükümleri siyasî yoldan da gerçekleşmiştir.

Mudanya Andlaşması'ndan sonra, kesin barış anlaşması görüşmelerinin Lozan'da yapılması ve toplantı tarihi olarak da 13 Kasım 1922 günü kararlaştırıldı. Bu konu, ayrıca Osmanlı Hükûmeti'ne de bildirildi.

● SALTANAT KALDIRILIYOR

Lozan'a çağrılmış olmalarından kuvvet alan Osmanlı Hükûmeti'nin Sadrazamı Tevfik Paşa, Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya ve TBMM'ne bir telgraf çekerek, Lozan Konferansı'nda söz ve görüş birliği etmelerini istedi. Bu öneri, TBMM'de çok sert tepkilerle karşılandı. Gerek Mustafa Kemal Paşa'nın 24 Nisan 1920 tarihli önergesi, gerekse 20 Ocak 1921 tarihli Anayasa'da egemenlik milletin malı olarak ilân edilmişti. Kayıtsız-şartsız millete ait olan egemenlik "*Sultan-Halife*" ye bırakılamazdı. Saltanatın kaldırılması gerekiyordu.

— Saltanatın kaldırılması hakkındaki kanun tasarısı TBMM. Karma Komisyonu'nda görüşülürken; hocaların, hilâfetle saltanatın birbirinden ayırlamayacağı fikrini ileri sürerek engellemeye çalışmaları karşısında, Mustafa Kemal Paşa söz alarak şu tarihi konuşmasını yaptı:

— "Egemenlik ve padişahlık, hiç kimsece, hiç kimseye bilim gereğidir diye; görüşme ile, tartışma ile verilemez. Egemenlik, padişahlık güçle, kudretle ve zorla alınır. Osmanlıları, zorla Türk Milletinin egemenlik ve padişahlığına el koymuşlardı; bu yolsuzluklarını altı yüzyıldan beri sürdürmüşlerdi. Şimdi de Türk Milleti bu saldırganlara, artık yeter diyerek, bunlara karşı ayaklanarak egemenliğini, eylemsel olarak, kendi eline almış bulunuyor. Bu bir oldubittidir. Söz konusu olan, Millete kudretini, egemenliğini, bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız, sorunu değildir. Sorun kendiliğinden, oldubitti olmuş bir gerçektir. Bu, kesinlikle olacaktır. Burada toplananlar, Meclis ve herkes sorunu doğal görürse, düşünceme göre uygun olur. Yoksa, yine gerçek usulüne göre yapılacaktır. Ancak, ihtimal ki, bazı kafalar kesilecektir..."

Mustafa Kemal Paşa'nın bu konuşmasından sonra, kanun tasarısı hemen kabul edilmiş ve öncelikle görüşülerek 1 Kasım 1922'de kanunlaşmış, böylece hilâfet ile saltanat birbirinden ayrılmış ve saltanat kaldırılmıştır.

Saltanat'ın kaldırılması üzerine, Vahdettin 17 Kasım 1922'de İngiltere himayesine sığınarak Malaya Zırhlısı ile Malta'ya kaçmıştır.

● LOZAN ANDLAŞMASI

Lozan Barış Konferansı, 20 Kasım 1922 Salı günü saat 16'da Lozan'da toplandı. Ortaya çıkan anlaşmazlık yüzünden 4 Şubat 1923'de kesildi. 23 Nisan 1923'te ikinci kez toplanarak 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Andlaşması imzalandı.

Konferansta, Türkiye'yi İsmet (*İnönü*) Paşa başkanlığında Trabzon milletvekili Hasan (*Saka*), Sinop Milletvekili Rıza Nur'dan kurulu bir heyet temsil etti.

Lozan Konferansı'nda bir tarafta Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, diğer tarafta da İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven (*Yugoslavya*) Hükûmetleri vardı. Boğazlar meselesi görüşmelerine, Türkiye'nin isteği üzerine Rusya ile Bulgaristan da çağırıldı.

Amerika, Lozan Konferansı'nda sadece bir gözlemci bulundu.

Lozan Konferansı çetin ve uzun tartışmalardan sonra, Lozan Barış Andlaşması ile sonuçlandı (26). Bu, yeni Türk Devleti'nin diplomasî alanındaki parlak bir zaferiydi.

Lozan Barış Andlaşması ile, bu günkü sınırlarımız çizildi, bağımsızlığımız kesin olarak kabul edildi, kapitülasyonlar kaldırıldı.

(26) Lozan Barış Andlaşması, 1 Önsöz ile 5 Kısım'dan meydana gelen 143 maddedir. 1'inci Kısım'da siyasî hükümler, 2'nci Kısım'da malî hükümler, 3'üncü Kısımda ekonomik hükümler, 4'üncü Kısım'da ulaşım yolları ve sağlıkla ilgili meseleler, 5'inci Kısım'da çeşitli hükümler bulunmaktadır.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN MUHALİFLERİ YİNE SAHNEDE

İstiklâl Savaşı'nın zaferle sonuçlanması ve barış görüşmelerinin başlaması üzerine, gözler memleket meselelerine çevrilmişti. Anayasa'ya göre, seçimin yenilenmesi zamanı yaklaşıyordu. Bu sırada, Mustafa Kemal Paşa'nın muhalifleri, bir "*Seçim Kanunu Tasarısı*" hazırlayarak Meclis Başkanlığı'na vermişlerdi. Tasarıya göre; milletvekili olabilmek için Türkiye'nin o tarihteki sınırları içindeki yerler halkından olmak veya seçim çevresi içinde yerleşmiş bulunmak gerekiyordu. Göçmen olarak gelenlerin de, yerleştikleri tarihten itibaren beş yıl geçmiş olması şarttı. Amaç, Vatanı Kurtaran Mustafa Kemal Paşa'yı, "Vatandaşlık hakları"ndan yoksun bırakmaktır.

Kanun Tasarısı 2 Aralık 1922'de gündeme geldi. Mustafa Kemal Paşa, söz alarak kürsüye çıktı, hem kendini savundu, hem de kendisini seçilmek hakkından yoksun etmek isteyenlere cevap verdi.

Mustafa Kemal Paşa'nın konuşması üzerine, Kanun tasarısı hem Meclis'te, hem de yurdun her köşesinde protesto edildi, tasarı kanunlaşamadı.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA "HALK FIRKASI"NI KURUYOR

Mustafa Kemal Paşa, düşman istilâsından kurtulan, Kurtuluş Savaşı'nı zaferle kazanan ve gerçek anlamda bağımsızlığına kavuşan Türk Milleti'nin, devletler arasında lâıyk olduğu şerefli yeri bir an önce almasının istiyordu. Bunun için de, yeni bir mücadeleye girilmesini gerekli görüyor, Türk Milleti'ni teşkilatlandırmak istiyordu. Bu amaçla, 6 Aralık 1922'de Ankara'da çıkan gazetelerin temsilcilerine, "*Sulh yapıldıktan sonra, halkçılık esaslarına dayanan ve Halk Fırkası adını taşıyan siyasî bir parti kurmak*" kararında olduğunu bildirdi. 14 Aralık'ta da, halkla görüşmek, düşüncelerini anlatmak için yurt gezisine çıktı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1 Nisan 1923'te seçimi yenilemeye karar vererek tarihî ve şerefli görevini tamamladı. Bunun üzerine, Mustafa Kemal Paşa 8 Nisan 1923'te, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına "Dokuz İlke"yi yayımladı. Bu Halk Fırkası'nın (Cumhuriyet Halk Partisi'nin) ilk ve yazılı programı oldu.

9 Ağustos 1923'te, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin "Halk Fırkası"na dönüştüğünü açıkladı. Yeni parti, 9 Eylül 1923'te kuruluşunu tamamladı. Halk Fırkası, 11 Eylül'de kurucusu Mustafa Kemal'i Genel Başkanlığına seçti (27).

● CUMHURİYET İLÂN EDİLİYOR

23 Nisan 1920'den beri Türkiye Devleti'ni yöneten Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin şekli, gerçekte "Cumhuriyet"ti. Ancak, Millî Misâkı gerçekleştirmek söz konusu olduğu için, Mustafa Kemal Paşa, "*Cumhuriyet*" kelimesini kullanarak bir rejim tartışmasına girmek istememişti.

1'nci Büyük Millet Meclisi seçimin yenilenmesine karar vererek dağıldıktan sonra, Mustafa Kemal Paşa, yeni Meclis kuruluncaya kadar hazırlanmak üzere, bir kısım uzman arkadaşlarına yeni bir Anayasa hazırlamak görevini vermişti. Ara sıra, bu arkadaşlarının toplantılarına katılıp kendi düşüncelerini de söylüyordu.

(27) Mustafa Kemal Paşa, ölünceye kadar "Cumhuriyet Halk Partisi"nin değişmez başkanı olarak kalmıştır. Ölümünden sonra, 26 Aralık 1938'de toplanan Olağanüstü Kurultay, O'nu "Ebedî Şef'i ilân ederek, kurucusuna olan şükran borcunu ve bağlılığını belirtmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, büyük "Nutuk" unu, CHP'nin İkinci Kurultay'ında, 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında okumuştur.

13 Ekim 1923'te Anayasa'ya konulan ek bir madde ile, Ankara'nın "*Başşehir*" olarak kabul edilmesi, Cumhuriyet'in ilânı için bir adımın daha atılmasına sebep olmuştu.

25 Ekim 1923'te ortaya çıkan Bakanlar Kurulu bunalımı da Cumhuriyet'in ilânını çabuklaştıran sebeplerden biri oldu. 28 Ekim 1923 akşamına kadar "Kabine" kurulamayınca; Mustafa Kemal Paşa, o akşam Çankaya Köşkü'nde, yemek sırasında İsmet (*İnönü*), Nazım Paşa, Rize Milletvekili Fuat Bey ve Afyon milletvekili Ruşen Eşref (*Ünaydın*) Bey'e:

"Yarın Cumhuriyeti ilân edeceğiz" dedi. Arkadaşları da bu fikri benimsediler.

Yemekten sonra, yalnız kalan, Mustafa Kemal Paşa ile İsmet (*İnönü*) Paşa bir kanun tasarısı hazırladılar.

29 Ekim 1923 günü Halk Partisi Meclis Grubu, Bakanlar Kurulu üzerindeki tartışmalara tekrar başlamıştı. Tartışmalar sonuç vermeyince, Kemalettin Sami Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın davet edilerek fikrinin alınmasını teklif etti.

Mustafa Kemal Paşa toplantıya geldi ve bir saat kadar süre istedi. Bu süre içinde, Meclis'teki odasında bazı milletvekillerini kabul ederek, İsmet Paşa ile hazırladıkları tasarı hakkındaki görüşlerini aldı. Sonra, Grup toplantısına gelerek söz aldı. Anayasa'nın bazı maddelerinin değiştirilmesi gerektiğini söyledi, sonra da, elindeki kanun tasarısını okunmak üzere kâtiplerden birine vererek kürsüden indi.

Tasarı okunduktan sonra uzun tartışmalar oldu, sonunda "Kanun Teklifi" kabul edildi.

Parti Grubu toplantısından sonra Meclis toplandı ve hazırlanan "Kanun Tasarısı"nı kabul etti. "Yaşasın Cumhuriyet" sesleri arasında, 29 Ekim 1923 günü saat 20.30'da Cumhuriyet ilân edildi.

Ardından Cumhurbaşkanı seçimine geçildi ve oybirliğiyle, Gazi Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı oldu.

Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet'in ilk Hükûmetini kurma görevini İsmet (*İnönü*) Paşa'ya verdi.

● HALİFELİK KALDIRILIYOR

TBMM'nin seçtiği Halife Abdülmecid Efendi, kendisine verilen talimata aykırı olarak, "*Halife-i Müslimîn*" unvanından başka sıfat ve unvanlar da kullanmaya başlayınca, Osmanlı Monarşisi'nin dayandığı bu Dinî kurum da ortadan kaldırıldı (3 Mart 1924).

Halifeliliğin kaldırılması, Mustafa Kemal Paşa'nın hukuk ve adliye teşkilatında düşündüğü yeniliklere de imkân hazırladı.

Bu tarihten sonra Atatürk İnkılâpları birbiri ardınca gerçekleştirildi.

● MUSTAFA KEMAL PAŞA LÂTİFE HANIM İLE EVLENİYOR

Mustafa Kemal Paşa, 29 Ocak 1923 Pazartesi günü, Lâtife Hanım ile evlendi (28). Bu vesileyle, kadınlar hakkında düşündüklerinden birini gerçekleştirdi: Nikâh'ın Perşembe günleri kısılması âdet olduğu halde, evlenme töreni Pazartesi günü yapıldı. Ayrıca, nikâh töreninde kadının bulunmaması gerektiği halde, nikâh'ta Lâtife Hanım da bulundu. Evlendikten sonra yaptığı gezilerde, Lâtife Hanımı da yanına aldı.

● GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'E KARŞI SUİKASD GİRİŞİMİ

16 Haziran 1926 Çarşamba günü İzmir'e varmak üzere yolda bulunan Atatürk'e bir suikasd yapılacağı ihbar edildi. Suikasdı gerçekleştirmekle görevli olanlar, suç âletleriyle birlikte yakalandılar. Kurulan İstiklâl Mahkemesi, suçları sabit olanları idama mahkûm etti.

(28) Evlilikleri 2 yıl, 6 ay, 9 gün sürmüştü; 5 Ağustos 1925'te boşanmışlardır.

Başarıya ulaşamayan bu suikasd girişiminden sonra, Türk Milletine hitap eden Atatürk; milletçe duyulan samimî üzüntüden çok duygulanmış, suikasd girişiminin şahsından daha çok Cumhuriyet'e ve Cumhuriyet'in dayandığı yüksek prensiplere yöneldiğini anlattıktan sonra, şöyle dedi:

— "Benim nâçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır; fakat Türkiye Cumhuriyeti sonsuza dek (ilelebed) sürekli (pâyidâr) kalacaktır. Türk milleti güvenlik ve mutluluğuna kefil olan prensiplerle medeniyet yolunda tereddütsüz yürümeye devam edecektir."

● ATATÜRK HASTALANIYOR

Atatürk, ülke içinde sık sık gezilere çıkardı. 20 Ocak 1938 günü akşamı da, yine yurt gezilerinden birine çıkmıştı. 22 Ocak günü Yalova'ya geldi ve yeni yapılan Termal Oteli'nin ilk misafiri oldu. Ay sonuna kadar burada dinlendikten sonra Bursa'ya hareket etti (1 Şubat 1938). Aynı gün, Gemlik Sun'i İpek Fabrikası'nın açılışında bulurdu.

Bursa'ya vardıklarında, şiddetli yağmur yağmasına rağmen halkın coşkun sevgisine karşılık olmak üzere, şehre üstü açık bir otomobille girdi. O gece, Bursa Belediyesinin, Atatürk şerefine verdiği baloda, ertesi gün de Merinos Fabrikası'nın açılışında bulundu. Aynı gün, Çelik Palas Anonim Şirketi'ndeki hisselerini, Bursa'daki köşkünü ve bunun onarımı için bankada bulunan parasını Bursa Belediyesi'ne bağışladı.

3 Şubat 1938 günü öğleden sonra, Bursa'dan ayrılarak, Mudanya yoluyla ve Ege vapuru ile İstanbul'a geçti. 25 Şubat 1938 günü Ankara'ya döndü.

Ankara'ya geldiği gün, Balkan Antant'ı Konseyi toplantısı nedeniyle, Ankara'da bulunan konsey üyelerinden Yunan Başbakanı Metaxas, Yugoslavya Başbakanı Stoyadinoviç ve Romanya Hariciye Müsteşarı Comnen ile görüştü. 27 Şubat akşamı da Balkan Antantı toplantısına katılanlara Çankaya Köşkü'nde bir çay ziyafeti verdi.

4 Mart 1938 günü akşamüstü Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ni ziyaret etti. 6 Mart akşamı da Ankara Halkevi'nde düzenlenen güreş müsabakalarında bulundu.

Atatürk, Yalova-Bursa gezisi sırasında üşütmüş ve İstanbul'a geldiğinde hastalanarak halsiz düşmüştü. Ankara'ya döndüğünde yine hastalandı. Çankaya köşkünde bir süre dinlendi. Mayıs başlarında iyileşince, Ankara çevresinde gezilere çıkmaya başladı. Bu günlerde; millete hediye ettiği çiftliklerinin, Ankara Belediyesi'ne bağışladığı bazı taşınmaz mallarının ve CHP'ye bağışladığı matbaa ile arsanın işlemlerini tamamlattı (7 Mayıs 1938).

18 Mayıs 1938'de Yugoslavya Millî Savunma Bakanı Ma-riç'i kabul etti. Ertesi gün de, 19 Mayıs stadyumunda yapılan Gençlik ve Spor Bayramı gösterilerini seyretti. Aynı günün akşamı da Güney illerimizde incelemeler yapmak üzere yola çıktı. Mersin, Silifke ve Adana'ya gitti. Adana'ya vardığında yine hastalandı.

26 Mayıs 1938'de Ankara'ya geldi ve ertesi gün tedavi için İstanbul'a Dolmabahçe Sarayı'na gitti.

● İSTANBUL'DA GEÇEN GÜNLER

Atatürk İstanbul'a gelince, doktorlar hastalığın teşhisini koydular. Ulu önder Atatürk'ün karaciğeri hastalanmış, siroz olmuştu.

Atatürk, sıhhatini kaybetmiş olmasına rağmen, ülkenin iç ve dış sorunlarıyla yine her zamanki gibi meşgul oluyordu.

3 Haziran 1938'de Marmara'da yat gezintisi yapı, deniz havası iyi geldiği için 5 Haziran'da Savarona yatına taşındı. 19 Haziran günü Romanya Kralı Karon'u Savarona'da kabul etti. Ertesi gün de, Savarona'da yapılan ve dörtbuçuk saat süren Bakanlar Kurulu toplantısına başkanlık etti.

24 Haziran günü yatla Erdek'e kadar gitti. 4 Temmuz 1938 günü Hatay Anlaşması'nın yürürlüğe girmesine çok sevindi.

Temmuz sonlarında sağlık durumu nedeniyle Dolmabahçe Sarayı'na taşındı. O günlerde de, İstanbul'a gelen Başbakan, bakan, komutan ve elçilerle görüştü. 3 Eylül 1938'de Hatay Devleti'nin kuruluşunu kutladı.

5 Eylül 1938 günü İstanbul 3'üncü Noteri'ni çağırarak vasiyetnamesini yazdırdı.

16 Ekim günü ilk kriz geldi. O günden sonra 22 Ekim'e kadar, her gün sabah akşam sağlık raporları yayımlandı. 22 Ekim günü iyileştiği duyuruldu.

29 Ekim 1938'de Başbakan Celal Bayar, Atatürk'ün orduya yolladığı mesajı okudu. Hastalık 8 Kasım'da yine şiddetlendi. Yine sağlık raporları yayımlanmaya başlandı. Ülke üzüntü içindeydi, her Türk'ün kalbi O'nun kurtulması dileğiyle çarpınıyordu. Ama, Yüce Atatürk, değişmez kanuna boyun eğdi, **10 Kasım 1938 Perşembe günü saat 9.05'te öldü (29).**

(29) SONSÖZLERİ

Atatürk, en son 8 Kasım 1938 günü, sabah saat 7 sıralarında, yanında bulunan Hasan Rıza ile Kılıç Ali'ye baktı:

— "Saat kaç ?" diye sordu:

Hasan Rıza:

— "Saat 7 efendim" diye cevap verdi.

Atatürk, ısrarla aynı soruyu tekrarlıyor, Hasan Rıza da, aynı cevabı veriyordu.

Son kez sorduktan sonra komaya girdi. Bunun üzerine, Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp:

— "Dilinizi göreyim efendim" dedi.

Atatürk, dilini yarıya kadar çıkardı. Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp;

— "Biraz daha efendim" deyince, O'na baktı ve,

— " Aleykümüsselâm (Selâmı, sizin üzerinize olsun!)" diyerek gözlerini yumdu, ölünceye kadar bir daha konuşmadı.

● BÜTÜN DÜNYA AĞLIYOR

İstanbul'da saat 10'a doğru resmî dairelerin bayraklarının yarıya indirilmesi, acı haberin ilk işareti oldu. Radyo derhal yayını durdurdu. Haber, kısa zamanda bütün ülkeye yayıldı.

Hükûmet resmî bir tebliğle Atatürk'ün hayata veda ettiğini duyurduktan sonra, cenaze töreni hazırlıklarına geçildi. Aziz Atatürk'ün nâşı, Gülhane Patolojik Anatomi Profesörü Dr. Lütfi Aksu ve arkadaşları tarafından tahnit edildikten sonra kefenlenip, önce "Kurşun" bir tabuta, bu tabut da "Gül ağacı"dan yapılmış başka bir tabuta konuldu (30).

Atatürk'ün aziz nâşı 16 Kasım 1938'de, Dolmabahçe Sarayı'nın büyük salonunda hazırlanan bir "Katafalka" konuldu. Sonra da, halkın ziyareti için Saray'ın kapıları açıldı. Atatürk'ün aziz nâşını, her yaştan, kadın-erkek binlerce İstanbul'lu ziyaret etti.

19 Kasım 1938 Cumartesi günü sabah, Dolmabahçe Sarayı Tören Salonu'nda, Ord. Prof. Şerafettin Yaltkaya cenaze namazını kıldırdı. Saat 8.30'da, 12 general, Büyük Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün tabutunu omuzlarına alıp, Saray'ın dış kapısında bekleyen top arabasına götürdü.

Cenaze alayı, acıyla çırpınan İstanbul halkının gözyaşları içinde Sarayburnu'na getirilip Zafer Torpidosu'na konuldu. Sonra, Boğaz girişinde Yavuz zırhlısına alındı.

Yavuz zırhlısı, Atatürk'ün aziz nâşını akşam geç vakitlerde İzmit'e getirdi. Tabut, özel trene konulduktan sonra Ankara'ya hareket etti. Başbakan Celal Bayar da trendeydi.

(30) Atatürk'ün tabutu, 9 Kasım 1953 Pazartesi günü saat 10'da Etnoğrafya Müzesi'nde yapılan bir törenle açılmıştır.

Tabut, Tıp Fakültesi Histoloji ve Patoloji Profesörü Dr. Kâmile Şevki Mutlu ve asistanları tarafından açılınca, Atatürk'ün nâşının hiç bozulmadığı görülmüştür. Sonra, "Ceviz"den yapılmış bir tabuta konularak, 10 Kasım 1953 günü yapılan bir törenle, Anıtkabir'deki mezarında, toprağa verilmiştir.

Atatürk'ün aziz nâşı, 20 Kasım 1938 Pazar günü saat 10'da Ankara'da; başta yeni Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmak üzere TBMM. Başkanı, Bakanlar, Genelkurmay Başkanı, Milletvekilleri, Devlet ve ordu ilericileri tarafından karşılandı. Tabut, TBMM'ne götürülüp, önünde hazırlanan "Katafalk"a konuldu. O gün, o gece, bütün Ankaralılar, Atatürk'ün katafalkı önünden saygıyla eğilerek geçti.

21 Kasım 1938 Pazartesi günü, saat 10'da Büyük Cenâze Töreni başladı (31). Yağmur çiseliyordu. Tabut, TBMM'den alınarak Etnoğrafya Müzesi'nde hazırlanan mermer lahdin üzerine yerleştirildi. 22 Kasım 1938 Salı günü saat 16'da, bütün Türkiye'de herkes olduğu yerde üç dakika durarak, Ulu Önderimiz Atatürk'e saygı duruşunda bulundu.

Atatürk'ün aziz nâşı, ölümünden 15 yıl sonra, 10 Kasım 1953'te Etnoğrafya Müzesi'ndeki geçici kabrinden alınıp, büyük bir törenle Anıtkabir'deki ebedî mezarına gömüldü.

" O'nunla kurtulduk, O'nunla vardık;
O'nunla yaşadık, güldük O'nunla." (32).

*

(31) Atatürk'ün Ankara'da yapılan cenaze törenine katılan ülkeler:

Afganistan, Almanya, Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Dani-marka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, Irak, İngiltere, İran, İspanya, İsveç, İtalya, Japonya, Letonya, Macaristan, Mısır, Milletler Cemiyeti, Polonya, Rusya, Suriye, Yugoslavya, Yunanistan.

Afgan eski kralı Amanullah Han da cenaze törenine katılmıştır.

(32) Mısralar, Behçet Kemal Çağlar'ın "İzinde" isimli şiirinden alınmıştır.

■ ATATÜRK İÇİN YAZILANLAR, SÖYLENENLER

● İsmet İnönü:

"Devletimizin bânisi ve milletimizin fedakâr, sâdık hâdimi,
İnsanlık idealinin âşık ve mümtaz sîması;
Eşsiz kahraman Atatürk!
Vatan sana minnettardır." (21 Kasım 1938)

● Celâl Bayar:

"Atatürk; seni sevmek, tebcil etmek her Türk vatanseverinin millî ödevi ve namus borcudur" (10 Kasım 1938)

● Mareşal Fevzi Çakmak

"Unutulmaz Atatürk'ün büyük hatırası Türk ulusu kadar ebedîdir,"

● Cemal Gürsel

"Adımlarımız ve hamlelerimiz hep ileriye doğru olacak. İzinde ve ışıktıttığın yollarda. Derin saygı." (29 Ekim 1961)

GAZETE HABERLERİ:

● "Ağlıyoruz!

Kadın, erkek, genç, ihtiyar aynı yaranın acısını duyan tek bir fert gibi, hep beraber ağlıyoruz."

● "İzdirabımız Türk birliğinin, Türk kudretinin azametiyle orantılıdır. Ancak büyük milletlerdir ki, sevinçleri gibi ızdırabları da derin olur."

● **Orhan Seyfi Orhon:**

"... Atamız öldü! Bu ölümle yalnız büyük bir millet, şanlı bir millet oğlunu kaybetmedi; tarih en yiğit kahramanını, insanıyet en yüce dehâsını kaybetti."

● **Peyami Safa:**

"... Kara haberden sonra, hem de nasıl, her şey birdenbire söndü; nasıl, nasıl... sanki O'nsuz dağlar karardı, O'nsuz dallar kurudu, O'nsuz mesafe bomboş kaldı. Şimdi, bütün gözler yaşlı, benizler uçuk, dudaklar kilitli, sanki her evden bir cenaze çıktı."

● **Falih Rıfkı Atay:**

"... Bugün O'na ağlayıp yanmak için bir tek kalbiz; yarın O'nun eserini ve dâvasını müdafaa etmek için bir tek irade gibi kaynaşacağız". (Ulus, 11 Kasım 1938)

ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜNÜN YABANCI ÜLKELERDE YANKILARI

● **Alman Basını:**

"Atatürk, istiklâl hissini taşıyan bütün milletler için ölmez bir semboldür."

● **Amerikan Basını:**

"Atatürk'ün birçok insanların başarmaya maddeten muktedir olmadıkları işleri başarmakta gösterdiği azim ve cesarete ve ortaya koyduğu esere bütün Amerika hayrandır."

● **Arnavutluk Basını:**

"Atatürk, çağımızın en seçkin simasıdır."

● **Belçika Basını:**

"Atatürk, zamanımızın en azimli ve yılmaz inkılâpçısı idi."

● **Bulgar Basını:**

"Bu müstesna ve büyük adamın ölümünden sonra, dünya, aruk eskisi kadar enteresan değildir."

● **Çekoslovak Basını:**

"Atatürk arkasında istikbâlınden emin bir devlet bırakmıştır."

● **Çin Basını:**

"Atatürk bütün Asya kıtasının Atasıdır."

● **Danimarka Basını:**

"Atatürk, şecaat ve kabiliyetin en büyük sembolüydü. O, yirminci yüzyılın en büyük gerçeğini yaratan adamdır."

● **Finlandiya Basını:**

"Atatürk, olağanüstü nitelikte bir devlet adamı, savaş sonrası dünya tarihinin en önemli simalarından biri idi. Atatürk olmasa idi, yeni Türkiye var olmazdı."

● **Fransız Basını:**

"Atatürk gibi dehâlar ancak görünüşte ölürler. Öyle insanlar bir nesil için doğmadıkları gibi, muayyen bir devir için de doğmazlar."

● **Irak Basını:**

"Atatürk bir çocuk bırakmadı, Lâkin kendisine daima 'Sen benim babamsın, hayatımın sebebisin' diyecek büyük bir millet bıraktı."

● **İngiliz Basını:**

"Atatürk adı kadar, çağdaş hiçbir isim büyük bir saygı telkin edememişti."

● **İspanya Basını:**

"Atatürk, kendinde askerî dehâ ile devlet adamı ve filozof dehâsını birleştirmişti."

● **İsveç Basını:**

"Milleti, Atatürk'ün eşi görülmemiş eserini takip ederek, itibarını daha fazla artıracaktır."

● **İsviçre Basını:**

"Bugün hiç kimse O'nun inkılâpçı eserine saldırıya cesaret edemez."

● **İtalyan Basını:**

"Çelik mavisi gözlerini doğunun güzel aydınlığına yumuş olan adam ne eşi görülmemiş bir insandı."

● **Lübnan Basını:**

"İnkılâpçılar, Kemalizmi yüzyılımızın ruhuna uygun bir şekilde geliştirmek ve yeniden kurmak dileğindedirler."

● **Macar Basını:**

"Dünya, bir harp ve sulh kahramanı Büyük Adam'ın ölümü ile fakir düşmüştür."

● **Mısır Basını:**

"Atatürk öldü. O, milletin babası ve son asırların yetiştirdiği en büyük adamdı."

● **Polonya Basını:**

"Uzun bir yol aşılmış, yüce bir eser ortaya konmuş, birçok zaferler elde edilmiştir. Bütün bunlar Atatürk'ün eseridir."

● **Romanya Basını:**

"Eseriyle insanlığın üstüne çıkan bu inkılâpçı, yaradılışı ve yaşayışı bakımından insanlara en yakın olanlardan biriydi."

● **Sovyet Basını:**

"O'nun ölümü bütün dünya içinde derinliği ölçülmez bir kayıptır."

● **Suriye Basını:**

"Atatürk'ün ölümü yalnız Türk ulusu için değil, O'nun benzerine çok muhtaç olan bütün doğu ulusları için de en büyük kayıptır."

● **Yugoslav Basını:**

"Atatürk, bir defa cisminin toprak olacağını, fakat Cumhuriyetin ebedi olduğunu söylemişti. Atatürk'ün eseri payidâr olacaktır."

● **Yunan Basını:**

"O'nun ismi, dünya tarihinin kahramanları arasında silinmez bir şekilde kalacaktır. Çünkü kişiliği, kendi ülkesinin sınırlarını aşmıştır.

O'nu, hem düşman ve hem dost olarak tanımış olan Yunan ulusu, kendisini düşman olarak ne kadar takdir etmişse, bir dost olarak da o kadar sevmiştir."



ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ VE ÖZELLİKLERİ

● Annesi Zübeyde Hanım'ın dindarlığı, Atatürk'e ülkücü insan kişiliği kazandırmıştır (1).

● Okula başlaması konusunda, annesi ile babası arasında çıkan anlaşmazlığın, babası tarafından ustaca çözümlenmesi ve, Selânik Mülkiye Rüşdiyesi'nde, müdür yardımcısı Kaymak Hâfız'ın davranışları; Atatürk'ün bayağı dönük öğretim ve eğitim reformu yapmasının sebeplerinden biri olmuştur.

● Selânik Askerî Rüşdiyesi, O'nun yetişmesinde önemli rol oynamıştır.

● Fransızcasını ilerletmek için Selânik'te gittiği okula devamının yasaklanması, O'nun batıya açılışının sebeplerinden biri olmuştur.

● Manastır Askerî İdadisi'ndeyken edebiyat ve hitâbet sanatına ilgi duymaya başladı. Bu konuda, ünlü hatip Ömer Naci Bey ile arkadaşları etkili oldu.

Yine, aynı okuldayken, Tarih'e karşı ilgi duymaya başladı. Bu konuda, Tarih öğretmeni Kolağası Mehmet Tevfik Bey etkili oldu.

● 1897 Osmanlı-Yunan Harbi'nden çok etkilenmiştir. 16 yaşındayken yaşadığı o günleri şöyle anlatır:

"Gençlik hayatımın en heyecanlı günlerini yaşadım. Yaşımın küçük olmasına rağmen bu savaşa katılmayı çok istemiştim. Az daha gönüllü müfrezelerin arasına katılıp gidecektim" (2).

● Balkanların siyasî durumu; Atatürk'e babasından geçen Milliyetçilik ruhunu ve aşkını kamçılamıştır.

● O'na, genç yaşından itibaren politika zevkini, kamu işleriyle ilgilenme eğilimini, ülkenin derin ve radikal bir

(1) Atatürk, Yetiştirilmesi, Kişiliği, Devrimleri; İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, s.5.

(2) Sınıf Arkadaşım Atatürk; Ali Fuat Cebesoy, s.10.

yenileştirilmeye kavuşturulması arzusunu veren; içinde yetiştiği sosyal ve politik çevredir.

O dönemde; Selânik ve Manastır çeşitli fikir ve görüşlerin merkezidir. Ayrıca, çeşitli etnik grupların bulunduğu bir bölgedir.

Selânik, gerçekte bir "Hürriyet şehri" idi.

● Atatürk, asıl olgunluk dönemini Harp Okulu'nda ve Harp Akademisi'ndeki öğretim ve eğitim ile sağlamıştır.

● Harp Akademisi'ni bitirdikten sonra koyu istibdat yönetiminden ilk dersi almış; Kurmay Yüzbaşı olarak atandığı göreve hürriyet ve istiklâl aşkı ile bilenmiş olarak gitmiştir.

● Millî Misâk'ın esaslarını 1907'de daha Kolağası iken tesbit etmiş, vatani tehlikeden kurtarmak için ne gibi çareler düşünüp bulunduğunu cesaretle ortaya koymuştur (3).

● Meşrutiyet'in ilânı O'nu tatmin etmemiş ve arkadaşlarına şöyle demiştir:

"İnkılâbı tamamlamak lâzımdır. Biz bunu yapabiliriz. Ben bunu yapacağım, bugüne kadar yapılan inkılâp yeterli sayılmaz. Fazlasını yapacağız" (4).

● ATATÜRK TARİH'DE ENDER GÖRÜLEN BİR "DÂHİ" İDİ

Atatürk'ün dehâsı, sadece "bir tek alan" ile sınırlı değildir:

* O, askerî bir dehâ idi.

* O, devlet kurucu bir dehâ idi.

* O, Türk ulusu hakkında verilen *"Esaret ve ölüm kararlarına"* ve bu kararların uygulanmasına karşı çıkan bir *"Millî Mücadele Gerçeği"*dir.

(3) Sınıf Arkadaşım Atatürk; Ali Fuat Cebesoy, s.75.

(4) Atatürk Hakkında Hâtıralar ve Belgeler; Afetinan; s. 75

● OLAYLARI DEĞERLENDİRMEDE OLAĞANÜSTÜ BAŞARILIYDI

Atatürk'ün en önemli özelliklerinden biri de; olayları değerlendirmede olağanüstü başarılı olmasıdır. O, zorluklar karşısında yılmaz, olayları yüzeysel olarak değerlendirmezdi. Gerçekleri aramak ve bulmak, en önemli özelliklerindendi.

● HERKESİN DÜŞÜNCESİNE DEĞER VERİRDİ, "HOŞGÖRÜLÜ" İDİ

Atatürk, herhangi bir karar alacağı zaman, ilk önce çevresindekileri dinler, sonra da kafasında oluşturduğu kararı verir. Kararını verdikten sonra da, sonuca ulaşmak için gerçekenı yapardı.

● EN BÜYÜK "TÜRK MİLLİYETÇİSİ" İDİ

Atatürk, gelmiş geçmiş en büyük Türk Milliyetçisi idi. Ancak, O'nun Milliyetçiliği, en akılcı ve insancıl bir milliyetçilik'ti.

● ÇOK OKURDU

Atatürk çok okur ve okuduklarını da değerlendirirdi.

Herşeyi okurdu, her zaman, hattâ cephedeyken bile okurdu. 1'inci Dünya Savaşı'nda 16'ncı Kolordu Komutanıyken, 49 gün içinde biri Fransızca olmak üzere 6 kitap okumuştur (5).

Atatürk, hasta yatağındayken bile okumaktan uzak kalmamıştır. 15 Ekim 1938 Cumartesi günü, kendisini biraz iyi hissedince, Prof. Ayşe Afet İnan'ı çağırıp, Tarih Kurumu

(5) Atatürk'ün Hatıra Defteri; Şükrü Tezer, s.72

çalışmaları hakkında bilgi almış, sonra da Türk Tarih Kurumu'nun yayınladığı "*Belleten*"in son sayısını görmek istemiştir. Atatürk'ün son okuduğu kitap, *Belleten*'in 5/6'ıncı sayısıdır.

● KİTAP DA YAZMIŞTI

Atatürk'ün okuma aşkı, O'nu "yazar"da yapmıştır. 8 kitabı vardır (6). Büyük "Nutuk"u ise bir tarih ve siyaset şaheseridir.

Afet İnan adıyla yayınlattığı "*Vatandaş için Medenî Bilgiler*" isimli kitabı da Atatürk yazmış; ünlü gazetecilere de makaleler yazdırmıştır.

● Türk dilinde sadeleştirme akımı başlayınca, pek çok terimi Atatürk bulmuştur.

● TÜRK MİLLETİNE İNANIR VE GÜVENİRDİ

Atatürk'ün en büyük kuvvet kaynağı Türk Milletine inancı ve güvenmesiydi. O, ne yapıysa, Türk Milletine dayanarak Türk Milletine güvenerek ve bu milletin büyüklüğüne inanarak

(6) Tercüme ve telif eserleri şunlardır:

a) Takımın Muhârebe Tâlimi: Alman Generali Karl Litsmann'dan çeviri. 1908

b) Cumalı Ordugâhı: Telif, 1909

c) Tablye Tatbikatı Seyahatı I: Telif, 1911

d) Bölüğün Muhârebe Tâlimi: Alman Generali Karl Litsmann'dan çeviri, 1911

e) Zâbit ve Kumandan ile Hasbıhal: Telif, 1918

f) Nutuk: Telif, 1927

g) Geometri: Telif, 1937

h) Anafartalar Hatıraları: Telif, 1955

yapmıştır. Nitekim, Samsun'a çıktıktan 3 gün sonra, Erzurum'daki 15'inci Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'ya çektiği bir şifrede şöyle demiştir:

"... Bununla beraber bütün umutlar kaybolmuş değildir. Memleketi bu durumdan ancak Türk Milletinin mukavemet azmî kurtarabilir. Bu mukavemet şuuru, birçok yerlerde kurulmuş olan Mûdafaa-i Hukuk'larda kendini göstermektedir."

● ATATÜRK KENDİNİ ŞÖYLE ANLATIR

" Hürriyet ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben milletin ve büyük atalarımın en değerli miraslarından olan bağımsızlık aşkı ile yaratılmış bir adamım. Çocukluğumdan bugüne kadar ailevî, hususî ve resmî hayatımın her safhasını yakından bilenlerce bu aşkım bellidir. Bence bir millette şerefîn, haysiyetin, namusun ve insanlığın varlığı ve kalıcılığı mutlak o milletin hürriyet ve bağımsızlığına sahip olmasıyla mümkündür. Ben şahsen bu saydığım niteliklere çok önem veririm, ve bu niteliklerin kendimde varlığını iddia edebilmek için milletimin de aynı niteliklerle belirginleşmesini şart ve esas bilirim. Ben yaşayabilmek için mutlaka bağımsız bir milletin evlâdı kalmalıyım. Bu sebeble millî bağımsızlık bence bir hayat meselesidir.

Millet ve memleketin çıkarları gerektirdiği zaman insanlığı teşkil eden milletlerden her biriyle uygarlık gereğinden olan dostluk ve siyaset ilişkilerini büyük bir hassasiyetle değerlendiririm. Ancak, benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de bu arzusundan vazgeçinceye kadar amansız düşmanıyım" (7).

(7) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.3, s.24. (24 Nisan 1924)

● ATATÜRK TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN KURUCUSUDUR

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni bir taraftan millî hâkimiyet, öteyandan siyasî istiklâl mücadelesiyle birlikte kurmuştur.

Atatürk, Amasya Genelgesi ile millî hareketin ilk işaretini vermiş, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin aracılığı ile de millî hareketi organize etmiştir.

Atatürk'ün kurduğu yeni Türk Devleti, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yapılan ayaklanma ve ülkeyi işgâl eden düşmana karşı da mücadele ile birlikte doğmuştur.

● ATATÜRK İNKILÂPÇIDIR

İnkılâplar, ileri atılma ve medenî olma mücadelesidir. Atatürk, bunu en net şekilde görebilen ve başarabilen kişidir. Bu açıdan, Atatürk hem fikir ve hem de aksiyon adamıdır.

O, Türk toplumuna yeni bir zihniyet, yeni bir görüş ve yeni bir düşünce getirmiştir.

● ATATÜRK BÜYÜK BİR POLİTİKACIDIR

Atatürk, kendisini olayların akışına uymayı zorunlu gören ve buna göre davranan bir "*oportünist*" değil, olayların dışına ve üstüne çıkıp, olaylara kendi görüşünün, kendi inancının biçimini veren bir insandır. O'nun diplomasisi, olaylarla beraber bir sürükleniş değil, olayları kendi azim ve iradesi ile, haklı ve doğru bir inancın tabîî sonucuna sürükleyiştir (8).

(8) Atatürk Diplomasisi; Prof.Dr. Tahir H. Armaoğlu, s. 146

● ATATÜRK İDEALİST VE REALİSTTİR

Atatürk'ün en büyük ideali, milletin özgürlüğü ve bağımsızlığı olmuştur.

Atatürk, Kurtuluş Mücadelesini, Türk Milletinin varlık veya yokluk dâvası olarak ortaya koymuştur. O'nun, millî haki-miyete dayanan kayıtsız-şartsız yeni bir Türk Devleti kurma kararı "realist" görüşün sonucu, "realist" bir karardır.

● BAYRAKLAŞAN ATATÜRK

* "Mustafa Kemal, bir kişiöğlü değıl, bir ölkü, bir düşün-ce sistemi, her alanda kurtuluşun, uygarca yaşamanın, adam ol-manın, yücelmenin hızı, güc kaynağıdır" (9).

* "Böyle insanlar bir nesil için doğmadıkları gibi, muayyen bir devre için de doğmazlar" (10).

● ATATÜRK'ÜN TİPİ

Buğday tenli, sarı saçlı, gök mavisi gözölü, 1.74 m. boyun-da, 74-76 kg. ağırlığında idi ve 43 numara ayakkabı giyerdi.

● SEVDİKLERİ

Türk Milleti, kahve, sigara, rakı, kuru fasulye, piring-pilâvı, omlet, taze bamya, kavun, okumak, yıkanmak, müzik, dans, akşamları sofra başı sohbeti, bilardo, binicilik.

(9) Mustafa Kemal Ne Demek? Bayraklaşan Atatürk; M. Sunullah Arısoy, s.165.

(10) Atatürk Hakkında Düşünce ve Tahliller; Rükneddin Fethi, s.60.

Atatürk, sabahları kahvaltı etmez, yalnız kahve ve sigara içmekle yetinirdi. Öğle yemeklerinde de, çoğu zaman bir bardak ayran veya limonataya ekmek batırıp yerdi.

● SEVMEDİKLERİ

Kahvaltı, pijama, kumar, imzasız ihbar mektubu, para ve mal, dedikodu.

● EN AĞIR SÖZÜ

Birine kızdığı zaman söylediği en ağır söz:

— "*Şaşarım akl-ı perişânına, ahmak!*"

● BİLDİĞİ LİSANLAR

Fransızca ve Almanca.

● SON İSTEĞİ

Enginar yemeği istemiş, ancak yiyemeden ölmüştür.



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETLERİ (*)

I- GEÇİCİ YÜRÜTME KURULU

(Muvakkat İcra Encümeni)

(25 Nisan 1920-3 Mayıs 1920)

Başbakan: Mustafa Kemal Paşa (Atatürk), TBMM. Başkanı.

Milli Savunma Bakanı: Fevzi Paşa (Çakmak).

Dışişleri Bakanı: Bekir Sami Bey (Kunduh).

Milli Eğitim Bakanı: Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver).

Adalet Bakanı: Celâleddin Ârif Bey.

İçişleri Bakanı: Cami Bey (Baykut).

Maliye Bakanı: Hakkı Behiç Bey (Bayiç).

II- 1'İNCİ FEVZİ PAŞA KABİNESİ

(3 Mayıs 1920-19 Mayıs 1921)

Başbakan: Fevzi Paşa (Çakmak).

Dışişleri Bakanı: Mustafa Fehmi (Gerçekler).

İçişleri Bakanı: Cami Bey (Baykut), Nazım Bey (Öztelli, Remok),

Refet Paşa (Bele), Atâ Bey,

Adalet Bakanı: Celâleddin Ârif Bey, Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk), Hâfız Mehmet Bey.

Bayındırlık Bakanı: İsmail Fazıl Paşa, Ömer Lütfi Bey.

Dışişleri Bakanı: Bekir Sami Bey (Kunduh), Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk).

* Hükûmet'e, 1920 - 1947 yılları arasında " İcra Vekilleri Heyeti (Kabine)" denilmiştir.

Başbakan'a, 1920-1923 yılları arasında "İcra Vekilleri Heyeti Reisi"; 1923'den " sonra "Başvekil" denilmiştir.

Hükûmet (Kabine, Bakanlar Kurulu) üyelerine 1946'ya kadar "Vekil" denilmiştir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Dr. Adnan Bey (Adivar).

İktisat Bakanı: Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk), Mahmut Celâl Bey (Bayar).

Milli Savunma Bakanı: Fevzi Paşa (Çakmak).

Genelkurmay Başkanı: İsmet Bey (İnönü).

Maliye Bakanı: Hakkı Behiç Bey (Bayiç). Ferid Bey (Tek).

Millî Eğitim Bakanı: Dr. Rıza Nur, Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver).

III- 2'İNCİ FEVZİ PAŞA KABİNESİ

(19 Mayıs 1921-12 Temmuz 1922)

Başbakan: Fevzi Paşa (Çakmak).

Dinişleri Bakanı: Mustafa Fehmi Efendi (Gerçekler), Abdullah Azmi Efendi.

Milli Savunma Bakanı: Fevzi Paşa (Çakmak), Kâzım Paşa (Özalp)

Adalet Bakanı: Refik Şevket Bey (İnce).

Maliye Bakanı: Hasan Bey (Saka), Hasan Fehmi Bey (Ataç).

İçişleri Bakanı: Atâ Bey, Refet Paşa (Bele), Ali Fethi Bey (Okyar).

İktisat Bakanı: Mahmut Celâl Bey (Bayar), Sırrı Bey, Hasan Bey (Saka).

Millî Eğitim Bakanı: Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver), Vehbi Bey (Bolak).

Bayındırlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Dr. Refik Bey (Saydam), Dr. Rıza Nur.

Dışişleri Bakanı: Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk).

IV- HÜSEYİN RAUF BEY KABİNESİ

(12 Temmuz 1922-4 Ağustos 1923)

Başbakan: Hüseyin Rauf Bey (Orbay).

Dinişleri Bakanı: Abdullah Azmi Efendi, Mehmet Vehbi Efendi (Çelik).

Genelkurmay Başkanı: Fevzi Paşa (Çakmak).

Milli Savunma Bakanı: Kâzım Paşa (Özalp).

Dışışleri Bakanı: Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk), İsmet Paşa (İnönü).

Maliye Bakanı: Hasan Fehmi Bey (Ataç).

Milli Eğitim Bakanı: Vehbi Bey (Bolak), İsmail Safa Bey (Özler).

Adalet Bakanı: Celâleddin Ârif Bey, Rifat Bey (Çalık).

İktisat Bakanı: Mahmut Esat Bey (Bozkurt).

Bayındırlık Bakanı: Reşat Bey (Kayalı).

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Fuat Bey (Umay).

İçişleri Bakanı: İsmail Safa Bey (Özler), Ali Fethi Bey (Okyar).

V- 1'İNCİ ALİ FETHİ BEY KABİNESİ

(14 Ağustos-27 Ekim 1923)

Başbakan: Ali Fethi Bey (Okyar).

Dışışleri Bakanı: İsmet Paşa (İnönü).

Dinişleri Bakanı: Mustafa Fevzi Efendi (Sarhan).

Milli Savunma Bakanı: Kâzım Paşa (Özalp).

Milli Eğitim Bakanı: İsmail Safa Bey (Özler).

Ekonomi Bakanı: Mahmut Esat Bey (Bozkurt).

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Dr. Rıza Nur.

Maliye Bakanı: Hasan Fehmi Bey (Ataç).

Adalet Bakanı: Seyit Bey.

Bayındırlık Bakanı: Zülfü Bey (Tigrel).

Genelkurmay Başkanı: Fevzi Paşa (Çakmak).

● CUMHURİYET'İN İLK HÜKÜMETİ

Cumhurbaşkanı: Gazi Mustafa Kemal Paşa (Atatürk).

29.10.1923-10.11.1938.

1'İNCİ İSMET PAŞA KABİNESİ

(30 Ekim 1923-6 Mart 1924)

Başbakan: İsmet Paşa (İnönü).

Dışışleri Bakanı: İsmet Paşa (İnönü).

Dinişleri Bakanı: Mustafa Fevzi Efendi (Sarhan).
Genelkurmay Başkanı: Fevzi Paşa (Çakmak).
İçişleri Bakanı: Ahmet Ferit Bey (Tek).
Maliye Bakanı: Hasan Fehmi Bey (Ataç).
Millî Savunma Bakanı: Kâzım Paşa (Özalp).
Ekonomi Bakanı: Hasan Bey (Saka).
Adalet Bakanı: Seyit Bey.
Millî Eğitim Bakanı: İsmail Safa Bey (Özler).
Bayındırlık Bakanı: Ahmet Muhtar Bey (Çilli), Süleyman Sırrı Bey.
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Refik Bey (Saydam).
Mübadele, İmar ve İskân Bakanı: Mustafa Necati Bey.

● TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLARI

- 1- Mustafa Kemal Paşa (Atatürk): 24.4.1920-1.11.1923
- 2- Ali Fethi Bey (Okyar): 1.11.1923-12.11.1924
- 3- Kâzım Paşa (Özalp): 26.11.1924-1.3.1935
- 4- Abdülhalik Renda: 1.3.1935-5.8.1946

● 23 NİSAN 1920-25 OCAK 1939 DÖNEMİ BAŞBAKANLARI

- 1- Mustafa Kemal Paşa (Atatürk): 25.4.1920-24.1.1921
- 2- Fevzi Paşa (Çakmak): 24.1.1921-9.7.1922
- 3- Hüseyin Rauf Bey (Orbay): 12.7.1922-4.8.1923
- 4- Ali Fethi Bey (Okyar): 14.8.1923-27.10.1923
- 5- İsmet Paşa (İnönü): 30.10.1923-22.11.1924
- 6- Ali Fethi Bey (Okyar): 22.11.1924-3.3.1925
- 7- İsmet Paşa (İnönü): 4.3.1925-1.11.1937
- 8- Celâl Bey (Bayar): 1.11.1937-25.1.1939

*
* *

ATATÜRK'ÜN VECİZELERİ



ATATÜRK DİYOR Kİ ;

"Beni görmek demek, mutlaka yüzümü görmek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız bu kâfidir." (Cumhuriyet, 11.8.1929)

■ ADÂLET HAK - HUKUK

● İslâm Hukuku'ndaki, "Zamanın değişmesiyle hükümlerin değişmesi inkâr olunamaz" kuralı adâlet politikamızın temel taşıdır (1922).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.1, s. 218).

● Çağımızın ihtiyaçlarına uygun kanun yapmak ve onu iyi uygulamak bayındırlık ve ilerleme sebeplerinin en önemlilerindedir (1925).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.1, s. 328).

● Önemli olan nokta; adliye ile ilgili anlayışımızı, adliye ile ilgili kanunlarımızı, adliye teşkilatımızı, bizi şimdiye kadar bilerek veya bilmeyerek eli altında bulunduran, çağın gereklerine aykırı bağlardan bir an önce kurtarmaktır.

Millet, her uygar ülkede olan adliyeye ait ilerlemelerin, ülkenin ihtiyaçlarına uygun esaslarını istiyor (1924).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.1, s. 317).

● Medenî Hukuk'ta, Aile Hukuku'nda izleyeceğimiz yol, ancak uygarlık yolu olacaktır. Hukukta duruma göre davranmak ve boş inanışlara bağlanmak, ulusu uyanmaktan alakoyan en ağır bir kâbustur (karabasandır). Türk ulusu üzerinde karabasan bulundurmaz (1924).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.1, s. 317).

● Genel yaşayışımızı yeni baştan düzenleyecek olan bu köklü kanunların çağdaş uygarlığın kanunları bölümünden olması doğaldır (1925).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.1, s. 328).

● Büsbütün yeni kanunlar getirerek eski hukuk esaslarını temelden yıkmak teşebbüsündeyiz (1925).

(Ankara Hukuk Mektebi'ni açarken)

● Adliyemizin güven duyduğumuz yüksek gücü sayesindedir ki, Cumhuriyet gerekli gelişmeyi izleyebilecek ve türlü şekil ve kılıktaki saldırılara karşı vatandaşın haklarını ve ülkenin düzenini koruyabilecektir (1930).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.1, s.351).

● Milletlerin yargı yetkisi bağımsızlığın birinci şartıdır. Adliye güçleri bağımsız olmayan bir milletin devlet durumunda varlığı kabul olunamaz.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.1, s. 58)

■ ASKERLİK, ORDU

● Ülkenin genel hayatında orduyu politikanın dışında bırakmak ilkesi, Cumhuriyetin daima göz önünde bulundurduğu bir temel görüştür.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.1, s. 330).

● Ordumuzu en yeni araçlarla devamlı surette donatmaya çalışıyoruz. Yüksek değerini artırmaya verdiğimiz önem ise daha çoktur.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.1, s. 390).

● Büyük millî disiplin okulu olan ordunun ekonomik, kültürel, sosyal savaşlarımızda bize aynı zamanda en gerekli elemanları da yetiştiren büyük bir okul haline getirilmesine, ayrıca, ilgi ve çaba gösterileceğine, şüphem yoktur.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s.403).

● Ordu, Türk ordusu ! İşte bütün milletin göğsünü iûmat, gurur duygularıyla kabartan şanlı ad ! (1937).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 387).

● Benim için ordumuzun kıymetini ifadede ölçü şudur: Türk ordusunun bir kıtası dengini kesinlikle yener, iki katını tutar ve olduğu yerde durdurur.

(*Vakit*, 25.2.1924).

● Bu milletin evlâdlarının fedakârlıkları, kahramanlıkları için ölçü bulunmaz (1921).

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*; c. 1, s. 178).

● Bir ordunun değeri subaylar ve komuta kurulunun değeri ile ölçülür.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*; c. 2, s. 165).

● Komutanlık görev ve sorumluluğunu yüklenecek oranda omuzlarında ve beyninde kuvvet bulamayanların korkunç sonuçlarla karşılaşması kaçınılmazdır.

(*Cumhuriyet*, 16.8.1930).

● Komutanlar, emir vermiş olmak için emir vermezler. Gerekli ve uygulanabilir şeyleri emrederler. Emir verirken, kendini o emri yerine getirecek olanın yerine koymak ve emrin nasıl uygulanacağını düşünmek ve bilmek lâzımdır.

(*Nutuk*).

● Bundan sonra asker oluşumuz, artık eskisi gibi başkalarının hırs, şan ve şöhreti ve keyfi için değil, yalnız bu aziz topraklarımız içindir.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, c.2,s.166)

■ BAĞIMSIZLIK (İSTİKLÂL)

● Biz Türkler bütün tarihimiz boyunca hürriyet ve bağımsızlığa sembol olmuş bir milletiz.

(*Nutuk*, s. 424)

● Türkiye Devleti'nin bağımsızlığı kutsaldır. O, sonsuzluğa kadar güven aluna alınmış ve korunmuş olmalıdır.
(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 319).

● Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bütün programlarının ilkesi şu iki esastır:
Tam bağımsızlık, kayıtsız-şartsız ulusal egemenlik.
(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 57).

● Türkiye Cumhuriyeti, kutsal tanıdığı bağımsızlık ve egemenliğini savunmada hoşgörülü olamaz.
(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 2, s. 167).

● Bir ülkeyi ele geçirmek o ülkede yaşayanlara hâkim olmak için yeterli değildir. Bir milletin ruhu ele geçirilmedikçe, bir ulusun azim ve iradesi kırılmadıkça, o ulusa egemen olma imkânı yoktur.
(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 178).

● Ulusal egemenlik öyle bir ışıktır ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar, yok olur. Ulusların tutsaklığı üzerine kurulmuş kurumlar her tarafta yıkılmaya mahkûmdurlar.
(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 179).

■ BARIŞ

● Hükûmetin varlığının sebebi, ülkenin düzenini, ulusun huzur ve rahatını sağlamaktır.
(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 319).

● Türkiye'nin emniyetini gaye edinen, hiçbir ulusun kötülüğüne olmayan bir barış izlemek bizim daima ilkemiz olacaktır.
(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 6, s. 370).

● Karşılıklı güven ve esenlik bütün dünya uluslarının dilemeleri gereken bir mutluluk ilkesidir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 342).

● Komşuları ve bütün devletlerle iyi geçinmek Türkiye politikasının temelidir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 5, s. 57).

● Eğer devamlı barış isteniyorsa, kütlelerin, durumlarını iyileştirecek uluslararası tedbirler alınmalıdır. İnsanlığın bütününün refahı açlık ve baskının yerine geçmelidir.

Dünya vatandaşları haset, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir.

(Cumhuriyet, 21.6.1935)

● Dünyanın filân yerinde bir rahatsızlık varsa, "Bana ne ! " dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa, tıpkı kendi uzvumuzda olmuş gibi, onunla ilgilenmeliyiz.

(Cumhuriyet, 20.3.1937)

■ BASIN

● Basın milletin müşterek sesidir. Bir milleti aydınlatma ve irşadta, bir millete muhtaç olduğu fikrî gıdayı vermekte, hulâsa bir milletin hedefi saadet olan müşterek bir istikamette yürümesini teminde, basın başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 1, s. 231).

● Neşriyât, yolsuzluklara engel olur ve hükûmet vasıtalarını, vazifelerini doğru yapmaya mecbur eder.

(Atatürk'ten Yazdıkları, Afet İnan, s. 39).

● Basın hürriyetinden doğacak sakıncaların giderilmesi aracı da, yine bizzat basın hürriyetidir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 1, s. 318).

● Gazeteler, kanuna ve genel menfaatlere aykırı işlere tanık oldukları takdirde gerekli yayında bulunmalıdırlar.

(*Sadi Borak; Atatürk, Gençlik, Hürriyet, s. 94*).

● Gerçektir ki, Cumhuriyet döneminin kendi anlayış ve töreleriyle donanmış basınını yine ancak Cumhuriyetin kendisi yetiştirir.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 339*).

■ BAYINDIRLIK

● Demiryolu refah ve bayındırlık yoludur.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 335*)

● Ülkenin ulaştırma konusu üzerine yüksek ilginizi özellikle çekmek isterim.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 1, s. 328*).

● Madenlerimiz bizim başlıca döviz kaynağımız olduğu için de, yüksek ilginizi çekmeye değerdir.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 1, s. 389*).

● Şehircilik işlerinde de, tenkik ve plânlı esaslara göre çalışmak gereklidir.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 1, s. 393*).

● Ülke için vazgeçilmez olan endüstrinin kurulması bitmedikçe, her görüş açısından yürekten sevinç duymamıza imkân yoktur.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 373*).

● Bütün uçaklarımızın ve motorlarımızın ülkemizde yapılması ve hava savaş endüstrimizin de, bu temele göre geliştirilmesi gerekir.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 1, s. 403*)

■ CUMHURİYET

● Cumhuriyet fikir serbestliği taraftarıdır. Samimi ve meşru olmak şartıyla her fikre hürmet ederiz. Her kanaat bizce muhteremdir.

(*Vakit, 2.12.1923*)

● Cumhuriyet erdem ve ahlâka dayalı bir idaredir. Cumhuriyet erdemdir. Sultanlık korku ve tehdide dayalı bir idaredir. Cumhuriyet idaresi erdemli ve namuslu insanlar yetiştirir; Sultanlık korkuya, tehdide dayalı olduğu için korkak, aşağılanan, tembel, rezil insanlar yetiştirir.

(*Cumhuriyet, 15 Ekim 1925*).

● Türk milletinin tabiat ve şiarına en uygun olan idare Cumhuriyet idaresidir (1924).

● Benim nâciz (hiç hükmünde olan) vücudum nasıl olsa bir gün toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ebediyen yaşayacaktır (Mayıs 1929).

■ DİL

● Millî duygu ile dil arasındaki bağ, çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî duyguların gelişmesinde başlıca etkindir. "Ülkesini, bağımsızlığını korumasını bilen Türk Milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.

(*Türk Dili, Ocak 1952*).

● Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün devletimizin (teşkilatlarımızın), dikkatli, ilgili olmasını isteriz.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 372*).

● Türk harflerinin kabulüyle hepimize, bu ülkenin yurdu-
nu seven yetişkin çocuklarına önemli bir görev düşüyor. Bu
görev, bütün milletimizin okuyup yazmak için gösterdiği özlü
istek ve sevgiyle işe koyularak hizmet ve yardım etmektir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 360)

● Dil Kurumu en güzel ve verimli bir iş olarak türlü
bilimlerle ilgili terimleri belirlemiş ve böylece dilimiz yabancı
dillerin etkisinden kurtulma yolunda sağlam adımını atmıştır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 1, s. 411).

■ DİN VE LÂİKLİK

● Bizim dinimiz, milletimize hakir, miskin ve zelil ol-
mayı tavsiye etmez. Aksine, Allah da, Peygamber de insanların ve
milletlerin izzet ve şerefini korumalarını emrediyor. (Şubat 1923).

● Bizim dinimiz akla en uygun ve en tabî bir dindir ve
ancak bundan dolayı son din olmuştur.

Bir dinin tabîî olması için akla, fenne, ilme ve mantığa
uygun olması lâzımdır (İzmir, 3 Şubat 1923).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 2, s. 90).

● Büyük dinimiz çalışmayanın insanlıkla ilgisi ol-
madığını bildiriyor. Bazı kimseler çağdaş olmayı kâfir olmak
sanıyorlar. Asıl küfür (dinsizlik), onların bu sanısıdır. Bu yanlış
yorumu yapanların amacı İslâmların kâfirlere esir olmasını iste-
mek değil de nedir? Her sarıklıyı hoca sanmayın, hoca olmak
sarıkla değil, beyinedir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 128).

● Bizde din adamları sınıfı yoktur, hepimiz eşitiz ve dini-
mizin kurallarını eşitçe öğrenme gereğindeyiz.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 2, s. 90).

● Devletin belirli bir dini olamaz. Çünkü bir devlet dahilinde çeşitli dinlere mensup insanlar barınır. Belirli bir dini resmen kabul etmek, o dinden olmayan vatandaşlara üvey evlâd muamelesi yapmak demektir.

(Atatürk'ün 18 Şubat 1923'de Balıkesir Camiiindeki hutbesinden).

● Camiler birbirimizin yüzüne bakmaksızın yatıp kalkmak için yapılmamıştır. Camiler buyruk dinleme (itaat) ve ibadet ile beraber din ve dünya için neler yapılmak lâzım geldiğini düşünmek yani meşveret (karşılıklı konuşup anlaşmak) için yapılmıştır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 94).

● Türkiye Cumhuriyeti'nde herkes Allah'a istediği gibi ibadet eder. Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî dini yoktur.

(M. Kemal Atatürk'ten Yazdıkları; Afet Inan, s. 41).

● Her fert istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine özgü siyasî bir fikre sahip olmak, seçtiği bir dinin gereklerini yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetine sahiptir. Kimse'nin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz.

(M. Kemal Atatürk'ten Yazdıkları; Afet Inan, s. 32).

■ EĞİTİM - ÖĞRETİM- ÖĞRETMEN

● Eğitim ve öğretimde uygulanacak yöntem, bilgileri insan için fazla bir süs, bir boyunduruk aluna alma aracı veya medenî bir zevkten çok maddî hayatta başarıyı sağlayacak uygulamaya ve kullanmaya elverişli bir aygıt durumuna getirmektedir (1923).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 1, s. 298).

● Asıl uğraşmaya mecbur olduğumuz şey, yüksek kültürde ve yüksek erdemde dünya birinciliğini tutmaktır.

(Cumhuriyet, 3.8.1932)

● Şimdiye kadar uygulanan öğretim ve eğitim yöntemlerinin ulusumuzun gerileme tarihinde en önemli bir etken olduğu kanısındayım.

(Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, s. 4).

● Millî Eğitim işlerinde mutlaka başarılı olmak gerekir. Bir milletin gerçek kurtuluşu ancak bu yolla olur. Bu zaferin kazanılması için hepimizin tek can ve tek fikir olarak esaslı bir program üzerinde çalışması gerekir. Bence bu programın esaslı noktaları ikidir:

- 1- Sosyal hayatımızın ihtiyacına uygun olması.
- 2- Çağın gereklerine uyması (27.10.1922).

(Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, s. 8).

● Yetiştirilecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleleri öğrenimin derecesi ne olursa olsun, en önce ve her şeyden önce Türkiye'nin geleceğine, kendi benliğine, millî geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 2, s. 224).

● Öğretmenler ! Yeni nesli, Cumhuriyetin fedakâr öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin değeri, sizin becerikliliğiniz ve fedakârlığınız derecesiyle orantılı bulunacaktır. Cumhuriyet; düşünce bakımından, bilim bakımından, teknik bakımından, bedenlen kuvvetli ve yüksek karakterli koruyucular ister.

(Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, s. 19).

● Öğretmenler !... Hiç bir zaman unutmayın ki, Cumhuriyet sizden "düşüncesi hür, vicdanı hür, irfanı hür" nesiller ister.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 232).

■ EKONOMİ

● Askerî zaferlerimizle mağrur olmayalım. Yeni ilim ve ekonomi zaferlerine hazırlanalım (1923).

(Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, s. 10).

● Ülkenin düşünce ve ekonomi bakımından gelişmesinde, yüksek ilerleme alanı olmasına çalışmak, ülkümüzdür. Ancak, bu gelişmenin uygar ve millî sınır dışında oluşmasını ilkelerimize uygun bulmayız.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 360).

● Ekonominin gelişmesinde başlıca gerekli olan; yollar, demiryolları, limanlar, kara ve deniz taşıtları, millî varlığın maddî ve siyasî kan damarlarıdır. Refah ve kuvvet aracıdır.

(Atatürk Hakkında Hatıra ve Belgeler, Afet İnan, s. 266).

■ GENÇLİK

● Ey Türk gençliği ! Birinci vazifen, Türk bağımsızlığını ve Türk Cumhuriyetini, sonsuzluğa değin korumak ve savunmaktır. Varlığının ve geleceğinin biricik temeli budur. Bu temel senin en değerli güven kaynağıdır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 141).

● Ey yükselen yeni nesil ! Gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk; onu yükseltecek ve sürdürecektir sizsiniz.)

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 182).

● Sizler, yani yeni Türkiye'nin genç evlâdları, yorulsanız bile beni izleyeceksiniz.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 5, s. 283).

● Genç fikirli demek, hakikî fikirli demektir (1925).

(Atatürk'ün Ölmez Sözleri, s. 48).

■ GÜZEL SANATLAR

● Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 125).

● Hepiniz meb'us olabilirsiniz... Vekil olabilirsiniz... Hattâ Cumhurbaşkanı olabilirsiniz... Fakat sanatkâr olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim (1927).

● Musikî hayatın neşesi, özü, kıvancı ve her şeyidir. Ancak musikînin türü düşünölmeye değer.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 232).

● Bu gün dinletilmeye yeltenilen musikî, yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 378).

● İnsanlar olgunlaşmak için bazı şeylere muhtaçtır. Bir millet ki resim yapmaz, bir millet ki heykel yapmaz, bir millet ki tekniğin gerektirdiği şeyleri yapmaz, açıkça söylemeli ki o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 67).

● HALKÇILIK

● Bizim bakış açımız - ki halkçılıktır - gücün, kudretin, egemenliğin halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yok ki bu, dünyanın bir temeli, bir ilkesidir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 101).

● Yeni Türkiye Devleti bir halk devletidir, halkın devletidir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 320).

● Bugünkü varlığımızın gerçek özü, milletin genel eğilimini ortaya koymuştur, o da halkçılıktır ve halk hükûmetidir. Hükûmetlerin (yönetimin) halkın eline geçmesidir... Yönetimi halka vermek için çalışalım.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 101).

● Teşkilât baştanbaşa halk teşkilâtı olacaktır. Genel yönetimi halkın eline vereceğiz. Bu toplulukta hak sahibi olmak, herkesin bir iş görmesi esasına dayanacaktır. Millet hak sahibi olmak için çalışacaktır. (10 Aralık 1922).

■ HAYAT

● Hayat demek, mücâdele, müsademe (vuruşma) demektir. Hayatta başarı, kesinlikle mücâdelede başarıyla olabilir.

(Nutuk, s. 434).

● Hayat felsefesinin şaşılacak bir görünüşü vardır ki, her yararlı ve yeni varlığa karşı kesinlikle bir direnici güç çıkar. Buna bizim dilimizde "irtica" derler. İşte bu irticanın yok edilmesi için gerekli önlemlerin önceden alınmış olması kaçınılmazdır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 63).

● İnsanların hayatına, faaliyetine hâkim olan kuvvet, ibda (yoktan ortaya koyma) ve icat (yaratma) kâbiliyetidir.

(Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler;
Âfet İnan, s. 262).

● Felâket başa gelmeden önce, önleyici ve koruyucu tedbirler düşünmek lâzımdır. Geldikten sonra dövünmenin faydası yoktur.

(Nutuk, s. 281).

● Her şeyden önce mâneviyatın, kalb ve vicdan kuvvetinin yüksek tutulması şarttır.

(Yücel, Ağustos 1939).

■ HÜRRİYET

● Biz Türkler bütün tarihimiz boyunca hürriyet ve bağımsızlığa sembol olmuş bir milletiz.

(Nutuk, s. 424).

● Hürriyet olmayan bir memlekette ölüm ve yok olmak vardır. Her gelişmenin ve kurtuluşun anası hürriyettir (1906).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 168).

● Sonsuz bir hürriyet düşünülemez; hakların en büyüğü olan hayat hakkı bile mutlak değildir.

(Atatürk'ün Ölmez Sözleri, s. 87).

● Hürriyet ve bağımsızlık benim karakterimdir.

(Hâkimiyet-i Milliye, 23 Nisan 1921).

● Hürriyetin de, eşitliğin de, adaletin de dayanağı millî hâkimiyettir.

(Atatürk'ün Ölmez Sözleri, s. 60).

■ İDEALCİLİK

● Büyük olmak için hiç kimseye iltifat etmiyeceksin; hiç kimseyi aldatmayacaksın; memleket için hakikî ideal ne ise onu göreceksin, o hedefe yürüyeceksin. Herkes senin aleyhinde bulunacaktır; herkes seni yolundan çevirmeye çalışacaktır; fakat sen buna dayanacaksın, önüne sınırsız engeller yığacaklardır. Kendini büyük

değil, küçük, zayıf, vasıtasız, hiç telâkki ederek kimseden yardım gelmiyeceğine inanmış olarak bu engelleri aşacaksın. Bundan sonra da sana büyüksün derlerse, bunu söyleyenlere güleceksin.

(*Yücel, sayı 57, 1939*).

● Sorumluluk yükü herşeyden, ölümden de ağırdır.

(*Belleten, c. 8, s. 28, 1949*).

● Ben gerektiği zaman en büyük hediyem olmak üzere, Türk Milletine canımı vereceğim.

(*Cumhuriyet, 14 Haziran 1937*).

● İki Mustafa Kemal vardır. Biri ben, fâni Mustafa Kemal; diğeri milletin içinde yaşattığı Mustafa Kemal'ler idealidir. Ben onu temsil ediyorum.

(*Yücel, Şubat 1935*).

● Zafer "Zafer benimdir" diyebilenin, başarı "Başaracağım" diye başlayanın ve "Başardım" diyebilenindir.

(*İkdam, 12 Ocak 1935*).

■ İNKILÂP

● Uçurumun kenarında yıkık bir ülke... Türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar... Yıllarca süren savaş... Ondan sonra, içeride ve dışarıda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni sosyete, yeni devlet ve bunları başarmak için gerekli inkılâplar... İşte Türk umumî inkılâbımızın bir kısa ifadesi (1935).

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 365*).

● Mesut inkılâplarımızın aleyhinde fikir ve his taşıyanları aydınlatmak ve irşâd etmek, aydınlara düşen millî görevlerin en önemlisi ve en birincisidir (Kasım 1929).

● Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen modern ve bütün anlam ve şekliyle olgun bir topluluk haline getirmektir, inkılâplarımızın esas gayesi budur. Bu gerçeği kabul edemeyen zihniyetleri perişan etmek zorunludur (1 Eylül 1925).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 214)

■ İRTİCA

● İrtica fikirleri güdenler belirli bir sınıfa dayanacaklarını sanıyorlar. Bu, kesin olarak bir vehimdir, zandır. Terakki yolumuzun üstüne dikilmek isteyenleri ezip geçeceğiz. Yenilik vâdisinde duracak değiliz. Dünya müthiş bir cereyanla ilerliyor. Biz bu ahengin dışında kalabilir miyiz?

(Anadolu Ajansı, 19 Ocak 1923).

● Bizi yanlış yola sevkeden habisler, biliniz ki, çok kere din perdesine bürünmüşlerdir. Saf ve nezih halkımızı hep şeriat sözleriyle aldata gelmişlerdir. Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz, görürsünüz ki, milleti mahveden, esir eden, harap eden fenalıklar hep din kisvesi altındaki küfür ve mel'anetten gelmiştir. Onlar her hayırlı hareketi dinle karşılarlar, halbuki hamdolsun hepimiz Müslümanız, hepimiz dindarız, artık bizim dinin yasaklarını öğrenmek için şundan bundan derse ve akıl hocalığına ihtiyacımız yoktur.

(Atatürk'ün Adana Seyahatleri; Taha Toros, s. 24).

■ KADIN

● Ey kahraman Türk kadını, sen yerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmeye lâıyısın.

(Atatürk'e Ait Hatıralar; Ergun Tuna, s. 13).

● Şuna iyice inanmanız gerekir ki, dünya yüzünde gördüğümüz herşey kadının eseridir (Ocak 1923).

● Kadının en büyük görevi analıktır. İlk eğitim görülen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu görevin önemi gereğince anlaşılır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 85)

● Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde Anadolu köylü kadınının üstünde kadın çalışmasını söylemeye imkân yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını, "Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim" diyemez (Vakit, 30 Mart 1923).
(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 148)

● Türk kadını dünyanın en münevver ve faziletli ve en ağır kadını olmalıdır.

(Cumhuriyet, 15 Ekim 1925).

● Kadınlık meselesinde dış görünüş ve kıyafet ikinci derecededir. Asıl mücadele sahası kadınlarımız için görünüş ve kıyafette başarıdan ziyade, asıl başarılı olması gereken sahada nurla, irfanla, gerçek erdemle süslenmek ve cihazlanmaktır.

(Vakit, 30 Mart 1923).

● Kadınlarımız da bilgin ve teknik insanı olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğrenim aşamalarından geçeceklerdir. Sonra kadınlar toplumsal hayatta erkeklerle birlikte yürüyerek birbirinin koruyucusu ve yardımcısı olacaklardır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 86).

■ KİŞİLİK

● Her çağda, her ülkede ve her zaman ortaya çıktığı gibi bizde de gönlü ve sınırları zayıf, anlayışsız insanlarla birlikte vatansız ve aynı zamanda mutluluk ve kişisel çıkarlarını vatan ve ulusunun yıkımında arayan alçaklar vardır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 6).

● Düşünceler, anlamsız, mantıksız saçmalıklarla dolu olursa, o düşünceler hastadır. Onun gibi toplumsal hayat akıl ve mantıktan yoksun, yararsız ve yıkıcı birtakım inançlar ve geleneklerle dolu olursa işe yaramaz olur.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 43).

● Namusun savunulduğu yer hiç bir zaman yıkılmaz, yenilgiye uğratılmaz.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 78).

● Benim kişisel güç ve kudretim, halkın bana gösterdiği güven ve güvençten oluşmuştur.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 78).

● Saygısızlığın, tecavüzün küçüğü, büyüğü yoktur.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 5, s. 34).

■ KOMÜNİZM

● Ne Bolşevik ne de Komünist olmayız. Çünkü biz milliyetçiyiz. Ve dinimize hürmetkâriz. Hulâsa bizim hükûmet şeklimiz tam bir demokratik hükûmettir (3 Kasım 1922).

● Türkiye'de Bolşeviklik olmayacaktır (1935).

● Kayıtsız - şartsız Rus tâbiyeti demek olan Komünizm, gaye itibariyle tamamen bizim aleyhimizedir (1920).

■ KÖYLÜ, TARIM

● Memleketimizin bir tarım ülkesi olduğu ve genişliği göz önünde tutulursa, bizim başlıca güç ve varlık dayanağımızın toprak olduğu görülür.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 347).

● Türkiye'nin asıl sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür.

(Kuvay-ı Milliye Ruhu; S. Ağaoğlu, c.1 s. 218).

● Milletimiz çiftçidir. Milletin çiftçilikteki emeklerini çağdaş ekonomik tedbirlerle azamî haddine çıkarmalıyız.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.1, s. 219).

● Memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 379)

■ KÜLTÜR

● Kitap yazmak ve tercüme etmek işleri millî egemenliğin dayanağı ve millî kültürün en önemli yayılma aracıdır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 299).

● Büyük Türk Milleti bilgisizlikten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir araçla sınırlanabilir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 359).

● Askerlik alanındaki zaferlerimizle büyüklenmeyelim. Yeni bilim ve ekonomi zaferlerine hazırlanalım.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 72).

■ MEDENİYET (UYGARLIK)

● Medeniyet öyle bir kuvvetli ateştir ki ona yabancı olanları yakar ve yokeder.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 207).

● Medeniyet yolunda başarı yenileşmeye bağlıdır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 181).

● İçinde bulunduğumuz medeniyet topluluğunda bize yaraşan yeri bulacak ve onu koruyacağız, yayacağız. Refah, mutluluk ve insanlık bundadır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 207).

■ MİLLETE' GÜVEN

● Benim için en büyük ödül, milletin en ufak beğenme ve değer vermesidir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 5, s. 8).

● Cumhuriyeti, onun gerektirdiklerini yüksek sesle anlatınız. Cumhuriyet ilkelerini sevdiniz. Bunu gönüllere yerleştirmek için hiçbir elverişli durumu kaçırmayınız.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 258).

● Benim için en büyük korunma noktası ve şefaath kaynağı milletimin sinesidir.

(Nutuk, s. 47).

● Bu büyük millet, arzu ve istidadının yönelmiş olduğu yönleri göstermeye çalışan ve görebilen evlâdını daima takdir ve himaye etmiştir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 337).

● Bu millete hizmet eden onun efendisi olur (1921).

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 195).

■ MİLLÎ HÂKİMİYET

● Hâkimiyet kayıtsız-şartsız milletindir (20 Ocak 1923).

● Eşitliğin de dayanağı millî hâkimiyettir (Mart 1923).

● Hürriyetin de dayanağı millî hâkimiyettir (Mart 1923).

● Adaletin de dayanağı millî hâkimiyettir (Mart 1923).

● Millî hâkimiyet, milletin namusudur, haysiyetidir, şerefidir.

(*İkdam*, 7 Şubat 1923).

● Millî hâkimiyet öyle bir nurdur ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar batar, mahvolur, Milletlerin esirliği üzerine kurulmuş kurumlar her tarafta yıkılmaya mahkûmdurlar.

(*İkdam*, 1 Eylül 1924).

● Yeni Türkiye Hükûmetinin öz cevheri millî hâkimiyettir. Milletin kayıtsız ve şartsız hâkimiyetidir (1923).

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*; c.1 s. 299)

■ MİLLİYETÇİLİK

● Ne mutlu Türklüm diyene.

(29 Ekim 1933, *Onuncu Yıl Nutku*).

● Gerçi bize milliyetçi derler. Ama, biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle işbirliği eden bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların milliyetlerinin bütün icaplarını tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz herhalde hodbince ve mağrurca bir milliyetçilik değildir (1920).

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, c. 1, s. 98).

● Bilelim ki, kazandığımız başarı milletin kuvvetlerini birleştirmesinden ileri gelmiştir. Eğer aynı başarıları, zaferleri ileride de kazanmak istiyorsak, aynı esasa dayanalım, aynı yolda yürüyelim (1923).

(*Atatürk'ün Ölmez Sözleri*, s 68).

● Biz doğrudan doğruya milletseveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin dayanağı Türk topluluğudur.
(*Yücel, Haziran 1939*).

● Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.
(*Ulus, 10 Kasım 1945*).

■ POLİTİKA

● Hükûmetin varlığının sebebi, ülkenin düzenini, milletin huzur ve rahatını sağlamaktır.
(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 319*).

● Hükûmet için, çağdaş ve uygar yönetimin büyük gereklerini basit ve hızlı bir biçimde ülkede uygulamak ve geliştirmek gerekir.
(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 327*).

● Türkiye'nin güvenini gaye edinen, hiç bir milletin aleyhinde olmayan bir barış izlemek bizim sürekli ilkemiz olacaktır.
(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, 370*).

● Cumhuriyetimizin dış politikada özenle güttüğü amaç arsiulusal barışı korumak ve güven içinde yaşamaktır.
(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 381*).

● Geleceği, yazgıları, kuşkulu önlemlere bırakmaktan çok mu çok kaçınmak gerekir.
(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 169*).

● Hükûmet milletür ve millet hükûmettir.
(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 230*).

● Milletleri sevk ve idare eden adamlar, doğal olarak önce ve önce kendi milletinin varlık ve mutluluğunun yaratıcısı olmak isterler. Oysa aynı zamanda bütün milletler için aynı şeyi istemek gerekir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 2, s. 282).

● Türkiye, ilkelerine bağlı kalarak kesinlikle barışsever bir politika izlemektedir. Bir milletin demokrasi ilkeleriyle yönetilmesi durumunun barışı en güçlü kılacak olan karşılıklı anlaşmayı ve güzellikle barışıklığı büyük ölçüde kolaylaştıracağı görülmüştür.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 5, s. 53).

● Irk ayrımı gözetmeksizin, bütün insanlığı kuşatan, evrensel bir devlet kurma tutkularının sonuçları tarihte yazılıdır.

(Nutuk, s. 436).

● Karşılıklı güven ve esenlik bütün dünya uluslarının dilemleri gereken bir mutluluk ilkesidir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 342).

● Dışişlerinde tutarlı ve açık olan politikamız özellikle barış düşüncesine dayalıdır. Uluslararası herhangi bir sorunumuzu barış araçlarıyla çözmeyi aramak bizim yararımız ve anlayışımıza uyan bir yoldur.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 361).

● Komşuları ile ve bütün devletlerle iyi geçinmek Türkiye politikasının temelidir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 5, s. 57).

● Sulh, milletleri refah ve mutluluğa erdiren en iyi yoldur.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 412).

- Milletleri andlaşmalardan ziyade hisler bağlar.

(Cumhuriyet, 22 Mart 1937).

■ SAĞLIK

- Sağlam ve gürbüz nesil Türkiye'nin özüdür.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 393).

● Cumhuriyet hükûmetinin başlı başına bir temel olarak başarıyla izlediği sağlık mücadelesinde gittikçe araçlarını artıran bir genişlikle sürdürmek gereklidir ve önemlidir.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 339).

● Her türlü sıhhi mücadele, elden geldiğince hızlı ve geniş bir biçimde izlemek başlıca hedeflerden olmaya değer.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 361).

■ SPOR

● Türk sporculuğu ülke ve millet hayatında etkili olduğu oranda biraz da uygar ve belki de sandığımdan çok bir uygarlık yolu olacaktır.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 246).

● Dünyada spor hayatı, spor dünyası önemlidir... Bu kadar önemli olan spor hayatı, bizim için daha önemlidir. Çünkü ırk (soy) sorunudur. Soyun sağlıklı olması ve gelişmesi sorunudur. Seçilip esenleşme sorunudur ve hatta uygarlık sorunudur.

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 244).

■ TARİH

● Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan, yapana sadık kalmazsa, değişmeyen hakikat insanı şaşırtacak bir mahiyet alır (1931).

(*Türk Dili, 1 Kasım 1952*).

● Tarih hayal mahsulü olamaz. Tarih yazarken gerçek olayları bulmaya çalışmalıyız. Eğer bunları bulamazsak meçhuliyeti ve bu noktadan cahilliğimizi itiraf etmekten çekinmeyelim.

(*Ulus, 10 Kasım 1945*).

● Bizim milletimiz derin bir mâziye sahiptir. Bu düşünce bizi elbette altı yedi asırlık Osmanlı Türklüğünden Selçuk Türklerine ve ondan önce bu devirlerin her birine eşit olan Büyük Türk Devleti'ne kavuşturur.

(*Atatürk Hakkında Hatıra ve Belgeler, Afet İnan, s. 93*).

■ TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

● Yeni Türkiye Devleti'nin yönetim sorumluluğunu üzerine almış olan Türkiye Büyük Millet Meclisi bütün yapıklarından dolayı tarihe ve uygarlığa karşı hesap vermekte bir an bile duraksamaz.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 37*).

● Hükûmetimiz, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, millîdir, tamamiyle maddeye inanandır, gerçekseverdir. Kuruntudan doğan ülküler arasında, o ülkülere ulaşmak için değil, ancak vardırırmak için düşlere kapılıp milleti kayalara çarparak bataklıklara batırarak en sonunda kurban ederek yoketmek gibi cinayetten sakınan bir hükûmettir.

(*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 57*).

● Türk Milletinin muhabbet ve bağılılığı daima Büyük Millet Meclisi'ne dönük oldu ve daima oraya dönük olacaktır (1 Kasım 1930).

● Hakikatte unutulmamalıdır ki, gerçek hâkim olan ve herşeyi idare eden makam, Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir (Aralık 1922).

■ VATAN SAVUNMASI

● Savunma hatı yoktur, savunma alanı vardır. O alan, bütün yurttur. Yurdun her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça düşmana bırakılamaz (Ağustos 1921).



TÜRK İNKILÂBİ



ATATÜRK DİYOR Kİ :

"Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen modern ve bütün anlam ve şekliyle olgun bir topluluk haline getirmektir, inkılâplarımızın esas gayesi budur. Bu gerçeği kabul edemeyen zihniyetleri perişan etmek zorunludur." (1 Eylül 1925).

TÜRK İNKILÂBİ

Türk İnkılâbı, Yakıncağın en önemli inkılâblarından biridir. Çünkü, aşağıdaki inkılâbları aynı zamanda gerçekleştirmiştir:

● Siyasî toplumun temelini "ümmet " esasından "millet " esasına çevirmiştir.

● İktidarın temeli olan "kişisel egemenlik "e son vererek "Millet egemenliği "ni ilân etmiştir.

● Teokratik (dine bağlı) devlet yapısının yerine lâik devlet yapısını getirmiştir.

● Modernleşme ile gelenekçilik arasında olan Türk toplumu bu "ikili durum"dan kurtararak çağdaş Batı medeniyetine döndürmüştür.

Bu değişikliklerin tümü yirmi yıldan kısa bir zamanda gerçekleştirilmiştir.

Atatürk'e göre inkılâp; *"Var olan kurumları zorla değiştirmek" demektir. Türk milletini son yüzyıllarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak; yerine, milletin en yüksek medenî gereklere göre ilerlemesini sağlayacak yeni kurumları koymuş olmaktadır."* (1)

Atatürk, vatan topraklarımızın istilâcı kuvvetlerden kurtarılmasını yeterli saymıyor; ayrıca yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni, köhneleşmiş Osmanlı kurumlarından kurtarmak, Türk toplumunu, Batı dünyasınca kabul edilmiş sosyal ve kültürel değerlere kavuşturmak ve modern esaslara göre denetlemek istiyordu (2).

(1) Atatürkçülük, Üçüncü Kitap: Atatürkçü Düşünce Sistemi; s. 49.

(2) İslâm Ansiklopedisi; Atatürk maddesi, c. 1, s. 774 vd.

Atatürk, İstiklâl Savaşımızın ilk günlerinde, Ankara'da yaptığı bir konuşmada, yeni kurulan Türk Devleti ve Türk toplumunu modernleştirmek amacını şu cümlelerle ifade etmişti:

" Kurtuluştan sonra pek önemli vatanî ve millî görevlerimiz vardır. Özetle, iç durumumuzu iyileştirmekle medenî milletler arasında faal bir uzuv olabileceğimizi fiilen ispat etmek lâzımdır. Bu gayede muvaffak olmak için siyasî çalışmadan ziyade sosyal çalışmaya ihtiyaç vardır " (3).

Atatürk, bu sözleriyle, yapılacak inkılâbları müjdeliyordu. O'na göre; *" Medeniyet yolunda yürümek ve muvaffak olmak şartıdır. "*

Bu amaçla, devlet ve toplum hayatında kökten değişiklikler yapılmış, inkılâblar birbirini izlemiştir.

■ İNKILÂPLAR

- Saltanatın kaldırılması (1 Kasım 1922).
- Cumhuriyet'in ilânı (29 Ekim 1923).
- Halifeliğin kaldırılması (3 Mart 1924).
- Hukuk inkılâbı
- Öğretimin Birleştirilmesi (3 Mart 1924).
- Medreselerin kaldırılması (3 Mart 1924).
- Kılık-kıyafet inkılâbı (25 Kasım 1925).
- Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması (30 Kasım 1925).
- Yeni Türk Harflerinin kabulü (1 Kasım 1928).
- Tarih İnkılâbı (12 Nisan 1931).
- Dil İnkılâbı (12 Temmuz 1932).
- Soyadı Kanunu'nun kabulü (21 Haziran 1934).
- Bey, paşa gibi lâkapların kaldırılması (26 Kasım 1934).
- Güzel Sanatlarda inkılâp
- Takvim ve Ölçülerde inkılâp
- Kadın haklarında inkılâp

(3) Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler; Afet İnan, s. 250

TÜRK "İNKILÂBİ" NİN NİTELİKLERİ

Türk İnkılâbı; eşi-benzeri olmayan, büyük bir inkılâpdır. Kurtuluş Savaşımız ile bir bütün olan Türk İnkılâbı, savaş sırasında ve sonrasında yapılan inkılâblarla pekişmiştir. Bu nedenle, " Türk İnkılâbı " deyince, 1919'da başlayıp 1938'de tamamlanan olaylar ve ilkeler zinciri anlaşılır.

TÜRK İNKILÂBININ MİLLÎ DEĞERİ

Türk İnkılâbının esası; Türk toplumunu ilerletmek, yüceltmek için akılcı, bilimci, milliyetçi, lâik, demokratik, cumhuriyetçi bir düzen kurmasıdır. Bu düzenin niteliği de; çağdaşlık ve evrensellik içinde inkılâbın bir bütün olmasıdır.

● Türk İnkılâbı ile Millî bünyemizde kökten değişiklikler yapılmıştır. Türk Milleti, siyasî ve hukukî bir topluluk olarak modern bir devlet olmuştur.

● Türk İnkılâbı, büyük bir ilerlemeye, gelişmeye fırsat vermiştir. Türk Milleti, sosyal yönüyle ileri ve medenî bir toplum olmuştur.

● Türk İnkılâbı demokrasiyi savunmuş ve ona yönelmiştir. Türk toplumunda insanı değerlendiren, insana huzur ve mutluluk veren imkânları araştıran bir araç ve amaç olmuştur.

● Türk İnkılâbı, sadece millî bünyemizde değil, uluslararası sahada da etkili olmuştur.

1- TÜRK İNKILÂBININ SİYASÎ DEĞERİ

● Türk İnkılâbı, "millet" gerçeğini bulup çıkarmış ve onu, siyasî açıdan işleyip, değer kazandırmıştır.

Türk İnkılâbına göre millet, siyasî, hukukî ve tarihî bir gerçektir. Milliyetçilik de, millete bağlı olarak değerlendirilir.

● Türk İnkılâbı, millet yararlarını öngören ve millet için yapılan bir inkılâbdır. Atatürk, bunu şöyle ifade etmiştir:

"Bu İnkılâb milletin kurtuluşu adına, hak adına yapıldı" (4).

● Türk İnkılâbı, milli değerini "Kurtuluş ve Egemenlik" mücadelesinde gösterdiği gibi, ondan sonraki dönemde de göstermiştir. Atatürk, bunu şöyle ifade etmiştir:

"İstiklâl Savaşı ve Türk İnkılâbı, her hamlesinde milletimizin yüksek siyasî ve medenî karakteri ile memleket ideolojilerindeki şuurlu birliğine dayanarak muvaffak olmuştur. (5).

● Türk İnkılâbı bir bütündür. Atatürk ilkelerinden birinin eksikliği halinde gelişme ve ilerleme hızı kesilir, toplum giderek geriler.

(4) Atatürk'ten Düşünceler, Enver Ziya Karal, s. 41

(5) Atatürk'ten Düşünceler, Enver Ziya Karal, s. 41

2- TÜRK İNKİLÂBININ HUKUKİ DEĞERİ

Türk İnkılâbı ile modern ve lâik bir devlet kurulmuştur. Çünkü, 23 Nisan 1920'de kurulan yeni Türk Devleti; devletin unsurları, fonksiyonları ve amacı bakımından Osmanlı İmparatorluğu'ndan tamamen farklıdır. Bu konu, 1921 tarihli Anayasamızın 3'üncü maddesinde şöyle ifade edilmiştir:

"Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hkmeti 'Büyük Millet Meclisi Hükûmeti' unvanını taşır."

Atatürk de, 2 Kasım 1922'de verdiği bir demeçte; *"Yeni Türkiye'nin eski Türkiye ile hiçbir ilgisi yoktur. Osmanlı Hükûmeti tarihe geçmiştir. Şimdi yeni bir Türkiye doğmuştur."* (6) diyerek yeni devletin varlığını belirtmiştir.

Modern ve lâik bir devlette kanunlar, metafizik ve mistik esaslara göre değil, tamamen dünyevî ve beşerî ihtiyaçlara uygun olarak konulur. Bu nedenle Türk toplumu pek kısa zamanda Avrupa hukuk sistemine katılmıştır.

3- TÜRK İNKİLÂBININ SOSYAL DEĞERİ

Türk İnkılâbı; kültür, ilim, sanat, felsefe, düşüncede köklü değişiklikler yapmıştır.

Türk İnkılâbı bir iktidar değişikliği, bir sınıf mücadelesi, ve sosyal bakımdan belirli sahalarda değişiklik değil, bir milletin kaderinin, alını yazısının değişikliğidir. Sosyal bünyede, kökten esaslı ve devamlı bir değişikliktir.

6) Atatürk'n Söylev ve Demeçleri, c. 3, s. 51

4- TÜRK İNKİLÂBİNIN EVRENSEL DEĞERİ

Batılı yazar ve politikacılar; Türk İnkılâbını büyük bir başarı olarak kabul etmişler, ondan takdir ve hayranlıkla söz etmişlerdir.

Atatürk, bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamıştır:

"Memleketler çeşitlidir. Fakat medeniyet birdir. Ve bir milletin gelişmesi için de bu biricik medeniyete katılması gerekir." (7)

● Türkiye örneği, diğeri siyasî toplumların kalkınmasında, yükselmesinde dikkate alınmıştır.

● Türk İnkılâbı insana ve insan kişiliğine önem vermiştir.

● Türk İnkılâbının evrensel değeri özellikle 2'nci Dünya Savaşı'nda daha çok anlaşılmıştır.

● Türkiye'nin uyguladığı dış politika, barışa hizmet etmiştir.

● Türk İnkılâbı, hürriyet mücadelesi yapan toplumlara kurtuluş ümidi vermiştir.

TÜRK İNKİLÂBİ HAKKINDA SÖYLENENLER

Türk İnkılâbı, çok büyük yankılar uyandırmıştır.

● Tunus Cumhurbaşkanı Habib Burgiba; Atatürk'ün 25'inci ölümyıldönümü nedeniyle verdiği mesajda:

"O'nun (Atatürk'ün) ölmez eseri, egemenliklerini elde etmiş milletlerin kaderlerine hükmedenler için ışıklı bir örnek ve bir ilham kaynağı olarak kalacaktır." (8) demekle, Türk İnkılâbından alınacak derslere işaret etmiştir.

(7) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 3, s. 51

(8) Dünya Ağlıyor; Muzaffer Ender, s. 182

● İstanbul'da toplanan "Uluslararası Kadın Kongresi"nde Mısırlı kadınları temsil eden Hüdâ Şârâvî Atatürk'e şöyle demiştir:

"Türkler, size 'Atatürk' yani, Türklerin babası' adını veriyorlar, ben ise 'Ataşark', yani 'Şark'ın babası' adını vermek istiyorum."

● Alman Ajansı şu açıklamayı yapmıştır:

"Almanya, Atatürk'ün eserine ve mücadelesine hayrandır. O'nda, tarihî eseri, hürriyeti seven büyük milletler için bir sembol olacak kudretli bir şahsiyet görmektedir."

● Çin Cumhurbaşkanı Çang Kay Şek, 10 Kasım 1963'te şöyle demiştir:

"Atatürk'ün hayatı ve eseri sadece Türkiye için değil, fakat dünyanın bütün hür milletleri için bir ilham kaynağı olmakta devam edecektir."

● Pakistan Cumhurbaşkanı Eyüp Han, 10 Kasım 1963'te şöyle demiştir:

"Atatürk yalnız bu asrın en büyük adamlarından biri değildir. Biz Pakistan'da O'nu, geçmiş bütün çağların en büyük adamlarından biri olarak görüyoruz. O, yalnız sizin milletinizin sevgili lideri değildi. Dünyadaki bütün Müslümanlar gözlerini sevgi ve hayranlık hisleriyle O'na çevirmişlerdi. O, Müslüman dünyasında yeniden siyasi uyanış istikâmetinde ileriye doğru cesur bir adım atan bir avuç insandan biriydi."

● Hindistan'ın kurucularından Pandit Nehru, 10 Kasım 1963 günü şöyle demiştir:

"Kemal Atatürk veya bizim O'nu o zamanlar tanıdığımız adıyla Kemal Paşa, gençlik günlerimde benim kahramanımdı..."

● Norbert Von Sischoof, Türk İnkılâbının bütün Asyalı milletlere kurtuluşun yolunu gösterdiğini ifade etmiştir.

● Atatürk ve Türk İnkılâbı üzerinde yabancılarca söylenmiş hemen hemen aynı nitelikte daha binlerce söz ve bu konuda yabancılar tarafından yazılmış yüzlerce kitap vardır.

I- SİYASAL ALANDA YAPILAN İNKILÂPLAR

1- "SALTANAT"IN KALDIRILMASI (1 Kasım 1922)

İstanbul Hükûmeti de Lozan Barış Konferansı'na çağırılmıştı. Bundan kuvvet alan Osmanlı Devleti'nin Sadrazamı Tevfik Paşa, *-Saltanat'ın millet aleyhine çalışmış olduğunu unutarak-* Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya ve TBMM.'ne telgraf çekerek, Lozan'da "sözbirliği" etmek için önceden uyushulmasını önerdi. Oysa, Lozan Barış Konferansı'nda millet adına konuşabilecek biricik kuvvet, ülkeyi düşman işğalinden kurtaran Türkiye Büyük Millet Meclisi olabilirdi. Kayıtsız-şartsız milletin olan egemenlik, "*Sultan-Halife*"ye bırakılamazdı. Egemenliğin millete ait olduğu; Mustafa Kemal Paşa'nın 24 Nisan 1920 tarihli önergesinde ve 21 Ocak 1921 tarihli Anayasa'da ilân edilmişti.

Sadrazam Tevfik Paşa'nın telgrafı üzerine Gazi Mustafa Kemal Paşa harekete geçti. Artık; Türk Milleti'nin çok büyük fedakârlıklarla sağladığı zafere ortak çıkmaya çalışan İstanbul Hükûmeti ve bu hükûmetin vatan hainliği onanmış padişahı hakkında kesin bir karar vermek gerekiyordu. Bu nedenle, bir kanun tasarısı hazırlandı.

Kanun tasarısı, TBMM. Karma Komisyonu'nda görüşülürken; hocalar, Hilâfet ile Saltanat'ın birbirinden ayrılamayacağını ileri sürerek, kanun tasarısını engellemeye çalıştılar. Bunun üzerine, Mustafa Kemal Paşa söz alarak yüksek sesle şu tarihi konuşmasını yaptı:

" *Egemenlik ve padişahlık, hiç kimsece, hiç kimseye bilim gereğidir diye; görüşme ile tartışma ile verilemez. Egemenlik*

padişahlık güçle, kudretle ve zorla alınır. Osmanogulları, zorla Türk ulusunun egemenlik ve padişahlığına elkoymuşlardı; bu yolsuzluklarını altıyüzyıldan beri sürdürmüşlerdi. Şimdi de Türk ulusu bu saldırganlara, artık yeter diyerek, bunlara karşı ayaklanarak egemenliğini, eylemsel olarak, kendi eline almış bulunuyor. Bu, bir oldubittidir. Söz konusu olan; ulusa saltanatını, egemenliğini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız, sorunu değildir. Sorun, kendiliğinden, oldubitti olmuş bir gerçektir. Bu, kesinlikle olacaktır. Burada toplananlar, Meclis ve herkes sorunu doğal görürse, düşünceme göre uygun olur. Yoksa, yine gerçek yöntemine göre yapılacaktır. Ancak, ihtimal bazı kafalar kesilecektir." (9)

Mustafa Kemal Paşa'nın Karma Komisyon'da yaptığı bu konuşmadan sonra, tasarı hemen kabul edilerek, Meclis Genel Kurulu'na gönderildi. Orada da öncelikle görüşülerek 1 Kasım 1922 günü kanunlaştı. Böylelikle, Hilâfet ile Saltanat birbirinden ayrıldı ve Saltanat (*Sultanlık*) kaldırılmış oldu.

Saltanat'ın kaldırılması üzerine, Son Osmanlı Hükûmeti, Padişah'a istifasını verdi, böylelikle İstanbul'un yönetimi de, 1 Kasım 1922'den itibaren tamamen TBMM. Hükûmetine geçti.

17 Kasım 1922 günü de, Osmanlı Devleti'nin son padişahı Vahdettin, İngiltere'nin korumasına sığınarak Malta'ya kaçtı. Kanun'a göre, "*Halifelik*" O'nda bırakılmıştı. Ancak ülkesini terkedip, işbirliği yaptığı düşmana sığınınca, TBMM. tarafından azledilerek, kendisinden, "*Halifelik*" sıfatı da alındı. Yerine, yine Osmanlı hanedanından Abdülmecid Efendi halife seçildi (18 Kasım 1922).

Halifelik kurum olarak 3 Mart 1924'e kadar devam etti ve o tarihte görülen lüzum üzerine kaldırıldı.

2- "CUMHURİYET'İN İLÂNI (29 Ekim 1923)

Türk Devleti'nin egemenlik kudreti, 23 Nisan 1920'den beri, milletin seçtiği temsilcilerden kurulu olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin elinde bulunuyordu. 1921 Anayasası ile kabul

edilen rejim de "*Cumhuriyet*"ten başka bir şey değildi. Ancak, Gazi Mustafa Kemal Paşa, TBMM'nin bütün imkanlarıyla Millî Misâk'ı gerçekleştirmeye çalıştığı o dönemde "*Cumhuriyet*" kelimesini kullanarak, millî güçleri parçalayabilecek bir rejim tartışmasına girmemişti. Cumhuriyet'in ilânı için uygun ortamı bekliyordu. Lozan Barış Andlaşması'nın kabulü ve Türk Ordusu'nun 6 Ekim 1923'te İstanbul'a girmesiyle, Türk vatanının bütünlüğü ve siyasî bağımsızlığı da gerçekleşince; yeni bir "*Devlet şekli*" belirlemek kaçınılmaz oldu. Kurtuluş Savaşımızı zaferle sonuçlandıran TBMM., 1 Nisan 1923 günü seçimlerin yenilenmesine karar vermiş ve yeni kurulan Meclis de Lozan Andlaşmasını onaylamıştı.

13 Ekim 1923 günü, 1921 tarihli Anayasamıza konulan ek bir madde ile "*Ankara'nın Başkent*" olarak kabul edilmesi, Devlet Merkezi hakkındaki tartışmalara son verdiği gibi, Cumhuriyet'in ilânı için atılmış bir adım oldu.

25 Ekim 1923'te çıkan bir Kabine (*Bakanlar Kurulu*) bunalımı ise, Cumhuriyet'in ilânı sonucunu doğurdu.

28 Ekim 1923 günü akşamına kadar Kabine kurulamayınca; Gazi Mustafa Kemal Paşa, o akşam Çankaya Köşkü'ndeki yemek sırasında, arkadaşlarına, "*Yarın Cumhuriyet'i ilân edeceğiz*" diye düşüncesini açıkladı. Arkadaşları, bu görüşü kabul ettiler.

Yemekten sonra, Gazi Mustafa Kemal Paşa ile İsmet Paşa (İnönü) başbaşa kalarak bir kanun tasarısı hazırladılar. 20 Ocak 1921 tarihli Anayasamızın birinci maddesinin sonuna, "*Türkiye Devleti'nin hükûmet şekli Cumhuriyet'tir*" cümlesini eklediler ve Anayasa'da yapılması gerekli diğer değişiklikleri belirlediler.

29 Ekim 1923 günü yine toplanan Halk Partisi Meclis Grubu, bir türlü Bakanlar Kurulu'nu kuramayınca; Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bir çözüm yolu bulması istendi. O da, Cumhuriyet'in ilânını amaçlayan kanun tasarısını bilgilerine sundu. Halk Partisi Meclis Grubu toplantısında Mustafa Kemal Paşa'nın ardından söz alan İsmet Paşa (İnönü) görüşlerini şu cümlelerle belirtti:

"Parti Başkanının önerisini kabule ihtiyaç kesindir. Dünya, bizim, bir hükûmet biçimi görüştüğümüzü biliyor. Bu görüşlerimizi bir sonuca bağlayıp açıklamamak, güçsüzlüğü ve düzensizliği sürdürmekten başka bir şey değildir. Avrupa diplomatları bu konuda beni uyardılar: Devletinizin başkanı yoktur. Şimdiki başkanınız Meclis Başkanıdır. Demek ki siz ayrı bir başkan bekliyorsunuz. Avrupa düşüncesi işte budur. Oysa biz, böyle düşünmüyoruz. Millet, egemenliğine ve alinyazısına fiilen elkoymuştur. Öyleyse bunun yasal anlamını açıklamaktan neden çekiniyorsunuz? Cumhurbaşkanı olmadan, başbakan seçme önerisi yasadışı olur. Bunda kuşkuya yer yoktur. Başbakanın seçimini yasal ve olanaklı kılabilmek için, Gazi Paşa Hazretleri'nin önerisinin yasallık kazanması gereklidir. Genel güçsüzlüğün sürdürülmesi doğru değildir. Partinin, bütün millete karşı yüklendiği sorumluluğun gereklerine uyarak davranmak zorunludur." (10).

Lehte ve aleyhte konuşmalardan sonra, Cumhuriyet'in ilânı Halk Partisi Meclisi Grubu'nda kabul edildi. Ardından, Meclis toplandı ve kanun tasarısı kabul edildi. 29 Ekim 1923 günü saat 20.30'da, "Yaşasın Cumhuriyet" sesleri arasında Cumhuriyet ilân edildi (11). Sonra da, Cumhurbaşkanlığı seçimlerine geçildi ve Gazi Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı oldu.

*

(10) Nutuk, s. 536, 537 (Geçit Kitabevi baskısı).

(11) Cumhuriyet; 1921 tarihli Anayasanın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair 364 nolu Kanun'un kabulüyle ilân edilmiştir. Adı geçen Kanun'la, Anayasa'nın 1,2,4,10,11 ve 12. maddeleri değiştirilmiştir.

3- "HALİFELİK"İN KALDIRILMASI (3Mart 1924)

Abdülmecid Efendi, TBMM. tarafından halife seçilince (12), kendisinden sadece "*Müslümanların Halifesi / Halife-i Müslimîn*" unvanını kullanması ve gösterişçi davranışlardan sakınması istenmişti.

Halife Abdülmecid Efendi, bir süre sonra kendisine verilen talimatlara aykırı olarak, "*Halife-i Rasûlullah*", "*Hâdimü'l-Haremeyni's-şerîfeyn*" ibaresinin altına "*Abdülmecid bin Abdülaziz Han*" şeklinde imza atmaya başladı. Ayrıca, gösterişli "*Cuma Selâmlıkları*" düzenleyerek "*Saltanat*" propagandası yapmaya başladı. Bazı politikacılar da, O'nu desteklemeye başlayınca, Gazi Mustafa Kemal Paşa "*Halifelik*"in de kaldırılması gerektiğine karar verdi.

Gazi Mustafa Kemal Paşa; 4-22 Şubat 1924 tarihleri arasında İzmir'de "*Harp Oyunları*" nedeniyle toplanan komutanlarla yaptığı görüşmede; "*Hilâfetin ne dinen ne de siyaseten hiç bir anlam ve görevi olmadığını, kaldırılması gerektiğini*" söyleyince O'nun bu görüşünü komutanlar da paylaşıp, desteklediler.

Cumhurbaşkanı sıfatıyla, 1 Mart 1924 günü TBMM.'nin 5'inci Çalışma Yılı açış konuşmasını yapan Mustafa Kemal Paşa; dinin siyasetten ayrılması, öğretim ve eğitimin birleştirilmesi konularına değindi. 2 Mart 1924 günü de; "*Hilâfetin Kaldırılmasına ve Osmanlı Hanedanının Türkiye Cumhuriyeti Sınırları Dışına Çıkarılmasına*", "*Şeriye ve Evkaf Bakanlıkları ile Genelkurmay Bakanlığının Kaldırılmasına*", "*Öğretimin Birleştirilmesine*" dair kanun tasarıları Halk Partisi Grubu'na verildi.

Bu kanunlar, 3 Mart 1924 günü TBMM.'de görüşülüp, kabul edildi. Böylelikle, Osmanlı Monarşisinin dayandığı dinî kurum (*Hilâfet*) da ortadan kaldırıldı. Böylelikle yeni Türk Devleti demokratik ve lâik gelişme yolunda önemli bir adım daha atmış oldu.

(12) **Halife** Hazret-i Peygamber'in vefâtından sonra ümmet yönetiminin başına geçen kimse,

Hilâfet Hazret-i Peygamber'in vekili olarak İslâmiyeti koruma görevi.

II- HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILÂPLAR

1- ANAYASALAR

Anayasa; Devletin şeklini, yasama, yürütme ve yargılama kuvvetleriyle, vatandaşların haklarını düzenleyen temel kanundur. Batı dillerinde "*Constitution*", bizde de sırasıyla "*Kanun-ı Esâsî*", "*Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu*" ve nihayet "*Anayasa*" adı verilen bu temel kanun, hemen hemen her ülkede en önemli kanun olarak kabul edilmiş, yapılması, değiştirilmesi ayrı usullere bağlanmıştır.

Bizde İlk Anayasa, "*Kanun-ı Esâsî*" adıyla 11 Aralık 1876'da kabul edilmiştir.

● 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu; ülkemizde Millî Egemenliği ifade eden ilk Anayasa'dır. Bu Anayasa ile, Millî Egemenliğe dayanan bir "*Meclis Hükûmeti*" ve adı açıkça söylenmeden "*Cumhuriyet*" kurulmuştur.

Kurtuluş Savaşımız zaferle sonuçlandıktan sonra, 1921 tarihli Anayasamız ihtiyaçlara cevap vermemeye başlayınca, 20 Nisan 1924 tarihli Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu kabul edildi. Bu Anayasa, bazı değişikliklerle 27 Mayıs 1960'a kadar uygulandı.

● 20 Nisan 1924 tarihli Anayasamız; millet egemenliğini hâkim kılması, Devlet şeklini "*Cumhuriyet*" olarak ebedileştirmesi, Cumhurbaşkanı ve Bakanların Meclis içinden seçilmesi esasına yer vermesi, kuvvetlerin birliği ilkesine dayanması, demokratik karakteri, kısıllığı ve sadeliği açısından, Batılı Devletlerin demokratik anlayışını Türkiye'de de hâkim kılmıştır (13).

1924 tarihli Anayasamızda, inkılâpların seyrine göre, aşağıdaki değişiklikler yapılmıştır:

(13) Bu konuda bkz. Türkiye Cumhuriyeti 1924, 1961, 1982 Anayasaları; Derleyen Av. Ayhan Yalçın, Geçit Kitabevi. 1982

● 2'nci maddesindeki, "*Türkiye Devleti'nin dini İslâm Dini'dir*" fıkrası ile 26'ncı maddesindeki "*ahkâm-ı şahsiyenin infâzı*" ibaresi kaldırılmış; Cumhurbaşkanı ile milletvekillerinin and içmelerini düzenleyen 16 ve 38'inci maddelerdeki "*Vallahi*" sözleri kaldırılıp yerine, "*Namusum üzerine söz veririm*" cümlesi konulmuştur (10 Nisan 1928).

● 10 ve 11'inci maddelerdeki, "*Erkek her Türk*" sözleri kaldırılıp, yerine "Kadın-erkek her Türk" cümlesi konulmuş, böylelikle kadınlara da seçmek ve seçilmek hakkı verilmiştir. Seçmen yaşı da 18'den 22'ye çıkarılmıştır (5 Aralık 1934).

● 2'nci maddeye, Türkiye Devleti'nin Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Lâik, İnkılâpçı olduğunu tesbit eden prensipler konulmuştur (5 Şubat 1937).

2- YENİ KANUNLAR

Osmanlı Devleti'nde, devlet ve toplum hayatını düzenleyen bütün kurallar, doğrudan doğruya İslâm Dini'ne dayanmaktaydı. Kur'ân-ı Kerim, hayatı düzenlemek için başvuru olan ilk Kitap'dı. O'nda, konuyla ilgili bir hüküm bulunamazsa, Hazret-i Peygamber'in hadislerine bakılırdı. Kur'ân-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerde hüküm bulunmayan hallerde ise "Kıyâs"a ve "İcmâ"ya başvurulurdu (14).

(14) Hadis-i Şerif : Hazret-i Muhammed'in kutsal sözü.

Kıyâs (Kıyâs-ı Fukaha) : Hakkında açıkça âyet ve hadis bulunmayan konulara dair, hakkında âyet ve hadis olan benzerlerine göre âlimler tarafından verilen hüküm.

İcmâ (İcmâ-i ümmet) : Büyük İslâm hukukçularının dinle ilgili bir konuda birlik olmaları.

Öte yandan, Osmanlı Devleti'nde yaşayan Müslüman olmaya halk da; evlenme, boşanma, miras, ve kişisel durumlarıyla ilgili konularda kendi dinî kurallarını uyguluyorlardı. Bu nedenle, Osmanlı Devleti'nde hukuk birliği yoktu.

İslâm Ceza Hukuku da, birçok suç ve cezaları belirlememiş olduğu için, Modern Ceza Hukuku'nun, "*Kanunsuz suç ve ceza olmaz*" ilkesine ters düşüyordu. Yargılama usulleri de, su-i istimalere açıktı.

LÂİK HUKUK

Hukuk'un lâik olması demek, devletin kanun koyarken dinî esaslara uymak zorunda olmaması demektir. Lâik devlette kanunlar, dünyevî ve beşerî ihtiyaçlara uygun olarak yapılır.

Türk Hukuk İnkılâbının gerekliliği Atatürk'ün, 1 Mart 1924 günü TBMM.'de yaptıkları şu konuşmada açıkça görülmektedir:

"Asıl önemli olan nokta adlî görüşümüzü, adlî Kanunlarımızı, adlî teşkilâtımızı, bizi şimdiye kadar, bilinçli, bilinçsiz etkileyen, çağın gereklerine uymayan bağlardan bir an önce kurtarmaktır... Hukukta bir işi şöyle böyle görme ve hurafelere bağlılık mülletleri uyanmaktan meneden en ağır bir kâbustur. Türk Milleti üzerinde kâbus bulunduramaz" (15).

Atatürk, 5 Kasım 1925'de Ankara Hukuk Mektebi'nin açılış töreninde de şöyle demişti:

"... Bütünü yeni kanunlar getirerek eski hukukun esaslarını temelden yok etmek girişimindeyiz." (16).

Atatürk'ün bu konuşmalarında da görüldüğü gibi, lâik hukuka geçmek kaçınılmazdı, Türkiye Cumhuriyeti için gerekliydi. Bu nedenlerden ötürü, Batı'dan alınan modern kanunlar, az değişikliklerle aynen tercüme edilerek yürürlüğe konuldu.

(15) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 317.

(16) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, 238

KABUL EDİLEN LÂİK KANUNLAR

- Türk Medenî Kanunu (4 Ekim 1926).
- Türk Borçlar Kanunu (4 Ekim 1926).
(Bu kanunlar İsviçre'den alınmıştır.)
- Türk Ceza Kanunu (13 Mart 1926).
(1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'ndan alınmıştır).
- Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (4 Temmuz 1927).
(İsviçre'den alınmıştır.)
- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (20 Nisan 1929).
- İcra ve İflâs Kanunu (19 Haziran 1932).
(Büyük bir kısmı İsviçre'den alınmıştır).
- Türk Ticaret Kanunu (29 Mayıs 1926).
(Çeşitli ülkelerin mevzuatundan alınmıştır).

Lâik hukuk düzeninin kurulmasıyla, Batılı ülkelerin, ülkemizde yaşayan Hristiyan halkın haklarını İslâm hukukuna karşı savunma bahanesiyle yaptıkları suçlamalara da son verilmiştir.

*

* *

III- EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILÂPLAR

1- ÖĞRENİMİN BİRLEŞTİRİLMESİ (3 Mart 1924)

Her ülkede uygulanan eğitim sistemi, o ülkenin geleceğiyle ilgilidir. Bu bakımdan, gelecek kuşakların eğitilmesi önemli bir kamu hizmeti sayılır ve toplumun amacına göre yönlendirilir.

Osmanlı Devleti'nde eğitim de dinî temellere dayanıyordu. Devlet, Tanzimat'a kadar vatandaşın eğitimiyle ilgilenmemişti. Çocuklar, mahalle okullarında eğitiliyordu. Orayı bitirenler medreseye devam ederlerdi.

Osmanlı Devleti'nde öğretimle ilgili en önemli değişiklik 1 Eylül 1869 tarihli "Genel Eğitim Tüzüğü" ile yapılmış; eğitim kurumları ilk, orta ve yüksek öğretim olmak üzere sınıflandırılmıştı.

Dinî Devlet anlayışına bağlı Osmanlı eğitim sistemi, yeni Türk Devleti'nin amacına uygun olmaktan çok uzaktı. Bu nedenle, Atatürk, Sakarya Meydan Savaşı'nın devam ettiği günlerde toplanan Maarif Kongresi'nde lâik eğitimin lüzumundan söz etmiş, şöyle demişti:

"Şimdiye kadar izlenen öğretim ve eğitim metodlarının milletimizin tarihî gerilemesinde en önemli bir etken olduğu düşüncesindeyim..." (17).

Atatürk'e göre; millî lâik eğitim akılcı, gerçekçi, deneyci, bir öze dayanır. Böylece, boş inançlardan uzak hür bir zekâ kurulabilir.

Cumhuriyet Millî Eğitiminin amacı; medrese zihniyetinden ve skolastik düşüncenin dar kalıplarından uzak, gerçekçi, deney ve bilimsel görüşe dayanan bir öğretim ve eğitim sistemi olmalıydı.

(17) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 16.

Tanzimat'tan sonra "İkili Sistem" halini alan öğretim ve eğitim sistemi, Türk İnkılâbı'nın anlayışına uygun olarak değiştirilmeliydi. Bu nedenle, çağ dışı eğitim ve öğretim sisteminin değiştirilmesi kararlaştırıldı ve 3 Mart 1924 tarihli Tevhîd-i Tedrisât Kanunu'nu çıkarıldı.

Tevhîd-i Tedrisât (*Öğretimin Birleştirilmesi*) Kanunu ile lâik öğretim ve eğitimin temeli atılmış, bütün öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır (18).

2- MEDRESELERİN KALDIRILMASI (3 Mart 1924)

3 Mart 1924 tarihli Öğretimin Birleştirilmesi Kanunu'nda medreselerin kapatılmasına ilişkin bir hüküm yoktur. Ancak, medreselerin görevini yapmak ve yüksek seviyede din adamları yetiştirmek üzere "*İlâhiyât Fakültesi*" ile "*İmam Hatip Okulları*" açılması öngörüldüğünden, medreseler doğal olarak kapanmıştır.

Daha sonra, 2 Mart 1926'da kabul edilen "*Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun*", Tevhîd-i Tedrisât Kanunu doğrultusunda öğretim ve eğitim hizmetlerini düzenlemiştir.

Medreselerin kaldırılmasından sonra, Atatürk'ün Rize gezisinde bir heyetin medreselerin açılmasını rica etmesi üzerine, Atatürk şu cevabı vermiştir:

"Mektep istemiyorsunuz, halbuki millet onu istiyor. Bırakınız, artık bu zavallı millet, bu memleket evlâdı yetişsin! Medreseler açılmıyacaktır. Millele mektep lâzımdır." (19).

Bu cevap halkın coşkun gösterileriyle karşılanmıştır.

(18) Kanun metni için bkz. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, Bayrak Kanunu, İnkılâp Kanunları; Derleyen Av. Ayhan Yalçın, Geçit Kitabevi, İstanbul, 1982

(19) Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, Tarih IV, Türkiye Cumhuriyeti; s. 253.

3- YENİ TÜRK HARFLERİNİN KABULÜ (1 Kasım 1928)

Harf inkılâbı; okuyup-yazmayı kolaylaştırmak, yaygınlaştırmak, öğretim ve eğitimin gerçekleşmesini sağlamak amacıyla yapılmıştır. Çünkü, Arap harfleri Türk Kültür hayatının gelişmesini engelliyordu.

Atatürk, Harf İnkılâbını gerçekleştirmek için özel bir komisyon kurmuş, bu komisyon tarafından "Yeni Türk Alfabeti" hazırlanmıştır.

Atatürk, Harf inkılâbını, 9 Ağustos 1928 gecesi Sarayburnu/İstanbul'da düzenlenen bir şenlik sırasında şu konuşmasıyla açıklamıştır:

"Arkadaşlar ! Güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Arkadaşlar, bizim güzel ahenkli zengin lisanımız yeni Türk Harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlıyamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak mecburiyetindeyiz. Lisanımızı mutlaka anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle ne yapıp yapıp pek kısa zamanda mükemmel bir şekilde anlaşacağız. Milletimiz yazısıyla, kafasıyla bütün çağdaş medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir. Vatandaşlar ! Yeni Türk Harflerini çabuk öğreniniz. Bütün millete, kadına, erkeğe, köylüye, çobana, hama-la, sandalcıya öğretiniz." (20).

Atatürk, daha sonra "Başöğretmen" göreviyle geziye çıktı. Tekirdağ, Çanakkale, Eceabat, Karadeniz kıyıları ve Orta Anadolu'yu dolaşarak, karatahtanın başında, halka yeni Türk harflerini öğretti.

25 Ağustos 1928'de Ankara'da toplanan Öğretmenler Birliği'nin 4'üncü Kongresi'nde, öğretmenler; "Son Türk'ü yeni harflerle okutup yazdırıncaya kadar Büyük Kurtarıcı Atatürk'ün açtığı bu yeni yolda sebatla çalışacaklarına" and içtüler.

Atatürk, 1 Kasım 1928'de TBMM.'nin açılış konuşmasını

yaparken, Yeni Türk Alfabesi hakkındaki görüşlerini açıkladı ve aynı gün "1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun" oybirliğiyle kabul edildi (21).

Harf İnkılâbı, Arap harfleriyle yazma geleneğini kaldırdığı, batı kültürüne yakınlaşma sağladığı, kültür inkılâbına yol açtığı için önemli bir tarihî olaydır.

4- TARİH İNKİLÂBİ (12 Nisan 1931)

Tarih; gelişmeleri sebepleriyle birlikte anlatması açısından en faydalı bir kaynak, en sağlam bir hazinedir. Oysa, Osmanlı tarih anlayışı içinde, Türk milleti tarihî zenginliklerinden yoksun kalmış, geçmiş ile bağları kopmuştu.

Osmanlı tarih anlayışına göre; İslâm Tarihi önemliydi. Türklerin İslâmiyet'ten önceki tarihleriyle, İslâm'ın yayılmasındaki rolleri incelenmiyordu. Tanzimat'la birlikte, "Osmanlı Devleti"nin ve "Hânedan"ın tarihi de öğretilmeye başlanmıştı.

Bu eksik ve hatâlı tarih anlayışı, Türk milletinin geçmişiyle olan ilgisini koparıyor, Türk milletinin ağır suçlamalarla karşı karşıya kalmasına neden oluyordu.

Atatürk şöyle düşünüyordu:

"Tarih yazmak ,tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan, yapana sâdık kalmazsa hakikat, insanlığı şaşırtacak bir nitelik alır"(22).

Atatürk yeni kurulan ve millî temellere oturtulan Türkiye Cumhuriyeti'ni mânevî açıdan da yabancı kültürlerin baskısından kurtarmak, yabancıların vatanımız üzerindeki haksız, yersiz iddialarını ortadan kaldırmak, millî benliğe dönmek, Türk çocuklarına yüksek uygarlıklar kurmuş, büyük bir milletin çocukları olduğunu anlatarak, onlara millî inanç ve güven aşlamak istiyordu. Bu *"Tarih Tezi"* idi.

(21) Kanun metni için bkz. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, Bayrak Kanunu, İnkılâp Kanunları; Derleycn Av. Ayhan Yalçın, Geçit Kitabevi, 1982.

(22) Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler; Afet İnan s. 280.

Bu amaçla, 12 Nisan 1931'de "**Türk Tarihi Tetkik (İnceleme) Cemiyeti**"ni (*Türk Tarih Kurumu'nu*) kurdu. Hemen, Türk Tarihi üzerinde çalışmalara hız verildi. Türk Milletinin Dünya Tarihi'ndeki yerini ve rolünü belirten ilk eser olan "**Türk Tarihinin Ana Hatları**" yazılıp, bastırıldı.

1932'de toplanan Türk Tarih Kongresi'nde, "**Türk Tarih Tezi**" şu cümlelerle belirlendi:

"Türk milletinin tarihi şimdiye kadar sayıldığı gibi yalnız Osmanlı İmparatorluğu tarihinden ibaret değildir. Türk'ün tarihi çok daha eskidir ve temasta bulunduğu milletlerin medeniyetleri üzerine tesir etmiştir."

1936'da, Ankara'da Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi açılarak, bu konudaki çalışmalara yeni bir yön verildi.

5- DİL İNKİLÂBİ (12 Temmuz 1932)

Osmanlı Devleti'nde konuşulan Osmanlıca; Arapça, Farsça ve Türkçe'den oluşan bir dildi. Aydınların konuştuğu dil ile halkın konuştuğu dil arasında uçurumlar vardı. Dil birliğinden yoksun kalan ülkemizin, millî birliği tehlikedeydi. Oysa, dil millî varlığı destekleyen, oluşturan en önemli dayanaktır, ortak bağıdır.

Atatürk, Türk dilini kendi millî benliğine kavuşturmak, kendi benliği içinde zenginleştirerek büyük bir kültür dili oluşturmak istiyordu. Bu amaçla, 12 Temmuz 1932'de "**Türk Dili Tetkik Cemiyeti**"ni (*Türk Dil Kurumu'nu*) kurdu. Kurumun amacı; Türkçe'nin lughat, ıstılâh, gramer ve sentaksı ile etimolojisini incelemek; bu şekilde hem Türkçe'nin gelişmesine hem de dilimizin dünya dilleri arasındaki yerini belirlemeye çalışmaktı.

Atatürk, 1 Kasım 1932'de TBMM.'nin açılış konuşmasını yaparken, dildeki gelişme ve sadeleştirmenin sadece toplum içinde bir akım olmadığını; bunun Yasama ve Yürütme organının da bir görevi olduğunu belirtmiştir.

6- GÜZEL SANATLARDA İNKILÂP

Güzel sanatlar, sosyal hayatta önemli bir yer tutar. Amacı, güzel olan şeyin doğurduğu heyecanı ifade etmek, güzel olanı yorumlamaktır.

Atatürk, 1923'de Adana'da yaptığı bir konuşmada; **"Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş olur"** diyerek bu konudaki görüşlerini açıklamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra da, sanatın korunması, gelişmesi için çalışmıştır. O'na göre, Türk toplumunun çağdaş dünyadaki yerini belirlemek için sanatı desteklemek lâzımdır.

Atatürk, bu konuda şunları gerçekleştirmişti:

● 1924'de Topkapı Sarayı müze haline getirilmiştir. Aynı yıl Etnoğrafya Müzesi ve Konya Eski Eserler Müzesi açılmıştır.

● Senayi-i Nefise Mektebi, Güzel Sanatlar Akademisi'ne dönüştürülmüş "Mimarlık" ile "Heykeltiricilik" bölümleri eklenmiştir.

● Plastik Sanatlar Sergileri açılması teşvik edilmiştir.

● 1937'de, Dolmabahçe Sarayı'nın Veliaht Dairesi, "Resim ve Heykel Müzesi" haline getirilmiştir.

● Türk Musikisine yön verilmiş ve batı müziğine de yönelmemiz sağlanmıştır.

● Opera kurulmuştur, Türk tiyatrosuna yön verilmiştir.

● Konservatuar açılmıştır.

Atatürk dönemi, güzel sanatların kendini bulma ve kalkınma dönemidir.



IV- TOPLUM YAŞAYIŞINDA YAPILAN İNKİLÂPLAR

1- TEKKE, ZAVİYE VE TÜRBELERİN KAPATILMASI (30 Kasım 1925)

Osmanlı Devleti'nde halkı aydınlatmak, doğru yola sevk etmek gibi amaçlarla çalışan tekke ve zaviyeler vardı.

Tekkeler, tarikat mensuplarının oturdukları, tarikat ilke ve geleneklerinin öğretildiği dinî ve kültürel merkezlerdi. Bunların küçüklerine "Zâviye" denilirdi.

Buralar, zamanla amaçlarından uzaklaşmış, bedavadan yaşayanların ve din adı altında her türlü kötülüğü yapmak gayretinde olanların toplandığı yerler olmuştu.

Türk Milletinin sırtından geçinen ve bazan politikaya da karışan tekkelerin, medreselerin kapatılmasından sonra esasen dayanakları da kalmamıştı.

Atatürk, Kastamonu gezisinde, 30 Ağustos 1925'te tekke ve zaviyelerin kaldırılması gerektiğini şu sözleriyle açıkladı:

"Efendiler ve ey millet ! Biliniz ki Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, meczublar memleketi olamaz. En doğru tarikat, medeniyet tarikatıdır. Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak insan olmak için şarttır... Tekkeler behemahal kapatılmalıdır... Biz, medeniyetten, ilim ve fenden kuvvet alıyoruz ve ona göre yürüyoruz. Başka bir şey tanımıyoruz. Tekkelerin gayesi halkı meczub ve aptal yapmaktır. Halbuki halk, maczub ve aptal olmaya karar vermiştir."

Türebeler de, gerçek amaçları olan eski devirlerde yaşamış büyüklerimizi anmaya yarayan yerler olmaktan çıkarak şeyh ve dervişlerin bir ziyaret ticareti şeklinde yürüttükleri, ayrıca bâtil inanışların devamı için bir araç olarak kullandıkları birer kuruluş haline gelmişti. Halkın, bu yolla sömürülmesine engel olmak için kapatılması gerekiyordu. Atatürk, bu konuya da Kastamonu gezisinde şu cümle ile değinmişti:

"Ölülerden meded ummak, medenî bir cemiyet için şîndir (lekedir)."

Atatürk, Ankara'ya döndükten sonra hazırlanan, 30 Kasım 1925 tarihli *"Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedârlıklar i le Bir Takım Unvanların Men ve İlgâsına Dair Kanun"* (23) ile bu kurumlar kaldırıldı.

Bu Kanun; bütün tarikatlarla birlikte, şeylik, dervişlik, müridlik, dedelik, seyyidlik, çelebilik, babalık, emirlik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük, gâibten haber vermek ve murada kavuşturmak amacıyla muskacılık yapmak, bu unvan ve sıfatları kullanmak yasaklanmıştır.

Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılmasıyla Doğulu düşüncesinin son kalınuları da kaldırılmış, Türk toplumunda Batı'ya yöneliş için her türlü imkanlar sağlanmıştır.

2- KILIK-KIYAFET İNKILÂBİ (25 Kasım 1925)

Osmanlı Devleti'nde memurların, din adamlarının ve tarikat mensuplarının özel kıyafetleri vardı. Halkın da kıyafetleri farklıydı.

Askerler *"fes"*; memurlar ise *"fes ile setre pantolon"* giymek zorundaydılar. Halk için böyle bir zorunluluk olmadığı için istediklerini giyebiliyorlardı.

Atatürk, Batı Uygarlığının bir bütün olarak alınmasına taraftar olduğundan, dünyanın kabul etmiş olduğu uygar giyimin benimsenmesini uygun görüyordu. Ancak, fes yerine şapka giyilmesinin halkın bir bölümünde tepki uyandırabileceğini biliyordu. Bunun için, önce halkı bu inkılâba hazırlamak lâzımdı. Bu amaçla, 1925'te askerlerin giydikleri serpuş'a kısa bir güneşlik (*şems-i siper*) eklendi. Milletvekilleri de, Meclis oturumlarına başı açık olarak katılmaya başladılar.

(23) Kanun metni için bkz. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, Bayrak Kanunu, İnkılâp Kanunları, Derleyen Av. Ayhan Yalçın, Geçit Kitabevi, 1982.

O günlerde, Kastamonu gezisine çıkan Atatürk, halkı elindeki "Panama şapka" ile selâmladı (24 Ağustos 1925). Yaptığı konuşmada; "Medenî ve beynelmilel kıyafet milletimiz için lââyık bir kıyafettir. O'nu giyeceğiz." dedi.

27 Ağustos 1925'de İnebolu'da verdiği söylevde de şu cümleleriyle, medenî yaşayışa uyan kıyafetin gerekliliğini açıkça belirtti:

"Turan kıyafetini araştırıp ihyâ eylemeye mahal yoktur. Medenî ve beynelmilel kıyafet bizim için, çok cevherli milletimiz için lââyık bir kıyafettir. Onu giyeceğiz. Ayakta iskarpin veya potin, üstünde pantolon, yelek, gömlek, kravat, ceket, ve bunların tamamlayıcısı olarak üzerine başta şemsi siperli serpuş. Bunu açık söylemek isterim, bu serpuşun adına şapka denir."

Atatürk'ün bu söyleviden sonra, halkın bir kısmı feslerini atarak, şapka giymeye başladılar. Atatürk'ün Ankara'ya dönmesinden sonra çıkarılan bir Hükûmet kararıyla, bütün memurların şapka giymesi zorunluluğu getirildi.

25 Kasım 1925 tarihli "Şapka İktisâsı (Giyilmesi) Hakkında Kanun" (24) ile fes ve kalpak gibi serpuşların giyilmesi yasaklandı. Ancak, din adamlarının görevleri başındayken cüppe ve sarık giymelerine izin verildi.

3 Aralık 1934 tarihli "Bazı Kisvelerin Giyilemiyeceğine Dair Kanun" ile de; din adamlarının mâbed ve âyinler haricinde rûhanî kılık giymeleri yasaklandı.

(24) Kanun metni için bkz. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, Bayrak Kanunu, İnkılâp Kanunları, Derleyen Av. Ayhan Yalçın, Geçit Kitabevi, 1982.

3- "SOYADI KANUNU'NUN KABULÜ (21 Haziran 1934)

Kişinin, "soyadı" bulunmaması, toplum hayatında karışıklıklara neden oluyordu. "*Soyadı*" yerine kullanılan baba adı, doğum yeri veya kullanılan lâkap, soyadının yerini tutmuyordu. Bu nedenle, 21 Haziran 1934 tarihli "**Soyadı Kanunu**" ile her Türk'ün özadından başka soyadı taşıması da zorunlu kılındı (25).

Soyadı Kanunu'nun kabulünden sonra, 1934 yılında, 2258 sayılı Kanunla, Türk Milletinin bir şükran ifadesi olarak, TBMM. tarafından, Gazi Mustafa Kemal'e "**Atatürk**" soyadı verilmiştir.

4- BEY, PAŞA GİBİ BAZI LÂKAPLARIN KALDIRILMASI (26 Kasım 1934)

Atatürk, toplumu oluşturan bireylerin eşitliğine çok önem verir, her türlü kişi ve zümre ayrıntılarını bildiren unvanların milletin bütünlüğünü bozacağını düşünürdü. O'nun bu düşüncelerinden esinlenilerek, 26 Kasım 1934'te çıkarılan "**Efendi, Bey, Paşa, Gibi Lâkap ve Unvanların Kaldırılmasına Dair Kanun**" ile "Ağa, Hacı, Hafız, Hoca, Molla, Efendi, Bey, Beyefendi, Paşa, Hanım, Hanımefendi ve Hazretleri" gibi lâkap ve unvanlar kaldırıldı (26).

5- TAKVİM VE ÖLÇÜLERDE İNKILÂP

Osmanlı Devleti'nde "*Hicrî*" ve "*Rumî*" takvimler ile "*Alaturka*" denilen saat usulü kullanılıyordu. Bu da, Türk Toplumunu çağdaş toplumlardan ayırdığı gibi, gerek ülke içindeki

(25) Bu Kanuna göre, soyadları Türkçe olacaktır. Ayrıca yabancı, ırk ve millet adlarıyla ahlâka aykırı ve gütünç kelimeler soyadı olarak kullanılamaz.

(26) Kanun metni için bkz. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, Bayrak Kanunu, İnkılâp Kanunları; Derleyen Av. Ayhan Yalçın, Geçit Kitabevi, 1982.

hayatta, gerekse yabancı devletlerle olan ilişkilerde güçlükler doğuruyordu. Bu engelleri ortadan kaldırmak için 26 Aralık 1925'de kabul edilen Kanunlarla Hicrî ve Rumî takvim kaldırılarak, yerine "Miladî Takvim", alaturka saat yerine de "Milletlerarası Saat" usulü getirildi.

● 20 Mayıs 1928 tarihli "Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkındaki Kanun" ile de uluslararası rakamlar kabul edildi.

● 26 Mart 1931 tarihli "Ölçüler Kanunu" ile eski ağırlık ve uzunluk ölçüleri kaldırılıp, çağdaş ölçüler kabul edildi.

● 1935 yılında çıkarılan bir Kanun ile de, Pazar günü resmî tatil olarak kabul edildi.

6- KADIN HAKLARINDA İNKILÂP

Atatürk, Batı Uygarlığına girmek için sadece Devlet kurumlarında yapılan değişiklikleri uygun görmüyor, toplum hayatında da değişiklikler yapılması gerektiğine inanıyordu. Bu değişikliklerden biri de Türk kadınının hayatında yapılmalıydı.

İstiklâl Savaşı'nda vatani kurtarmak için erkeğinin yanı başında görev yapan Türk kadını, Türk Toplumundaki yerini kanıtlamıştı.

Atatürk, Türk kadınına lâyık olduğu düzeye çıkarmak istiyordu. Bu amaçla, 1923 yılından itibaren yurt içinde yaptığı gezilerde, kadının toplum içindeki yerinden sözeden konuşmalar yaptı. Ocak 1923'te İzmir'de halkla konuşurken, bu konudaki düşüncelerini şöyle açıkladı:

"... Kadının en büyük görevi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse, bu görevin önemi tam olarak anlaşılır. Milletimiz güçlü bir millet olmaya azmetmiştir. Bunun gereklerinden biri de kadınlarımızın her konuda yükselmelerini sağlamaktır. Bundan dolayı, kadınlarımız ilim ve fen sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğretim basamaklarından

gececeklerdir. Kadınlar toplum hayatında erkeklerle birlikte yürüyerek birbirinin yardımcısı ve destekçisi olacaklardır." (27).

Atatürk, Türk toplumunda kadının gerçek yerini alması hakkındaki görüşlerini fiil ve davranışlarıyla da ortaya koydu. 29 Ocak 1923'te *Lâlife Hanım*'la evlenirken, o güne kadar yapılan uygulamayı kaldırdı, nikâhı Lâlife Hanım'ın huzurunda kıydırdı. Ülke içinde yaptığı gezilere O'nu da götürdü. Ayrıca, kadınla erkeğin birarada bulunmalarını sağlamak amacıyla balolar düzenletti. 27 Ağustos 1927'de İnebolu'da yaptığı bir konuşmada çarşafı ve peçeli kadınların bu kıyafetlerinden kurtulmaları gerektiğini belirtti.

Türk kadını önce peçeyi, şapka inkılâbından sonra da çarşafı attı.

4 Nisan 1926'da kabul edilen **Medenî Kanun** ile, kadın haklarında ilk inkılâplar yapıldı. Buna göre:

- Bir'den fazla kadınla evlenme kaldırıldı.
- Resmî nikâh esası kabul edildi.
- Çok küçük yaşta evlenmeler kaldırıldı.
- Temsilci usulüyle evlenme kaldırıldı.
- Boşanma konusunda, erkeğe tanınan haklar, kadınlara da tanındı.

- Boşanma halinde, kadının hakları güvence altına alındı.
- Miras hukukunda, kadın-erkek eşitliği sağlandı.

Kadınlara siyasi haklar da tanındı.

● 3 Nisan 1933'te çıkarılan bir Kanun ile, Türk kadınlarına Köy İhtiyar Heyetlerince seçme ve seçilme hakkı tanındı.

● 5 Aralık 1934'te Anayasa'da yapılan değişiklikle Türk kadınlarına milletvekili seçme ve seçilme hakkı verildi (28).

(27) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 86.

(28) 1 Mart 1935'te yapılan seçimlerde, 17 kadın milletvekili olmuşlardır.

İlk kadın yargıç Beyhan Hanım, 3 Mayıs 1930'da görevine başlamıştır.

Türk kadınlarına siyasi hakların verildiği yıllarda; İsviçre dahil birçok Avrupa ülkesinde, Amerika ve Asya kıtalarındaki birçok ülkede, kadınlar bu hakları henüz kazanamamışlardı.

Atatürk, 21 Mart 1923'te yaptığı bir konuşmada, Türk kadınlarının Avrupalı kadınlardan geri kalmayacakları yolundaki inancını şu sözleriyle belirtmiştir.

"Kadınlarımız için, asıl mücadele alanı, asıl zafer kazanılması gereken alan, biçim ve kıyıda başarıdan çok, ışıklı, bilgi ve kültürle, gerçek faziletle süslenip donanmaktır. Ben muhterem hanımlarımızın Avrupa kadınlarının aşağısında kalmayacak, aksine pek çok yönden onların üstüne çıkacak şekilde ışıklı, bilgi ve kültürle donanacaklarından aslâ şüphe etmeyen ve buna kesinlikle emin olanlardanım." (29).



V-EKONOMİK ALANDA GELİŞMELER

Kurtuluş Savaşı bittiği günlerde, ülkemizin her yanı, haraptı; yanmış, yıkılmıştı. Türk milleti de çok yorgun ve yoksuldu. Ülkemizde bulunan ufak çaptaki sanayi ve ticarî teşebbüsler de yabancılar ile, Müslüman olmayan azınlıkların elindeydi. Tarım da kendi haline bırakılmıştı.

Sanayileşmek için gerekli olan sermaye de yoktu, yabancı sermayeden faydalanmak da mümkün değildi. Kapitülasyonlar ve dış borçlar yüzünden yabancı ülkelere bağımlı duruma düşürülmüştük.

Genç Türkiye Cumhuriyeti, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında güç şartlar altında bulunuyordu, kalkınabilmek için çok büyük güçlükleri yenmek zorundaydı. Millî Mücadeleyi zaferle sonuçlandıran Türk Milletini çok büyük ekonomik ve sosyal sorunlar beklemekteydi.

Atatürk, 1 Mart 1922'de İzmir'de toplanan İktisat Kongresi'nde de şöyle demişti.

"Bir ulusun doğrudan doğruya hayatı ile ilgili olan, o ulusun iktisadıdır. Tarihin ve deneylerin yoğunlaştırdığı bu gerçek bizim ulusal hayatımızda ve ulusal tarihimizde tamamen belirmiştir. Gerçekten Türk tarihi incelenirse yükseliş, çöküş, nedenlerinin iktisat sorunlarından başka birşey olmadığı derhal anlaşılır.

Tarihimizi dolduran zaferlerin yahut bozgunların tümü iktisat durumumuzla bağlantılı ve ilişkilidir. Yeni Türkiyemizi lâyük olduğu yüksek düzeye ulaştırabilmek için iktisadımıza birinci derecede ve çok önem vermek zorundayız. Zamanımız tamamen bir iktisat döneminden başka birşey değildir." (30).

(30) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. 2, s. 100

Atatürk'e göre:

- *"Ekonomi herşey demektir."*

- *"Yeni Türkiye Devleti, temellerini süngüyle değil, süngünün dahi dayandığı iktisatla kuracaktır."*

17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde alınan önemli kararlardan bazıları şunlardır:

● Hammaddesi yurt içinde yetişen veya yetiştirilebilen sanayi dalları kurulmalıdır.

● El işçiliğinden ve küçük çaptaki imâlattan süratle fabrikaya veya büyük işletmeye geçilmelidir.

● Devlet, yavaş yavaş iktisadî görevleri de olan bir Devlet haline getirilmelidir.

● Özel teşebbüse kredi sağlayacak bir Devlet Bankası kurulmalıdır.

● Dış rekabete dayanabilmek için sanayiın toplu ve bir bütün olarak kurulması gereklidir.

● Yabancıların kurdukları tekellerden kaçınılmalıdır.

● Demiryolu inşaatı bir programa bağlanmalıdır.

Lozan Barış Andlaşması'nın imzalanması ve Cumhuriyet'in ilânından sonra, ekonomik alanda da kalkınma tedbirleri alınmaya başlanmıştır.

1- TARIM KESİMİNDE GELİŞMELER

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında, tarımın durumu iyi değildi. İlkel yöntemlerle tarım yapılıyor, gerekli randıman alınamıyordu.

Atatürk, 1 Mart 1922'de Meclis'te yaptığı konuşmada köylü ve tarım sorunlarına değinmiş, şöyle demişti:

"Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üreticisi olan köylüdür. O halde, herkesten çok refah, mutluluk ve servete hak kazanmış ve lâayık olan köylüdür." (31).

(31) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 225

Köylünün en büyük sıkıntısı, "Âşar" denilen vergiydi. Uygulama yöntemleri, bu vergiyi bir zulüm haline dönüştürmüştü.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti 1925 yılında Âşar'ı kaldırarak köylüyü bu vergiden kurtardı. Ayrıca, aynı yıl çıkarılan bir kanunla, köylüye -bedeli 20 yılda alınmak üzere- toprak dağıtıldı.

● Ziraat Bankası küçük çiftçilere kredi kolaylıkları sağladı.

● Köylüye faydalı olmak amacıyla tohum ıslâh istasyonları ve numune çiftlikleri açıldı. Traktör kullanımı teşvik edildi.

Atatürk'ün tarım kesimi konusundaki uyarı ve düşünceleri dört ana grupta toplanabilir:

- Topraksız çiftçi bırakmamak,
- İş araçlarını artırmak, iyileştirmek ve korumak,
- Tarım bölgelerine göre özel önlemler almak,
- Çok iyi ve ucuz ürün elde etmek,

Bu uyarı ve düşünceler, 8 Kasım 1937'de kurulan Hükûmet programında yer almıştır.

2-SANAYİ KESİMİNDE GELİŞMELER

Millî Mücadelemiz bittiği zaman; İstanbul, İzmir ve Adana'da hurda birkaç dokuma fabrikasıyla, İstanbul'da harap bir askerî fabrikadan başka bir sanayi gücü yoktu.

Atatürk, 1922 yılında yaptığı bir konuşmada, bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamıştı:

"Ülkemizin zenginleşme yolunu herşeyden önce tarımda ve tarım sanayinde arıyoruz." (32).

(32) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 220

Atatürk'e göre:

- Sanayileşme, herşeyden önce bir zorunluluktur.
- Büyük, küçük her türlü sanayiye ülkenin ihtiyacı vardır.
- Bu sanayi kolları kurulacak ve işletilecektir.
- Bu kuruluşların kullanacakları ham madde, işçi, teknik eleman gibi unsurlar ülkede bulunmalıdır.

Bu amaçlarla, 1927 yılında "**Sanayii Teşvik Kanunu**" çıkarılmış; 1929'da da ülkemizin sanayiini dış ülkelerin rekabetinden koruyucu tedbirler alınmıştır.

Ancak, yeni Türkiye Devleti'nin kuruluşundan 1933 yılına kadar geçen zamanda, sanayileşmede beklenen düzeye ulaşamamıştır.

Sanayide gelişme, 1934 tarihli 1'inci Beş Yıllık Plân'ın uygulamaya konulmasıyla başlamıştır. Bu plân, zamanından önce bitirilince, 1937'de 2'inci Beş Yıllık Plân uygulamaya konulmuştur.

3- ULAŞTIRMA KESİMİNDE GELİŞMELER

Yeni Türk Devleti'nin kurulduğu yıllarda, ulaştırma ihtiyaca cevap vermekten çok uzak durumdaydı.

Atatürk bu konuda şöyle düşünüyordu:

"Ekonominin gelişmesinde en başta gerekli olan yollar, de-miryolları, limanlar, kara ve deniz ulaşım araçları, ulusal varlığın maddî ve siyasî kan damarlarıdır. Refah ve güç araçlarıdır." (33).

Yeni Türk Devleti, kuruluşundan 1938 yılının sonuna kadar, ekonomik kalkınmayı sağlamak için altyapıya da önem vermiş, bu amaçla demiryolu, karayolu ve denizyolları öncelikle ele alınmıştır.

(33) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 335

4- BAYINDIRLIK

Savaş felaketinin harabeye döndürdüğü ülkemizi kalkındırmak; bayındır hale getirmek ve ulusumuzun yaşama şartlarını huzurlu kılmak için bayındırlık hareketleri başlatılmış, bu amaçla 1924'ten itibaren Bütçe'de gerekli ödenekler ayrılmıştır.

1938'e kadar geçen dönem içinde büyük şehirler imar edilmiş; su taşkınlarının önlenmesi, tarım alanlarının sulanması, ve bataklıkların kurutulması için çalışılmıştır.

VI- SAĞLIK HİZMETLERİ

Osmanlı Devleti Döneminde sağlık hizmetleri gereği gibi yerine getirilememekte; basit ve ilkel yöntemler uygulanmaktaydı. Tedavi imkanları sınırlı, doktor sayısı az, hastaneler ve hastanelerdeki yatak sayısı çok yetersizdi.

23 Nisan 1920'de yeni Türk Devleti kurulunca, sağlık hizmetleri devlet hizmeti olarak ele alınmış ve bu amaçla, 2 Mayıs 1920 tarihli bir Kanun ile "Sağlık Ve Sosyal Yardım Bakanlığı" kurulmuştur. Bakanlık 1925'te hazırladığı bir programla sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine başlamıştır.

Atatürk, 1 Mart 1922'de yaptığı Meclis'i açış konuşmasında, sağlık hizmetleri konusunda yapılması gerekenleri ifade etmiş, 1 Kasım 1937'de yaptığı konuşmada da şöyle demiştir:

"Kendine inkılâbın ve inkılâpçılığın çeşitli ve hayatî vazifeler verdiği, Türk vatandaşının sağlığı ve sağlamlığı, her zaman, üzerinde dikkatle durulacak millî meselemizdir..." (34).

(34) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 393

VII- ATATÜRK DÖNEMİNDE İÇ SİYASET

Atatürk'e göre iç barış; cumhuriyet, eşitlik, çağdaşlaşmak gibi esaslı ülkülerin gerçekleştirilmesiyle sağlanır. Bu da, Atatürk ilkelerinin gösterdiği hedeflere doğru yüründükçe, en sağlam şekilde kurulur.

A- 1923-1930 DÖNEMİ

Bu dönem önemli iç olaylarla doludur. Şöyle ki:

1- GRUPLAR

23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan TBMM. seçimle gelen milletvekilleri ile Osmanlı Mebuslar Meclisi'nden onlara katılanlardan oluşmuştur. Meclis üyeleri, belirli bir görüşü temsil etmedikleri ve herhangi bir siyasî partinin üyesi de olmadıkları için, aralarında "birlik" yoktu. Birleştikleri tek nokta "*Millî Misâk*" tı. Diğer konularda fikir ve inanç ayrılıkları vardı. Bu da, Meclis çalışmalarının başarıyla sürdürülmesine engel oluyordu.

Ana ve temel fikir üzerinde birleşen milletvekilleri; çok geçmeden gruplar kurmaya başladılar.

Atatürk, ortaya çıkan siyasî anlaşmazlıkları azaltmak ve grupları birleştirmek için girişimlerde bulundu ama, sonuç alamadı. 10 Mayıs 1921 günü 151 milletvekiliyle birlikte "*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Meclis Grubu*"nu kurdu. Başkanlığına Mustafa Kemal Paşa getirildi. Bu grup ile sağlanan birlik sayesinde Kurtuluş Savaşımız başarıya ulaştı.

1'inci TBMM, 1 Nisan 1923'de seçimi yenilemek kararını aldı. Bunun üzerine Atatürk, 8 Nisan 1923'de yapılacak seçimde

milletvekilllerine vereceği görev ve yetkileri belirten, "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin esas programını "*Dokuz Umde (Ilke)*" olarak yayınladı.

Seçimlerden sonra, "*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*", "*Halk Fırkası (Partisi)*"na dönüştü.

9 Eylül 1923'te kuruluşunu tamamlayan Halk Partisi, 11 Eylül 1923'te kurucusu Mustafa Kemal Paşa'yı Genel Başkanlığa seçti.

2- ORDUNUN SİYASETTEN AYRILMASI

Atatürk, asker kişilerin politikayla uğraşmalarına karşıydı. Bu konudaki ilk tepkisini, 2'nci Meşrutiyet (1908) ile iktidara gelen İttihat ve Terakki Partisi'ne karşı göstermişti.

1 ve 2'nci TBMM'de, Ordu Komutanlığı görevi ile milletvekilliğini birlikte yürüten üyeler de vardı. Bu durum, Cumhuriyet'in ilanı ve Hilâfet'in kaldırılmasından sonra gelen yıllarda, bunalımlara yol açabilirdi. Nitekim, Balkan Harbi'nde ve 1'inci Dünya Savaşı'nda, ordunun politikaya yönelmesinin acıları fazlasıyla çekilmişti.

Bu nedenlerle, ordunun politika dışına çıkarılmasını sağlamak amacıyla, o güne kadar bir "*Bakanlık*" olarak Hükûmet'te yer alan "Genelkurmay Bakanlığı", 3 Mart 1924'te "*Genelkurmay Başkanlığı*"na dönüştürüldü. 19 Aralık 1924 tarihli bir kanun ile de Ordu, politikadan tamamen ayrıldı, böylelikle vatan hizmetinde, Devletin temel güvenliğini sağlayan bir kuruluş haline getirildi.

3- TERAKKİPERVER CUMHURİYET FIRKASI

TBMM'nin 2'nci döneminde, Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan ayrılan milletvekilleri ile diğer bir grup milletvekili tarafından, 17 Kasım 1924'de "*Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*" kuruldu.

Mustafa Kemal Paşa, demokratik düzenin kurulmasını istediği için, bu yeni partinin kurulmasına sevindi.

Yeni kurulan parti, Meclis'te oldukça sert tartışmaların çıkmasına sebep oldu. Aynı günlerde, Doğu'da Şeyh Sait İsyanı da çıkınca, **Takrîr-i Sükûn Kanunu** (*Birliği ve Düzenliği Sağlama Kanunu*) çıkarıldı. *İstiklâl Mahkemesi* kuruldu. Hükûmet, bu kanuna dayanarak, bütün ülkede irticayı tahrik eden Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kapattı (3 Haziran 1925).

4-ŞEYH SAİT AYAKLANMASI

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni tehdit eden bir ihtilâl hareketi olan Şeyh Sait Ayaklanması, 13 Şubat 1925'de, Ergani'ye bağlı Eğil bucağının Piran Köyü'nde başlamıştır. "*Dini kurtarmak, şeriatı kurtarmak, halifeliği yeniden kurmak*" gibi sloganlarla başlayan ayaklanma, süratle genişledi, 14 ile yayıldı.

Bu ayaklanmaya karşı enerjik tedbirleri alamayan Hükûmet istifa etti. Atatürk, İsmet Paşa'yı yeni hükûmeti kurmakla görevlendirdi. Yeni kurulan Hükûmet, aldığı enerjik tedbirler sonucu isyânı bastırdı, elebaşları yakalanıp idam edildi.

5-ATATÜRK'E KARŞI SUİKAST GİRİŞİMİ

İktidarı ele geçirerek İnkılâp hareketlerine son vermek amacıyla Doğu'da ayaklanma çıkaranlar, bundan sonuç almayınca, isteklerine ulaşmak için Atatürk'ü öldürmeye karar verdiler. Bu amaçla, İzmir'de bir suikast planladılar.

Suikast, eski milletvekillerinden Ziya Hurşit, Laz İsmail, Gülcü Yusuf ve Çopur Hilmi isimli kişiler tarafından yapılacaktı. Ancak, suikastçıları motoru ile Sakız Adası'na kaçırması kararlaştırılan Giritli Şevki, son anda pişmanlık duyarak durumu Emniyet Müdürlüğü'ne bildirince, suikastçılar yakalandılar (16 Haziran 1926), yargılandıktan sonra da idama mahkûm edildiler.

Olayın ortaya çıkması üzerine, Atatürk, millete yayınladığı bildiride;

"Benim nâçiz vücudum bir gün elbette toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebed pâyidâr kalacaktır. Ve Türk Milleti, emhiyet ve saadetini garantileyen prensiplerle medeniyet yolunda tereddütsüz yürüyecektir" demek suretiyle, bu suikastın kendi şahsından ziyade Cumhuriyet'e ve onun dayandığı yüksek prensiplere karşı olduğunu ifade etti.

Ayrıca, kendisini ziyarete gelen İzmirli'lere de inkılâp hareketlerinin devam edeceğini şu sözlerle açıkladı:

"Ben ölürsem, milletimizin beraber yürüdüğümüz yoldan aslâ ayrılmayacağına eminim. Bununla müsterihim. Hasımlarımızın son ümit ve son kuvvetleriyle çırpınışları, bizim inkılâp ateşimizi söndüremez..."

B- 1930-1938 DÖNEMİ

1- SERBEST CUMHURİYET FIRKASI

Atatürk, özgürlük ve demokrasi âşığı idi. Cumhuriyet'in ilânından sonra, demokrasiyi bütün ilkeleri ve uygulamalarıyla yerleştirmek istiyordu.

Atatürk, bu hedefe ulaşmak için, Cumhuriyet Halk Fırkası'nı kurmuş, bu partiye karşı kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın oluşmasına hiçbir olumsuz tepki göstermemişti.

Atatürk dünyayı saran iktisadî bunalımın Türkiye'yi etkilemeye başladığı 1930'da çok partili hayata geçilmesine karar verdi.

12 Ağustos 1930'da, Fethi (Okyar) Bey tarafından Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu. Bu, Türkiye Cumhuriyeti'nin 3'üncü siyasî partisiydi. Ancak, bu parti de arzulanan sonuca ulaşamayınca, Fethi Bey partisini dağıtmak zorunda kaldı (17 Kasım 1930).

Bu arada, 29 Eylül 1930'da Adana'da kurulmuş olan, "Ahali Cumhuriyet Fırkası"da, "Serbest Cumhuriyet Fırkası"nın dağıtılması, üzerine kapatıldı.

2- MENEMEN OLAYI

23 Aralık 1930 günü, Derviş Mehmet isminde bir yobaz ve altı silâhlı arkadaşı, "*Şeriat isteriz !*" çığlıkları atarak, bir ayaklanma çıkartmak istediler. Olayı duyan ve o sırada Mene-men'de vatanî görevini yapmakta olan idealist bir Öğretmen-Asteğmen Kubilay, emrindeki askerlerle olaya müdahale etmek isteyince, isyancılar tarafından şehid edildi. Olay büyüme yolundayken, çevreden gelen askerî birlikler tarafından bastırıldı. Kâtiler yakalanıp Askerî Mahkeme'de yargılandı, hepsi lâayık oldukları cezaya çarptırıldı. Cumhuriyet'e karşı yapılan bu gerici hareket, her tarafta lânetlendi.

3- BURSA OLAYI

Atatürk, ezan ve kamet'i güzel bir üslupla, anlamını hiç bozmadan Türkçe'ye çevirtmişti.

Namaz çağrısı olan "Ezan"ın Türkçe olarak okunması bazı gericipleri yine sahneye çıkardı. 1 Şubat 1933'de Bursa'da Hükümet Konağı önünde bir gösteri düzenlediler. Onlara göre, Ezan'ı Türkçe okumak dinsizlikti.

Bu olay, halkın ilgi göstermemesi üzerine, büyümeden bastırıldı.

4- ATATÜRK'E YENİ BİR SUİKAST GİRİŞİMİ

1935 yılı Ekim ayı başında, Çerkez Ethem ile kardeşi, Atatürk'e karşı bir suikast plânlanmışlar ve bu amaçla beş haini, Suriye sınırından gizlice ölkemize sokmuşlardı.

Hainlerden birinin yakalanması üzerine, bu suikast daha hazırlık devresindeyken önlenmiştir. Olayın duyulması üzerine, İstanbul gençliği çok görkemli bir miting yaparak olayı lânetlemişlerdir (21 Ekim 1935).

5- TUNCELİ OLAYLARI

1937 yılının İlkbaharı'nda Cumhuriyet Hükûmeti'nin Tunceli'de başlattığı yol, okul yapımı gibi girişimlerden hoşlanmayanlar, bir harekete girişmişler ama, olaylar büyümeden bastırılmıştır.

Bu olay üzerine, Atatürk büyük bir inceleme gezisine çıkarak Doğu Anadolu'yu dolaşmış ve bu tür olayların tekrarlama-ması için gerekli tedbirler üzerinde durulmuştur.

*
* *

VIII- ATATÜRK DÖNEMİNDE DIŞ SİYASET

Yeni Türkiye Devleti, uluslararası hayattaki yerini Lozan Barış Andlaşması ile almış, bu andlaşma aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinin de temeli olmuştur.

1923-1930 yılları arasında Türkiye'nin dış politikası, Türk İnkılâbının temel ilkelerine de uygun olarak, Lozan Andlaşması'ndan gelen sorunların çözülmesi ve Lozan'da kararlaştırılan esasların uygulanması olmuştur.

Türkiye'nin izlediği barış politikası "Yurtta sulh, Cihanda sulh" formülü olmuştur. Bu formüle göre; bir yandan ülke içinde huzur ve sükûnu sağlamak hedef tutulurken; öte yandan da uluslararası barış ve güvenliğin temeli hedef tutulur. Prensip şudur:

Milletimizin çıkarları tehlikeye girmedikçe; silâhlı çatışmaya girmemek, dünyadaki çeşitli çekişmelerin görüşmelerle, karşılıklı hoşgörü çabasıyla giderilmesini temel olarak benimsemek.

Atatürk, Türkiye'nin dış politikasını, ülkemizin millî çıkarlarını daima gözönünde bulundurarak yürütmüş ve bu konuda hiç tâviz vermemiştir.

Yeni Türkiye Devleti'nin, büyük devletlerin yayılma yolları üzerinde olması ve stratejik açıdan önemli bölgeleri elinde bulundurması; izlenecek dış politikada uluslararası ilişkileri etkileyen ilkelerin dikkate alınması zaruretini doğurmuştur.

Türkiye, bu gerçekçi dış politika sayesinde, dünyayı saran büyük mücadelelerde bağımsızlığını koruyabilmiştir.

A- 1923-1930 DÖNEMİ

1- FRANSA İLE İLGİLİ SORUNLAR

Türkiye ile Fransa arasındaki önemli uyuşmazlıklar; Osmanlı borçları, Türkiye-Suriye sınırının düzeltilmesi, misyoner okulları ve Adana-Mersin demiryollarının satın alınması sorunlarıydı.

Osmanlı Devleti'nin borçları Lozan'da tamamen çözümlenmemiş, Andlaşmada öngörülen prensiplere uygun olarak ilgili Devletlerin vatandaşları ile Türkiye arasında tekrar görüşmelere konu olacağı kabul edilmişti. Osmanlı Devleti, en çok Fransız vatandaşlarına borçlu olduğu için, bu konu daha fazla Fransa'yı ilgilendiriyordu.

Bu sorun, 13 Haziran 1928'de Paris'te yapılan andlaşma ile çözümlenmiştir. Ancak, 1929 yılında başlayan Dünya ekonomik bunalımı borçların ödenmesini geciktirmiştir. Bu sorun, 22 Nisan 1932'de yapılan yeni bir andlaşma ile çözümlenmiştir.

● Türkiye - Suriye sınırı, Musul sorununun çözümlenmesinden sonra 30 Mayıs 1926'da çizilmiştir.

● Misyoner okulları sorunu, Fransa ile olan ilişkilerimizin normale dönmesini geciktirmiştir.

● Adana-Mersin demiryolu konusundaki sorun 1929 yılında çözümlenmiştir.

2- İNGİLTERE İLE MUSUL SORUNU

Irak sınırimız Lozan'da kesin bir sonuca bağlanamamıştı.

Uyuşmazlığın çözülmesi için 1924'te İstanbul'da toplanan Konferans'ta, İngilizler Musul'dan başka Hakkari ilinin de Irak'a katılmasını önermişler ve bunda ısrar etmişlerdi. Önerileri kabul edilmeyince, Konferans'ta sonuç alınamamıştı.

Konferans'tan sonuç alamayan İngiltere, siyasî baskı yapmaya başlamış, Türk-Irak sınır bölgesinde karışıklıklar çıkarmıştır. Bu anlaşmazlıkta, Fransa, İngiltere'yi desteklemiş ve Türkiye'yi İngiltere'ye karşı yalnız bırakmak için çalışmıştır.

Sonuçta, sorun -*Lozan Andlaşması hükümlerine göre*- Milletler Cemiyeti Konseyi'ne götürülmüş ve Konsey, Musul'un Irak'ta bırakılmasının uygun olacağını tavsiye etmiştir. Türkiye de bu tavsiye kararına uyarak 5 Haziran 1926'da bir Andlaşma imzalamış, böylelikle Türk-İngiliz siyasî uyuşmazlığı çözümlenmiş, Türk-Irak sınırı da çizilmiştir.

3- TÜRK-YUNAN "ETABLİ" ANLAŞMAZLIĞI

30 Ocak 1923'te imzalanan ve Lozan Andlaşması'na ek bir sözleşme ve protokolla; Türkiye'de oturan Rumlar ile, Yunanistan'daki Müslüman Türklerin değiştirilmesi öngörülmüştür. Ancak, Batı Trakya Türkleri ile İstanbul'da oturan (*éta*bl*i*=*sâ*kin) Rumlar bundan ayrı tutulmuştu.

Yunanlılar, İstanbul'da daha çok Rum bırakmak istedikleri için, Andlaşmada geçen "*éta*bl*i* (*sâ*kin=*o*turan)" kelimesinin yorumunda anlaşmazlık çıkarmışlardı. Bu sorun, 10 Haziran 1930 tarihli Andlaşma ile çözümlenmiştir.

4- TÜRKİYE İLE İTALYA ARASINDAKİ SORUNLAR

Türkiye, Musul ve Établi sorunlarıyla uğraştığı dönemde, İtalya da, Türkiye üzerinde siyasî ve moral baskılar yaparak resmî olmayan isteklerde bulunuyordu.

İtalya'nın Anadolu üzerindeki hayallerine, 30 Mayıs 1928'de imzalanan "*Tarafsızlık ve Uzlaşma Andlaşması*" ile son verildi.

5- TÜRKİYE İLE SOVYET RUSYA DOSTLUK ANDLAŞMASI

Sovyet Rusya ile 17 Aralık 1925 tarihli "*Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Andlaşması*" imzalanmıştır.

6- DOĞU DEVLETLERİYLE İLİŞKİLER

22 Nisan 1926'da İran ile "*Güvenlik ve Dostluk Andlaşması*", 2 Mayıs 1928'de de Afganistan ile "*Türk-Afgan Dostluk ve İşbirliği Andlaşması*" imzalanmıştır.

Özetlersek; Türkiye 1923-1930 döneminde, bütün komşularıyla iyi ilişkiler kurmuş, büyük devletlerle olan anlaşmazlıkları çözümlemiş, Orta Doğu'nun Avrupa ile bağlantı kurduğu bölgede politik açıdan önemli bir unsur ve varlık olmuştur.

B- 1930-1938 DÖNEMİ

Türkiye Cumhuriyeti, 1930'dan itibaren aktif bir politika izleyerek, kendi bölgesinde barışın ve güvenliğin korunması yolunda gerekli teşebbüslere girişmiş, tedbirli ve barışsever bir politika takip ederek başarıya ulaşmıştır.

Bu dönemin en önemli olayları şunlardır:

- Milletler Cemiyeti'ne katılımı (6 Haziran 1932).
- Balkanlarda İşbirliği ve Balkan Antantı (9 Şubat 1934).
- Montreux Boğazlar Sözleşmesi (20 Temmuz 1936).
- Sâdâbat Pakı (8 Temmuz 1937).
- Hatay Anlaşmazlığı.



IX- ATATÜRK VE TÜRK ORDUSU

Atatürk, bu konudaki düşüncelerini şu cümleleriyle belirtmiştir.

● "Türk vatanseverliği'nin birinci özelliği, vatan savunması çağrısı karşısında, her işi bırakarak silâh aluna koşmaktır." (35).

● "Ordu istemeyen ve ordunun yüklediği maddî ve manevî fedakârlığı göze alamayan bir millet, esaret zincirini kendi eliyle boynuna geçirir." (36).

● "Ordumuz; Türk topraklarının ve Türkiye idealini gerçekleştirmek için harcamakta olduğumuz sistemli çalışmaların yenilenmesi imkânsız teminatıdır." (37).

● "Büyük millî disiplin okulu olan ordunun; ekonomik, kültürel, sosyal savaşlarımızda bize aynı zamanda en lüzumlu elemanları da yetiştiren büyük bir okul haline getirilmesine, ayrıca itina ve himmet edileceğine, şüphem yoktur." (38).

*

(35) Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri; Utkan Kocatürk, s. 257.

(36) Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları; Afet İnan, s. 118

(37) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 403 (1 Kasım 1937).

(38) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 403 (1 Kasım 1937).

X- ATATÜRK VE TÜRK GENÇLİĞİ

Atatürk konuşmalarında Türk gençlerinden bahsederken, "Çocuklarımız", "Gençlerimiz", "Yükselen yeni nesil", "Yeni Türkiye'nin genç evlâdları" gibi sevgi dolu ifadeler kullanmıştır. O, Türk gençliğine güvenmektedir.

20 Mart 1923'de Konya Türk Ocağı'ndaki konuşmasını şöyle tamamlamıştı:

"Son sözlerimi özellikle memleketimizin gençliğine yöneltmek istiyorum.

Gençler !

Cesaretimizi arttıran ve sürdüren sizsiniz. Siz almakta olduğunuz terbiye ve irfanla, insanlık meziyetinin, vatan sevgisinin, fikir hürriyetinin en kıymetli timsali olacaksınız.

Ey yükselen yeni nesil ! Gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk. Onu yücelterek yaşatacak olan sizsiniz." (39).

Atatürk " Gençliğe Hitabesi" nde, Türk gençliğine olan inancını bir kere daha tekrarlar.

Atatürk, Büyük Nutuk'unu hazırlama çalışmaları bittikten sonra, arkadaşlarına dönerek, "*Şimdi beni dinleyin*" dedikten sonra "*Gençliğe Hitabe*"yi çok duygulu bir şekilde okumuş. Bitirir bitirmez de, gözlerinden, Türk gençliğine olan güven ve sevgisinin ifadesi olan birkaç damla yaş süzölmüştür (40).

*

(39) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 141

(40) Atatürk'ün Eğitim Konusundaki Görüşleri; Burhan Göksel, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 1, sayı 3, s. 949.

ATATÜRK'E GÖRE, TÜRK GENÇLİĞİ:

- Milletin dinamik kesimidir.
- Milletin geleceğidir.
- Taze güçtür.
- Asil kandır.
- Milletin özsuyudur, hayat kaynağıdır.
- İdealisttir.
- İyi, güzeli, doğruyu arar.
- Doğrunun yanında yer alır.
- Yorgunluk nedir bilmez, kendini bezginliğe kapırmaz.
- Açık düşünceli, açık sözlü, dürüst ve yapıcıdır.

*
* *

TÜRK İNKILÂBININ SONUÇLARI

1- MİLLÎ DEVLET KURULMUŞTUR

1919 yılında başlayan Millî Kurtuluş Mücadelesi içinde ilk kez, doğrudan doğruya millete dayanan bir Devlet kurulmuştur.

● Tam bağımsızlık sağlanmış, Cumhuriyet kurulmuştur.

● Egemenliğin doğrudan doğruya millete ait olması siyasi bilincimizi güçlendirmiştir.

● Millî Devlet lâiktir. Devletin ve toplumun gelişmesi akılcı ve bilimci yöntemlere bırakılmıştır.

● Millî Devletin kurulmasıyla Anadolu ve Doğu Trakya'nın tam anlamıyla Türkleşmesi sağlanmıştır.

2- TARİH BİLİNCİ GELİŞMİŞTİR

Atatürk'ün Türk Milliyetçiliğini en sağlam çizgiye oturturken izlediği belli başlı yöntem, tarih bilincimizi geliştirmesi olmuştur.

● Tarih bilincinde geçmiş i inkâr yoktur. Tam aksine, geçmiş e bütün olarak kesinlikle sahip çıkma vardır.

● Tarih bilincinin gelişmesi eğitim inkılâbının yöntemleriyle sağlanmıştır.

3- KALKINMA SAĞLANMIŞTIR

Türk İnkılâbı, milletimizi her sahada kalkındırmak için yapılmıştır.

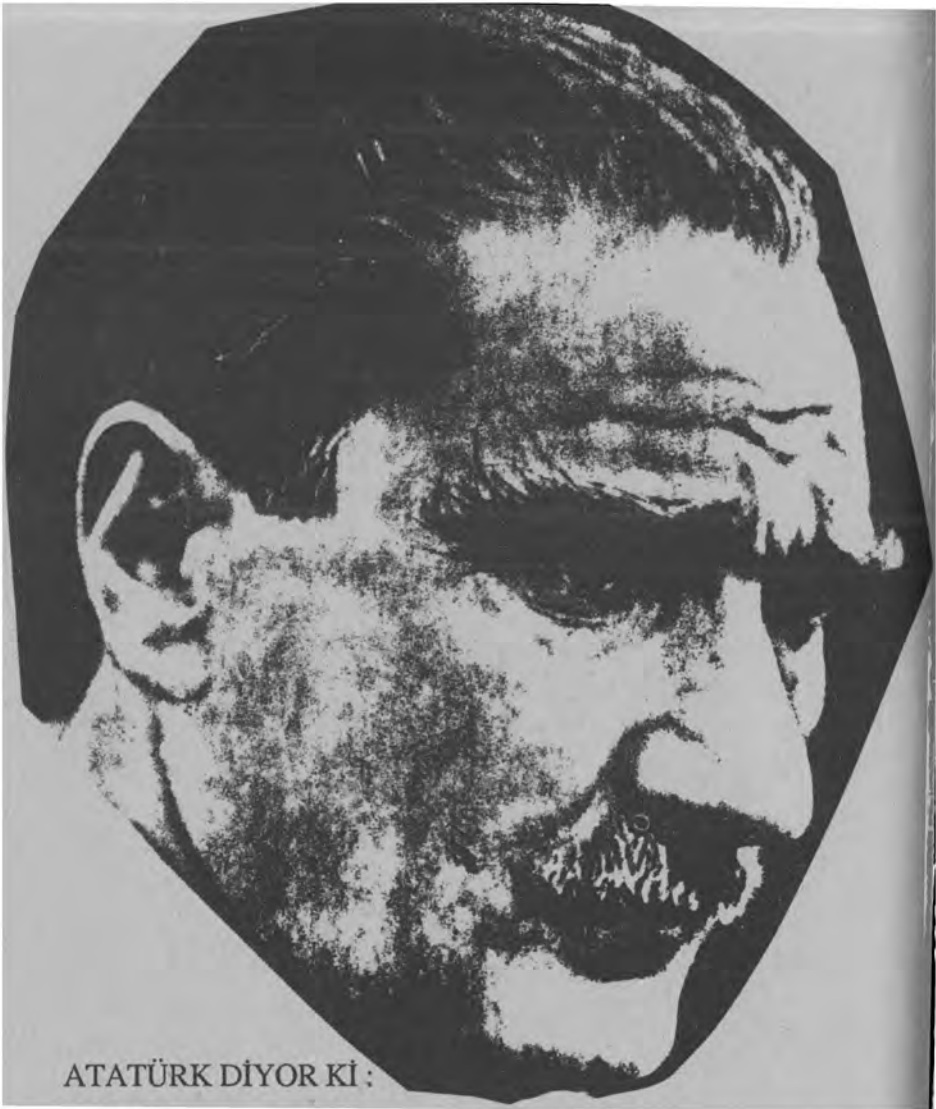
● Ekonomik Kalkınma

1923 yılında ekonomik bakımdan tükenmiş olan ülkemiz bu günkü duruma gelmiştir.

● Eğitim ve Kültür Kalkınması

Türk İnkılâbında eğitim ve kültür işlerine büyük önem verilmiş okullar, üniversiteler, kütüphaneler, müzeler açılmıştır. Tiyatro ve diğer sanat kollarna önem verilmiştir.

ATATÜRKÇÜLÜK - ATATÜRK İLKELERİ



ATATÜRK DİYOR Kİ :

**"Türk Milletinin muhabbet ve bağlılığı daima
Büyük Millet Meclisi'ne dönük oldu ve daima
oraya dönük olacaktır." (1 Kasım 1930).**

ATATÜRKÇÜLÜK- KEMALİZM

Tarihî ve sosyolojik gelişmelerin oluşturduğu Türk İnkılâbı, bir fikir ve idealin dile getirilişi ve uygulamada da başanya ulaşmasıdır.

Türk İnkılâbı fikir ve ideal yönüyle "Kemalizm" veya "Atatürkçülük" diye ifade edilir. Türk İnkılâbının fikir gücü ve dayandığı temel prensipler de "Atatürk İlkeleri" olarak belirtilir.

● Atatürkçülük, Millî Mücadele gerçeğidir.

● Atatürkçülük, Türk İnkılâbının sistemleşmiş fikir gücü ve geleceğe bakan yönüyle de ülküsüdür.

● Atatürkçülük, Kurtuluş Mücadelesi ile başlamıştır. Herşeyden önce medenî ve insanî bir nitelik taşıyan Türk Milliyetçiliğini ifade etmektedir.

● Atatürkçülük, millete haklarını tanıma ve tanıtmadır; millet egemenliğinin ifadesidir.

● Atatürkçülük, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmadır; modernleşmedir, hürriyet ve demokrasi anlayışıdır.

● Atatürkçülük, Türk toplumuna uygun sosyal ve siyasî kurumları kurma, modern toplum olma demektir.

● Atatürkçülük, insanî değerlerin en iyi şekilde değerlendirilmesidir. İnsanlığın yararına olan her hizmet, insanı insan yapan menevî değer Atatürkçülük'tür.

● Atatürkçülük, bütün toplumlarda uygulanabilecek esasları içerir.

● Atatürkçülük, Türk milletinin ihtiyaçlarından ve gerçeklerinden çıkmış bir millî ideolojidir. Temelinde, insanlığın yüzyıllardan beri işlediği yüksek değerler vardır.

● Atatürkçülük, temel nitelikleri değiştirilmeden yorumlanabilir, ancak ondan vazgeçmek karanlığa gömülme demektir.

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİNİN ÖZELLİKLERİ

Atatürk, 16'ncı yüzyıldan sonra bazı toplumlarda görülen ve sonraki yüzyıllarda da dünyanın pek çok yerine yayılan, özellikle Fransız İhtilâli'nin dünyaya saçtığı düşünceleri; kendi sezgisi ve aklı ile değerlendirmiş, gözlem ve deneyleri ile uygulanabilirliğini ölçmüş, onlara kendi milliyetçi anlayışından doğan yeni boyutlar kazandırmış (*Atatürk'ün sentezi*) ve düşüncelerini inkılâb kalıbını dökerek gerçekleştirmiştir.

1- AKILCILIK VE BİLİMCİ DÜŞÜNCE

Atatürkçü düşünce sistemi akılcıdır; bilimcidir, bağınazlık (taassup) tan uzaktır, vicdan ve düşünce hürriyetine saygılıdır.

Akılcı ve bilimci düşünce; insanın, çevresindeki olayları, gerçekleri aklın değişmez kuralları ve bilimin verilcriyle açıklayıp, değerlendirmesi için kullandığı yöntemdir.

Atatürk, insan aklına ve bilimsel yöntemlere çok saygılıydı. O'na göre; gerçeği bulmak, sorunları çözümllemek için aklın ve bilimin çizdiği yoldan yürümek gerekir. Atatürk, bu konudaki görüşlerini 27 Ekim 1922'de yaptığı Bursa konuşmasında açıklamıştır. O'na göre, *başarının sırrı bilimde, fende, akıl ve mantıktadır.*

Atatürk'ün akılcılığı; ham hayaller peşinde koşmayan, dünya ve yurt gerçeklerini, tarihin verdiği dersleri ve insan tabiatını hiçe saymayan "*gerçekçi bir akılcılık*"tır.

2- BİLİM VE TEKNOLOJİ

Atatürk'e göre; "*Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit (yol gösterici) ilimdir, fendir.*"

Atatürk, yüzyılımızın "*Bilim çağı*" olduğunu görmüş; bilim ve teknolojinin insanların ve milletlerin hayatında gitgide

artan ölçüde etkili olacağını anlamıştı. Bu konudaki görüşlerini 29 Ekim 1933'de yaptığı konuşmada şu cümlelerle açıklamıştır:

"Fakat yaptıklarımızı aslâ yeterli görmeyiz. Çünkü daha çok daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en bayındır ve en medenî ülkeleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Milli kültürümüzü çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız... Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphe yoktur. Çünkü Türk Milletinin karakteri yüksektir. Türk Milleti çalışkandır. Türk milleti zekîdir. Çünkü Türk Milleti, millî birlik ve beraberlik içerisinde güçlükleri yenmesini bilmiştir. Ve çünkü, Türk Milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meş'ale, müsbet ilimdir."

3- HOŞGÖRÜ, VİCDAN VE DÜŞÜNCE HÜRRIYETİ

Atatürkçü düşünce sistemi her türlü taassubu (bağnazlığı) reddeder; vicdan ve düşünce hürriyetine saygı duyar. Atatürk'e göre, *"Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz."* (1).

Atatürk'ün bu konudaki görüşleri şöyle özetlenebilir:

● *"Türkiye Cumhuriyeti'nde herkes Allah'a istediği gibi ib-âdet eder Hiç kimseye dinî fikirlerinden dolayı bir şey yapılamaz."* (2).

(1) Mustafa Kemal'den Yazdıklarım; Afet İnan, s. 470.

(2) Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları; Afet İnan, s. 507.

●"Çeşitli inanışta kimseler, birbirilerine kin, nefret besliyorlarsa, birbirini hor görüyorlarsa ve hattâ sadece birbirlerine acıyorlarsa, bu gibi kimselerde taassupsuzluk (hoşgörü) yoktur; bunlar mutaassıptırlar (bağnazdırlar). Taassupsuzluk (hoşgörü) o kimsede vardır ki, vatandaşının veya herhangi bir insanın vicdanî inanışlarına karşı hiçbir kin duymaz, aksine saygı gösterir." (3).

4- YURTTA SULH, CİHANDA SULH

Atatürkçü, düşünce sisteminin amacı; Türk Milletinin iç kavgalara sürüklenmeden, millî ve sosyal dayanışma içinde kalkınmasıdır. Bunun için de, millî birlik, millî bütünlük ve millî dayanışma gereklidir.

Atatürk, bu konudaki görüşlerini 1931 seçimleri nedeniyle millete hitaben yayınladığı bildiride; *"Yurtta sulh, cihanda sulh"* ilkesiyle birlikte şöyle belirtmişti:

"Gaye, sınıf mücadelesi yerine sosyal dayanışmayı sağlamaktır."

25 Ekim 1931'de Balkan Konferansı üyelerine hitaben yaptığı Fransızca konuşmada da;

"İnsanları mutlu edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak, insanî olmayan ve son derece üzücü bir sistemdir." demişti.

*

(3) Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları; Afet İnan, s. 509

ATATÜRK İLKELERİ

Atatürk'ün inkılâplarına ve onları gerçekleştiren uygu-ladığı yöntemlere esas olan düşüncelerin sistemli bir şekilde ifade edilmesine "Atatürk İlkeleri" denir. Bu ilkeler, inkılâplar gerçekleş-tikten sonra, onların yaşatılması için de dayanak olmuştur.

● TEMEL İLKELER

- 1- Cumhuriyetçilik,
- 2- Milliyetçilik,
- 3- Halkçılık,
- 4- Devletçilik,
- 5- Lâiklik,
- 6- İnkılâpçılık.

● BÜTÜNLEYİCİ İLKELER

- 1- Millî Egemenlik
- 2- Milli Bağımsızlık.
- 3- Millî Birlik, Beraberlik Ve Ülke Bütünlüğü
- 4- Yurtta Sulh, Cihanda Sulh,
- 5- Bilimsellik Ve Akılcılık.
- 6- Çağdaşçılık Ve Batılılaşma.
- 7- İnsan Ve İnsanlık Sevgisi.

Temel ilkeler, dönemin tek partisi olan *Cumhuriyet Halk Partisi'nin* "Program ilkeleri" olarak, 1935'te toplanan 4'üncü Büyük Kurultay'ında benimsenmiş; 1924 Anayasası'nda 5 Şubat 1937'de yapılan değişiklikle de Devletin temel nitelikleri haline getirilmiştir.

Atatürk ilkeleri, birbirinden bağımsız ve birbiriyle ilgisi olmayan ilkeler değildir. Aksine, tümü "*Atatürkçü düşünce*" denilen bir bütündür.

I-CUMHURİYETÇİLİK

1- TANIMI

Cumhuriyet, hem bir devlet şekli, hem de bir hükûmet şeklidir (1).

Devlet şekli olarak Cumhuriyet, egemenliğin bir kişi veya zümreye değil, toplumun tümüne ait olduğu bir devlet demektir.

Hükûmet (*devlet yönetimi*) şekli olarak Cumhuriyet; başta Devlet Başkanı olmak üzere, devletin başlıca temel organlarının seçim ilkesine göre kurulduğu ve bunların oluşumunda verâset ilkesinin rol oynamadığı bir hükûmet sistemi demektir.

Atatürk'ün Cumhuriyetçilik anlayışı; sadece hükümdarlığın reddi anlamına gelen cumhuriyetçilik değil, "*Demokratik Cumhuriyetçilik*"tir.

Atatürk diyor ki:

"Demokrasi prensibinin en çağdaş ve mantıkî uygulamasını sağlayan hükûmet şekli, cumhuriyettir. Cumhuriyette son söz, millet tarafından seçilmiş Meclistedir. Millet adına her türlü kanunları o yapar... Cumhuriyette; Meclis, Cumhurbaşkanı ve

(1) Cumhuriyet, Arapça "Cumhûr" kelimesinden gelmiştir. "Halk, topluluk" anlamındadır.

Cumhuriyet; Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığı ile kullandığı bir devlet şeklidir.

Cumhuriyet kelimesinin Fransızcası "La Republique", İngilizcesi "the Republic"tir. Kelime, Latince kökenlidir ve "Res publica" kelimesinden gelir, "Kamuya ait şey" anlamındadır.

"Res publica" kelimesi; siyasi ve tarihî gelişimin etkisi altında, demokratik bir rejimde kamu ve halk hizmetlerinin görüldüğü devlet rejimini belirtmek için kullanılmıştır.

hükûmet halkın hürriyetini ve rahatını düşünmek ve bunları sağlamaya çalışmaktan başka bir şey yapamazlar..." (2).

Atatürk, Cumhuriyet'in dayandığı ahlâkî prensibin "fazilet/erdem" olduğunu da şu kelimelerle ifade etmiştir:

"Cumhuriyet nedir ve sultanlıktan farkı nedir? Cumhuriyet ahlâkî fazilete dayanan bir yönetimdir. Cumhuriyet fazilettir. Sultanlık korku ve tehdide dayanan bir yönetimdir. Cumhuriyet yönetimi faziletili ve namuslu insanlar yetiştirir. Sultanlık korkuya, tehdide dayandığı için korkak, zelif, sefil, rezil insanlar yetiştirir. Aradaki fark bunlardan ibarettir." (3).

● Cumhuriyet'te esas kural; Devlet Başkanı'nın ve kamu hizmeti görevlilerinin seçimle ve belirli süreler için iş başına gelmesi ve tayinle göreve alınmasıdır.

● CUMHURİYET VE DEMOKRASİ

Demokrasi; devletin en yüksek organından en aşağı basamaklarına kadar halk egemenliğine dayanır. Demokrasinin en gelişmiş şekli, Cumhuriyet ile sağlanır.

Demokrasi; toplum içinde çeşitli düşüncelerin temsil edilebilmesine; vatandaşların, yöneticileri bu düşünce akımları içinden dilediği şekilde seçebilmesi ve onları her zaman denetleyebilmesine dayanan bir rejimdir.

Her demokratik rejim, Cumhuriyet değildir. Demokratik olmayan Cumhuriyetler de vardır.

Demokrasi, ister "Cumhuriyet", isterse "monarşi" kılığında olsun, üç ana biçimde görülür.

(2) Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Afet İnan, s. 32.

(3) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 231.

a) **Doğrudan demokrasi:** Bu, en ölküsel biçimdir. Vatandaşlar hiçbir aracı olmadan toplanıp kendilerini yönetecek kararları alırlar ve bu kararları yürütecek olanları da hemen belirlerler.

b) **Temsilî demokrasi:** Vatandaşlar hür iradeleriyle, belirli bir süre için temsilciler seçip, onlara "*geçici yetki*" verirler. Bu şekilde temsilciler, egemenlik hakkını belli bir süre için kullanırlar.

Temsilcilerin oluşturduğu kurula "*Parlamento*" denir.

c) **Yarı doğrudan demokrasi:** Bu yöntemde, temsilcilerin kabul ettiği bazı kanunlar "*Halkoyu*"na sunulur. Böylece, zaman zaman temsilcilerle halkın ne dereceye kadar uyum sağladıkları belirlenmiş olur.

Günümüzde, bir iki istisna dışında "*Temsilî Demokrasi*" uygulanmaktadır.

2-NİTELİKLERİ

● Cumhuriyet, Türkiye Devleti'nin siyasi rejimi olarak 23 Nisan 1920'de kabul edilmiş; 29 Ekim 1923'de de Devlet şekli olarak ilân edilmiştir. Böylelikle, 23 Nisan 1920'den beri kurulu olan düzen, Cumhuriyet'in ilânıyla açıklığa kavuşturulmuştur.

● Türkiye'de Cumhuriyet, demokratik rejime yöneliktir.

● Cumhuriyet, 20 Ocak 1921 Anayasası'nda yapılan bir değişikliklerle, bir hükümet şekli olarak Anayasa'da yer almıştır.

1924 tarihli Anayasamız ise, "*Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir*" (madde 1) diyerek, Cumhuriyet'e bir devlet şekli niteliği vermiştir.

Cumhuriyet 1961 ve 1982 tarihli Anayasalarımızda da bir devlet şekli olarak ifade edilmiştir.

1982 tarihli Anayasamızın 4'üncü maddesinde, Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu; Cumhuriyetin niteliklerinin değiştirilemeyeceği ve değiştirilmesinin teklif dahi edilmeyeceği hükme bağlanmıştır.

●TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN NİTELİKLERİ

1982 tarihli Anayasamızın 2'nci maddesinde şöyle belirlenmiştir.

"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

II- MİLLİYETÇİLİK

Milliyetçilik (*Ulusçuluk*), Türk İnkılâbının temel bir prensibidir. Aynı zamanda; Türk Milletinin kaderini tayin eden bir temel ilke, bir yüce ülkü, milleti huzur ve refaha yönelten en güçlü bir bağıdır.

1- MİLLET

Millet, tarihî ve sosyolojik bakımdan bir aşamaya ulaşmış, belirli nitelik ve şartları olan bir topluluktur.

Eğer bir ülkede yaşayan insanlar tarihte ortak değerlere sahip olmuşlar, felâketleri ve mutlulukları ortaklaşa paylaşmışlarsa, gelecekte de aynı şekilde davranacaklarına inanmışlarsa ve bu insanları birbirine bağlayan ortak bir kültür, ortak bir yaşama şekli ve hayat görüşü varsa, o topluluğa "*millet*" denir.

Millet, bir vatan üzerinde aynı dille, aynı duyguyla bir kültür birliği kuran ve bir bütün haline gelmiş bilinçli halk topluluğudur.

Millet, modern anlamı ile devleti oluşturan öğelerdir.

Modern Devlet:

- Sınırları belirli bir ülke (vatan),
- Bu ülke üzerinde yaşayan insanlar (millet),

● Bu insanların içinden çıkan üstün bir güç (egemenlik) denilen üç ana ögeden oluşur.

● ATATÜRK'ÜN "MİLLET" ANLAYIŞI

Atatürk'ün "millet" anlayışı, bugün bilimselliği kabul edilen subjektif veya kültürel millet görüşüne uygundur. Atatürk, "Millet"i şöyle tanımlamıştır:

"Bir kültürden olan insanlardan oluşan topluma millet denir, dersek milletin en kısa tanımını yapmış oluruz." (4)

Atatürk'ün daha geniş tanımına göre ise, milletin öğeleri şunlardır:

a) Siyasî varlıkta birlik. (Bağımsız bir devletin yönetimi altında birlikte yaşam olgusu).

b) Dil birliği

c) Yurt birliği (Bugünkü siyasî sınırlarımız içindeki yurt).

d) Irk ve menşe (köken) birliği.

e) Tarihi akrabalık.

f) Ahlâkî akrabalık.

2- MİLLİYETÇİLİK

Milliyetçilik, ideal ve kader birliğinin yönlerini belirten bir prensiptir. Amacı, toplumu yüceltmektir.

● NİTELİKLERİ

Modern anlamıyla milliyetçilik (Bilinçli Milliyetçilik, *Rasyonel Milliyetçilik*):

● Mantuklu düşünceye, sağduyuya ve adalete dayanır.

● Sosyolojik ve psikolojik esaslara dayanır.

(4) Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Afet İnan, s. 18.

- Hürriyetçidir, liberaldir.
- Eşitlik prensibine dayanır. Üstün millet, aşağı millet görüşünü kabul etmez.
- Federal dünya düzeninin kurulmasını amaçlar.
- İdealisttir, iyimserdir.
- Sınıf ve zümre ayrılığına karşıdır.
- Bilime dayalıdır, bilimcidir.
- Irkçılık, kozmopolitizm, ümmetçilik, şövenizm, totaliter milliyetçilik ve komünizm gibi akımlara karşıdır.

● ATATÜRK'ÜN "MİLLİYETÇİLİK" ANLAYIŞI

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı, özellikle Türk Milletinin birliği ile beraberliğine yer ve değer vermektedir. O'nun milliyetçilik anlayışı; birleştirici, toplayıcı ve millet yararınadır.

Atatürkçü milliyetçilik anlayışı; akılcı, çağdaş, medenî, ileriye dönük, demokratik, toplayıcı, birleştirici, yüceltici, insanî ve barışçıdır (5).

● ATATÜRK'ÜN MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞININ ÖZELLİKLERİ

1- MİLLİYETÇİLİĞİ REDDEDEN AKIMLARA KARŞIDIR:

Atatürk, bu konuda şöyle der:

"Bilirsiniz ki, milliyet nazariyesini, millet idealini çökertmeye çalışan nazariyelerin dünya üzerinde uygulama kabiliyeti bulunamamıştır..." (6).

(5) Atatürk ve Milliyetçilik; Turhan Feyzioğlu, s. 381.

(6) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 143.

2- İRKÇİLİĞA KARŞIDIR:

Atatürk'ün tanımladığı Türk Milliyetçiliği; dünyada yaşayan bütün Türkleri sever. Onlarla olan doğal ilişkileri kabul eder, kardeş sayar, onların uygar ve zengin olmasını, gelişmelerini diler. Ama, kendisine siyasî alan olarak yalnız Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarını ve bu sınırlar içinde varlığını sürdürmeyi benimser. Onlarla siyasal bütünleşmeyi öngörmez (7).

Atatürkçü milliyetçilik anlayışı, millî toplumumuzun birliğini, bütünlüğünü bozacak ırk ayırıcılığını, kimden ve nereden gelirse gelsin, kesinlikle reddeder.

3- LÂİKTİR:

Atatürkçü milliyetçilik anlayışı, din ve mezhep açısından da bölünmeyi kesinlikle reddeder.

4- SINIF KAVGASINA KARŞIDIR:

Atatürkçü milliyetçilik anlayışı, toplumun bölünmesine sebep olacak sınıf kavgasını da reddeder.

5- BARIŞÇI VE İNSANCILDIR:

Atatürkçü milliyetçilik, millî ve insanî değerleri kaynaştırır. Atatürk bu konuda şöyle der:

"Gerçi bize milliyetçi derler. Fakat biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle işbirliği eden bütün milletleri sayar ve götürürüz. Onların bütün milliyetlerinin gereklerini tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz her halde bencil ve kibirli bir milliyetçilik değildir" (8).

(7) Atatürkçülük; Genelkurmay Başkanlığı, s. 30.

(8) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 101.

Atatürk'e göre bir milletin mutluluğu, diğer milletlerin de mutluluğuna ve dünya barışının korunmasına bağlıdır. Onun için, *"Yurtta Sulh, Cihanda Sulh"* temel ilkedir.

● ANAYASALARIMIZDA MİLLİYETÇİLİK

1924, 1961 ve 1982 Anayasalarımızda hâkim olan milliyetçilik fikri; Atatürk'ün çağdaş, medeniyetçi, insancıl, barışçı, birleştirici ve bütünleştirici; duygu ve düşünce birliğine, ortak kültür ve birlikte yaşama iradesine dayanan milliyetçilik anlayışıdır.

III- HALKÇILIK

1- TANIMI

Halkçılık; halkın, halk tarafından halk için yönetimidir. Halkın hakkını verenlerin, halkı sevenlerin bağlı olduğu bir tür politik akımdır. Siyasî demokrasi ile eşanlamlıdır. Halkçılığın temelinde, kökünde *"halk"* vardır.

"Halk" ile *"millet"* kavramları arasında bir eşdeğerlik vardır. Ancak, halk, milletin henüz dayanışma duygusu ile bilinçlenmemiş halidir. *"Halk"* denilen insan topluluğunun belirli amaçlara yönelerek bilinçlenmesi ile *"millet"* oluşur.

Halkçılık, Atatürk'ün Millî Mücadele yıllarında yaptığı sayısız konuşmalarında, yeni rejimin temel yönlendirici ilkelerinden biri olarak yer almıştır.

Atatürk bu konuda şöyle der:

"Bizim görüşümüz -ki halkçılıktır- kuvvetin, kudretin, hâkimiyetin, idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yok ki, bu dünyanın en kuvvetli bir esası, bir prensibidir." (9).

(9) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 101.

20 Ocak 1920 tarihli Anayasamıza esas olan belge "**Halkçılık Programı**" adını taşır. Bu Anayasamızın 1'inci maddesinde, halkçılık ilkesine ön plânda yer verilmiştir.

Atatürk'ün 9 Eylül 1923'te kurduğu "Halk Fırkası"da, tüzüğünde bu ilkeyi benimsemiştir.

● HALKÇILIK'IN UNSURLARI

Birbirlerini tamamlayıcı nitelikte 3 unsuru olduğu söylenebilir.

- a) Siyasî demokrasi (Halk yönetimi),
- b) Kanun önünde herkesin eşit olması (Eşitlik),
- c) Sınıf mücadelesinin reddi ve sosyal dayanışma.

a) SİYASÎ DEMOKRASİ (HALK YÖNETİMİ)

Atatürk, "*Halkçılık*" ile "*Demokrasi prensibi*"ni aynı anlamda kullanmıştır.

Halkçılık, millî egemenlik ilkesinin doğal ve zorunlu sonucudur. Çünkü egemenliğin millette olduğu bir devlette, hükûmet sisteminin de "Demokrasi" olması gerekir.

Atatürkçü düşünce sisteminde; millî egemenliğin Halkçılık ilkesiyle tamamlanması, ona demokratik içeriğini kazandırmıştır.

Atatürk, "*Demokrasi*" deyimini, gerçek ve geleneksel anlamında; yani "*Hürriyetçi Siyasî Demokrasi*"yi ifade etmek için kullanmıştır.

b) KANUN ÖNÜNDE HERKESİN EŞİT OLMASI (EŞİTLİK)

Atatürkçü düşünce sisteminde, milletin genel hakları dışında, hiçbir kişiye ve zümreye ayrıcalık tanınmaz. Atatürkçülük, kanunlar önünde eşitliği gerektirir ve toplum hayatında her türlü ayrıcalığı reddeder.

c) SINIF MÜCADELESİNİN REDDİ VE SOSYAL DAYANIŞMA

"Atatürkçü Halkçılık" anlayışı; sosyal adalete, sosyal güvenliğe, toplumun ekonomik bakımdan zayıf kesiminin korunmasına ve güçlendirilmesine, adaletli gelir dağılımına büyük önem verir, ancak sınıf mücadelesini reddeder.

Atatürk, çeşitli konuşmalarında, Türk toplum yapısının sınıf mücadelesine uygun olmadığını, Türk toplumunu meydana getiren unsurlar arasında menfaat çatışması bulunmadığını, aksine bütün unsurların birbirlerine bağlı ve birbirlerine muhtaç olduğunu belirtmiştir.

Atatürk, bu konuda şöyle der:

"Bizim halkımız menfaatleri birbirinden ayrılır sınıflar halinde değil, aksine varlıkları ve çalışmalarının sonucu birbirine lâzım olan sınıflardan ibarettir. Bu dakikada dinleyicilerim çiftçiler, sanatkârlardır, tüccarlardır ve işçilerdir. Bunların hangisi bir diğerine karşı olabilir? Çiftçinin sanatkâra, sanatkârın çiftçiye ve çiftçinin tüccara ve bunların hepsine, birbirine ve işçiye muhtaç olduğunu kim inkâr edebilir? Bugün mevcut fabrikalarımızda ve daha çok olmasını temennî ettiğimiz fabrikalarımızda kendi işçimiz çalışmalıdır. Refah içinde ve memnun olarak çalışmalıdırlar ve bütün bu saydığımız sınıflar aynı zamanda zengin olmalıdır ve hayatın gerçek tadını tadabilmelidir ki, çalışmak için kudret ve kuvvet bulabilsin." (10).

*

IV- LÂİKLİK

● TANIMI

Lâiklik; dinî ve dünyevî otoritelerin birbirinden ayrılması, din işlerinin ferdî, hususî sayılarak ferdin vicdanına terk edilmesi ve devletin dinler karşısında tarafsız kalarak din hürriyetini sağlaması, demektir (11).

Daha kısa bir tanıma göre lâiklik; din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasıdır. Gerçek lâiklikte, din düşmanlığı değil, dine karşı tarafsız olma vardır.

Lâiklik, Atatürkçü düşünce sisteminin temel niteliklerinden biri olan akılcı ve bilimci tutumun ayrılmaz bir parçasıdır; onun zorunlu sonucudur. Türk İnkılâbının temel hedefi olan çağdaşlaşmanın vazgeçilmez şartıdır. Çağdaş toplum, lâik toplumdur.

İslâm dünyası içinde, devlet işlerini din kurallarından ayırabilmiş tek ülke Türkiye Cumhuriyeti'dir.

Lâiklik, Türk İnkılâbında kademe kademe gerçekleşmiş; devlet hukuk ve öğretim sistemlerinde kendini göstermiştir. 1937'de yapılan Anayasa değişikliği ile de devletin temel nitelikleri arasında sayılmıştır.

Lâiklik ilkesi, 1961 ve 1982 Anayasalarında da Cumhuriyet'in nitelikleri arasında yer almıştır.

(11) Lâik kelimesi, Fransızca "laic", "laique" kelimelerinden gelir. Kelimenin Latince aslı, "Laicus"tur. Sözlük anlamı; rûhanî olmayan kimse, dinî olmayan şey, fikir, kurum demektir.

● NİTELİKLERİ

1- DİN HÜRRİYETİ

Toplumun bütün fertleri için din hürriyeti vardır. Din hürriyeti ise; hem vicdan (*inanç*), hem de ibadet hürriyetini kapsar.

Atatürk'e göre;

"Her fert istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasî bir fikre sahip olmak, mensup olduğu bir dinin gereklerini yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetine sahiptir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz." (12).

Din hürriyetine ilişkin bu esaslar, 1982 Anayasası'nın 24'üncü maddesinde de yer almıştır. Bu maddeye göre;

"Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir."

14'üncü madde (Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması) hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibâdet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz."

2- DEVLETİN RESMÎ DİNİNİN BULUNMAMASI

Devlet belli bir dine üstünlük tanıyarak, onun kurallarını devlet gücüyle bütün vatandaşlara benimsetmeye ve uygulamaya çalışamaz.

Gerçek din hürriyeti, ancak lâik bir devlette gerçekleşebilir. Çünkü, kişi ancak lâik devlette dinini zorlama olmadan seçebilir.

Lâik devlet, ne dine bağlı (*teokratik*) bir devlettir, ne de dini zararlı sayan bir devlettir. Lâik devlet, dini bir kişisel vicdan

(12) Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları; Afet İnan, s. 470

sorunu olarak görür; vatandaşların dinî inançlarına karışmaz, bu inançları hiçbir şekilde şekillendirmeye çalışmaz.

3- DEVLETİN DİN AYIRIMI GÖZETMEMESİ

Lâik devlet, çeşitli dinlere mensup olanlar arasında, ayırım yapmaz, kanun önünde hepsini eşit sayar, 1982 tarihli Anayasamızın 10'uncu maddesinde ifade edilen bu ilkeye göre; herkes, din, mezhep ve benzeri sebepleri ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

4- DEVLET KURUMLARI İLE DİN KURUMLARININ AYRILMIŞ OLMASI

Lâik devlet, din ve devlet işlerini birbirinden tamamen ayıran bir yönetim şeklidir. Bu nedenle, devlet kurumları ile din kurumlarının birbirinden tamamen ayrılması gerekir.

5- DEVLET YÖNETİMİNİN DİN KURALLARINA BAĞLI OLMAMASI

Lâik devlette yönetim, toplum ihtiyaçlarının akılcı ve bilimsel açıdan değerlendirilmesine göre yürütülür. Atatürk de, pek çok konuşmasında bunu vurgulamıştır:

ONUNCU YIL NUTKU'nda şöyle demiştir:

"... Türk Milletinin y ürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir."

Başka bir konuşmasında da, bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

"Dünyada herşey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakikî mürşit (yol gösterici) ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir." (13).

(13) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 194

V- DEVLETÇİLİK

● TANIMI

Devletçilik, devlet (14) yetkilerinin artması, genişlemesi, kamu hizmet ve faaliyetlerinin yayılması demektir. Bu sistemde devlet; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın temel faktörü, hareket ettirici gücüdür.

● AMACI

Devletçilik ilkesinin amacı da, Türk toplumunun uygarlık, mutluluk ve refah düzeyini yükseltmektir. Bu amaca yönelirken, *-Türk'ün asıl ve yaratıcı nitelikleri, ruhu ve karakteri bozulmadan, zedelenmeden-* Batı'nın bilim ve tekniğinden yararlanmayı kabul eder.

● KAPSAMI

1- Devletçilik, devlet müdahalesini gerektirir;

Türk devletçiliği, sosyal müdahaleye dönüktür. Bu da, sosyal adalet ilkelerine dayanır.

2- Devletçilik, plânlı ekonomiyi gerekli kılar:

Plân, süratli kalkınmayı sağlamak için en uygun yoldur. Ayrıca, millî sermayeyi israftan korumak, millî menfaatlerin uyumlu bir şekilde yürümesini sağlamak ve devletin yol gösterici, koruyucu görevini başarabilmesi için de gereklidir.

(14) Devlet; toplum şeklinde yaşayan insanların, aralarındaki düzeni kurma ve sürdürme için oluşturdukları bir güçtür. Bu güç, kurumlaşmış ve uzun bir tarihsel gelişim sonunda modern bir devlet ortaya çıkmıştır. Bu duruma göre; devletin temel varlık sebebi, insanlar arasında düzeni sağlamaktır.

3- Devletçilik, özel teşebbüs ile devlet işletmeciliğini bir arada dengeli bir şekilde bulundurmaya gerekli kılar:

Devletçilikte; büyük ve kamu yararı olan kuruluşlar devlet eliyle plânlı bir şekilde yapılır. Devlet, özel teşebbüse yol gösterir, onu korur. Bunu da, millî sermayeyi israftan korumak ve millî menfaatlerin uyumlu bir şekilde yürümesini sağlamak için yapar.

● ATATÜRK'ÜN DEVLETÇİLİK ANLAYIŞI

Atatürk, bu konuda şöyle düşünmektedir:

● *"Yeni Türkiye Devleti temellerini süngü ile değil, süngünün dahi dayandığı ekonomi ile kuracaktır. Yeni Türkiye Devleti cihangir bir devlet olmayacaktır. Fakat yeni Türkiye devleti bir ekonomik devlet olacaktır."* (15).

● *"Askerî zaferlerimizle gururlanmayalım. Yeni ilim ve ekonomi zaferlerine hazırlanalım."* (16).

● *"Hayat demek ekonomi demektir... Yaşamak için, kuvvetli bir devlet yapmak için ekonomi esastır."* (17).

● Atatürk'e göre devletçilik, özel teşebbüs hürriyetinin ve piyasa ekonomisinin reddi demek değildir. Bu konudaki görüşünü şöyle ifade etmiştir:

"İlulâsa, bizim takip ettiğimiz devletçilik, ferdî çalışma ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi bayındırlığa erdirmek için

(15) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 56

(16) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 72

(17) Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri; Utkan Kocatürk, s. 248.

milletin genel de yüksek menfaatlerinin gerektirdiği işlerde -özellikle istisadî sahada- devleti fiilen ilgili kılmaktır." (18).

Atatürk'ün devletçilik anlayışı, asıl anlamıyla devletçiliktir. Bu da, millî ve teknik imkânlarımız elverdiği ölçüde, "Devlet eliyle işletmecilik" demektir.

VI- İNKILÂPÇILIK

● TANIIMI

İnkılâpçılık; milletin en yüksek medenî gereklere göre ilerlemesini sağlayacak yeni kurumları kurmak ve savunmak, demektir.

Başka bir deyimle inkılâp; var olan kurumları zorla değiştirmek, yenileşmek için hareket, demektir.

Türk İnkılâbı; Türk halkının tümüyle çağdaş, günün şartlarına uygun, bütün anlamı, biçimleri ve görünüşü ile uygar bir toplum durumuna getirmek için yapılmıştır.

Türk İnkılâbı:

● Siyasî toplumun temelini ümmet esasından millet esasına çevirmiştir.

● Meşrû siyasî iktidarın temeli olarak kişisel egemenliğe son vererek millet egemenliğini ilân etmiştir.

● Modernleşme ile gelenekçilik arasında bocalayan bir toplumu bu ikilikten kurtararak, Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzünü, geri dönülmez bir şekilde Batı medeniyetine döndürmüştür.

Bunların hepsi aynı anda ve 20 yıldan kısa bir zamanda yapılmıştır.

(18) Medenî Bilgiler, Afet İnan, s. 48, 49.

● ATATÜRK'E GÖRE İNKİLÂP

Atatürk, 4 Haziran 1933 günü yaptığı konuşmada şöyle demiştir.

" 1) İnkılâp var olan kurumları zorla değiştirmektir. 2) Türk milletini son yüzyıllarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak, yerlerine milletin en yüksek medenî gereklerine göre ilerlemesini sağlayacak yeni kurumları koymuş olmaktadır." (19).

Atatürk'e göre "İnkılâp"; kelimenin ilk anda imâ ettiği "ihtilâl" anlamında başka, ondan daha geniş bir değişimi ifade etmektedir (20).

● NİTELİKLERİ

1- İnkılâpçılık, bir yandan toplumların kendi evrim kanunlarına göre yavaş yavaş (*tedricen*) gelişmeleri düşüncesinin (*evrimciliğin*) reddini gerektirir.

2- İnkılâpçılık, yıkılan eski düzenin hortlamasına hangi şekilde olursa olsun eskiyi canlandırma (*restorasyon*) girişimlerine imkân vermeyecek sağlam bir yeni düzenin kurulmasını gerekli kılar.

(19) Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler; Afet İnan, s. 259

(20) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 2, s. 237.

*İnkılâp ve İhtilâl kavramlarının Batı dillerindeki karşılığı "revolution"dur.

İhtilâl: Düzeni değiştirmek üzere zor kullanılarak yapılan geniş halk davranışı.

İnkılâp: Değişme, bir halden başka bir hale geçme. Kısa zamanda meydana gelen köklü değişiklik.

("İnkılâp" kelimesi "inkilâp" şeklinde yazılmamalı ve bu şekilde okunmamalıdır.)

Devrim: Pek kısa bir zaman içinde meydana gelen temelli ve önemli değişiklik.

3- İnkılâpçılık, inkılâbın temel ilkelerinden tâviz vermeyi gerektirir.

4- İnkılâpçılık, inkılâbı yıkma ve eski düzeni yeniden canlandırma girişimlerine karşı uyanık ve kararlı olmayı gerekli kılar.

5- İnkılâpçılık ilkesi dinamiktir. Sadece yapılan inkılâpları korumakla, yani statik durumda kalmakla yetinmeyip; aklın, bilimin ve ileri teknolojinin yol göstericiliğine dayalı gerekli atılımlarla çağdaşlaşmaya yönelmeyi gerektirir.

Atatürk şöyle der:

"Büyük dâvâmız, en medenî (uygar) ve en müreffeh (gönençli) millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir inkılâp yapmış olan büyük Türk Milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa zamanda başarmak için, fikir ve hareketi beraber yürütmek zorundayız. Bu girişimde başarı, ancak hukukî bir plânla en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir." (21).



(21) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c. 1, s. 401.

BÜTÜNLEYİCİ İLKELER

I- MİLLÎ EGEMENLİK

● ANLAM

Millî egemenlik (*millî hâkimiyet*), -iç görünüşü bakımından- milletin kendi kendini yönetmesi, kendini yönetecekleri seçmesi, demektir. Bu açıdan; egemenliğin, kayıtsız-şartsız millete ait olduğunu ifade eder.

Dış görünüşü bakımından, milletin özgür ve bağımsız yaşamasını, dışa karşı millet birliğini ve bütünlüğünü belirtir.

Millî egemenlik, Atatürk'ün Millî Mücadelenin ilk günlerinde açıkça ortaya koyduğu ve ısrarla vurguladığı bir temel ilkedir. Daha Erzurum ve Sivas Kongrelerinde ülke bütünlüğünün ve millî bağımsızlığımızın korunması için, "*Millî güçleri etken ve millî iradeyi egemen kılmak*" esasının kesin olduğu belirtilmiştir.

Atatürk'e göre "*egemenlik*" denilen kuvvet; hiçbir sınırlama, hiçbir bölünme, hiçbir tenkid ve hiçbir sınır kabul etmeyecek şekilde millete aittir.

Yine Atatürk'e göre; "*Millî egemenlik düşmanlığı, müstesna (ayrıcalı) bir saygı ve şeref mevkiine sahip bulunan bir milletin her şeyine bir anda kasdetmek suçundan başka bir şey değildir.*"

● MİLLÎ EGEMENLİK NEDEN ZORUNLUDUR ?

Atatürk, yeni kurulan Türk Devleti'nin millî egemenlik, millî irade gibi esaslara dayanmasını gerekli görmüştür. Amasya Bildirisi ile ilân olunan , "*Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır*" parolası, 23 Nisan 1920'de kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ve yeni kurulan Devlet'in temel dayanağı olmuştur.

Atatürk'e göre;

"Toplumda en yüksek hürriyetin, en yüksek çeşitli ve adaletin devamlı şekilde sağlanması ve korunması ancak ve ancak tam ve kesin anlamıyla Millî Egemenliğin kurulmuş olmasına bağlıdır. Bundan ötürü hürriyetin de, eşitliğin de, adaletin de dayanak noktası Millî Egemenliktir."

Atatürk'ün Millî Egemenlik hakkındaki diğer görüşleri, kendi ifadesiyle şöyledir:

● *"Millî egemenlik öyle bir nurdur (ışıktır) ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar, yok olur. Milletın esareti üzerine kurulmuş kurumlar her tarafta yıkılmaya mahkumdurlar."*

● *"Millî egemenlik uğrunda canımı vermek, benim için vicdan ve namus borcu olsun." (22).*

● ANAYASALARIMIZDA MİLLÎ EGEMENLİK

Amasya Bildirisi ile ilân olunan millî egemenlik ilkesi Anayasalarımızda da yer almıştır.

1921 tarihli Anayasamıza göre; Hâkimiyet kayıtsız-şartsız milletindir. Halkın kendi kaderini kendisinin tayin etmesi hakkıdır. Kanun yapmak ve yürütmek yetkileri, millî toplumu temsil eden TBMM.'de toplanıp belirmiştir.

1924 ve 1982 tarihli Anayasalarımızda da yer alan Millî Egemenlik ilkesi; bir realitenin, bir ihtiyacın ve bir zaruretin ifadesidir. Millî Egemenlik ilkesinin nasıl bir realiteye ve ihtiyaca cevap verdiği Kurtuluş Savaşımızın tarihî akışı içinde açıkça görülür.

Millî Egemenlik ilkesi, İstiklâl Harbimiz boyunca, Türk Milletinin manevî dayanağı olmuş, birlik ve beraberliği sağlamıştır.

(22) Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri; Utkan Kocatürk; s. 22-25.

1982 tarihli Anayasamızın 6'ncı maddesi şöyledir

"Egemenlik, kayıtsız şartsız Millet'indir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz."

II- MİLLÎ BAĞIMSIZLIK

● ANLAMI

Devletler Hukuku'na göre; bağımsızlık (*istiklâl, siyasi bağımsızlık*), diğer bir devlet veya uluslararası bir kuruma bağlı olmamak demektir.

Siyasî bağımsızlık; devlete, Devletler Hukuku tarafından tanınmış uluslararası bir yetkidir. Bağımsız Devlet, diğer devletlerle olan ilişkilerini bu yetki sınırları içinde serbestçe yürütür.

● YA İSTİKLÂL YA ÖLÜM !

Kurtuluş Savaşımız öncesinde umutsuzluğun en şiddetlisine kapılan Türk Milleti için tek ümit ışığı, köklü ve şanlı tarihinden aldığı bağımsız yaşamak bilinci ve azmi idi. Türk Milleti'nin kurtuluş parolası "Ya istiklâl, ya ölüm !" idi.

● Millî bağımsızlık, bağımsızlığın milletçe benimsenmesi ve amaç edinilmesidir.

● Bağımsızlık, Türk Milletinin karakteridir, var oluşu sorunudur.



● ATATÜRK'ÜN "BAĞIMSIZLIK" ANLAYIŞI

Atatürk'e göre; bağımsızlık tam, kısıntısız, kayıtsız ve şartsız olmalıdır. Bunu şöyle ifade etmiştir:

"Temel ilke, Türk ulusunun saygın ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu temel ilke, ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne denli zengin ve gönençli olursa olsun bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık karşısında uşak durumunda kalmaktan kurtulup daha yüksek bir işlem konusu olamaz.

Yabancı bir devletin koruyuculuğunu ve bağışını istemek insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlük ve beceriksizliği açığa vurmaktan başka bir şey değildir. Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların, isteyerek başlarına yabancı birer yönetici getirmeleri düşünülemez.

Oysa Türk'ün saygınlık ve onuru, yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus tutsak yaşamaktansa yok olsun daha iyidir.

Öyleyse, ya bağımsızlık (istiklâl), ya ölüm !" (23)

■ TARİHİ GELİŞİMİ

23 Nisan 1920'de açılan TBMM. Hükûmeti bütün ilişkilerinde siyasî bağımsızlığa, tam bağımsızlığa uygun bir politika uygulamış; Lozan Andlaşması da, Türk egemenliğinin ve siyasî bağımsızlığının tanınması ile imzalanmıştır.

III- MİLLÎ BİRLİK, BERABERLİK VE ÜLKE BÜTÜNLÜĞÜ

1- MİLLÎ BİRLİK VE BERABERLİK

Millî birlik ve beraberlik; milletçe bir olmayı, birlikte

yaşamayı, ve bütünlüğü; Türk Milletinin bir bütün olarak, karşılıklı sevgi ve saygı ile birbirine bağlanmasını ve ortak amaçlara doğru varlığını sürdürmesini ifade eder.

Millî birlik ve beraberlik, "*Milliyetçilik*" ilkesinin doğal bir sonucu ve bu ilkenin öngördüğü ortak amaçların bir görünümüdür, millî devletin gerçekleşme aracıdır.

Atatürk'ün "*Milliyetçilik*" anlayışının temelinde millî birlik ve beraberlik yer alır. Daha 1919'da şöyle demiştir:

"Millet ve biz yok, birlik halinde millet var. Biz ve millet ayrı şeyler değiliz." (24).

1936'da yaptığı bir konuşmada da, millî varlığın temelinin, millî şuur ve millî birlikte olduğunu belirtmiştir.

2- ÜLKE BÜTÜNLÜĞÜ

Ülke bütünlüğü, devletin fiziksel unsurunu oluşturan ülkenin; birliğini, bütünlüğünü ve bölünmezliğini ifade eder.

Ülke bütünlüğü ilkesi, ilk önce Erzurum Kongresi'nde, "*Millî sınırlar içindeki vatan bir bütündür. Ayrılık kabul edemez.*" kararı ile belirlenmiştir. Sivas Kongresi'nden geçerek, "*Millî Misâk*" ile milletçe izlenen politika olarak ilân edilmiştir.

1982 tarihli Anayasamızın 3'üncü maddesi şöyledir:

"Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe'dir. Bayrağı şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî marşı "*İstiklâl Marşı*"dır.

Başkenti "*Ankara*"dır."



IV- YURTTA SULH, CİHANDA SULH

"Yurtta sulh, cihanda sulh", bütün milletleri refaha, mutluluğa ve daha ileri uygarlık düzeyine yönelten, Türkiye Cumhuriyeti'ni tam bir güven içinde çağdaş uygarlık düzeyine ulaştıran bir ilkedir.

Atatürk bu ilkeyi, 1931 seçimleri sırasında millete hitaben kendi imzasıyla yayınladığı bildiride açıklamıştır.

Bu ilke, 1982 tarihli Anayasamızın "Başlangıç Bölümü"nde de şu ifadelerle belirtilmiştir:

"-- Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir heyet talebine hakları bulunduğu;..."

V- BİLİMSELLİK VE AKILCILIK

1- BİLİMSELLİK

Bilimsellik; devlet ve toplum hayatında bilime yer verme; bilimi değerlendirme, olaylara bilimsel gözle bakma, gerçeği bilimsel yöntemlerle araştırma demektir. Bilimsellikte; boş inançlara, doğmalara, peşin yargılara saplanma yoktur; her şeye akıl hâkimdir.

● ATATÜRK'E GÖRE BİLİM

Atatürk, bilime ve akla değer veren bir anlayışın da öncülüğünü yaparak, Türk Milletini ileriye yönelik medenî ve huzurlu yaşayışın sağladığı örnek bir toplum haline gelmesini istemiştir. Bu konuda şöyle demiştir:

-- "Milletimizin siyasî, içtimâî hayatında, milletimizin fikir terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır." (25).

-- "Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinden mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâletir." (26).

2-AKILCILIK

Akılcılık (*rasyonalizm*), gerçeği arayıp bulmaya yarayan bir yoldur. Bilimsellikle bir arada yürür.

Akılcılığa göre; akıl, her şeyin üstündedir ve her şeye hâkimdir. Bütün varlıkları, bir varlık olarak kabul edebilmek için, onları aklın süzgecinden geçirmek ve akla uygun olarak açıklamak gerekir.

Akılcılık, bilim ve tekniğin hızla gelişmesini sağlamıştır.

● ATATÜRK'E GÖRE "AKILCILIK"

Akılcılık ve bilimcilik, Atatürk'ün temel hayat felsefesidir. Bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

"Bizim akıl, mantık ve zekâ ile hareket etmek şiarımızdır (ayırddedici âdetimizdir). Bütün hayatımızı dolduran olaylar bu gerçeğin kanıtlarıdır."

VI-ÇAĞDAŞÇILIK VE BATILILAŞMA

● ANLAMI

Çağdaşçılık ile batılılaşıma eş anlamda kullanılır. Ancak, çağdaşlaşma, batılılaşıma göre daha az kapsamlıdır.

Batılılaşmak, rasyonel ve üniversal dünya uygarlığına

(25) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.2, s.43.

(26) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.2, s.194

katılmak; herşeyden önce Batıdan ilim, teknik ve ilmî düşüncü almak, demektir.

● Batılılaşmak; yaratıcı bir ilim düşüncüüne dayanarak, modern bir toplum, demokratik bir devlet kurmak demektir.

● Batılılaşma ile asıl anlaşılması gereken; Batı medeniyetine, ortak ve üstün uygarlığa yönelmedir.

● Batılılaşma; toplum hayatında ve devlet hayatında modernleşmedir, düşüncüde ve devlet yapısında modernleşmedir, düşünce tarzında modern ve ileri fikirleri benimsemedir.

● TÜRK İNKILÂBINDA BATILILAŞMA

Türk İnkılâbının esas amacı, her yönden medenî (uygar) bir devlet kurmaktır. Çünkü, dünya devletleri içinde, hür ve bağımsız yaşamak için uygar olmak, Batı medeniyetine katılmak bir zorunluluktur.

Modern, uygar bir toplum haline gelme kararı, Türk İnkılâbı hareketleri içinde belirmiş ve ortaya konulmuş; Kurtuluş Savaşı'ndan sonra da uygulanmıştır.

Batılılaşma ilkesi, Erzurum Kongresi Bildirisi'nde yer almıştır. Atatürk, Ankara'da 28 Aralık 1919'da yaptığı bir konuşmada; devleti ve toplumu modernleştirme ve milletimizin, medenî milletler ailesi içinde faal bir uzuv olarak yaşamak lüzum ve zaruretiden söz etmiştir.

Atatürk, 1923'de yaptığı bir konuşmada da, Batı uygarlığına geçişin zorunlu olduğunu şöyle ifade etmiştir:

"Memleket ne yapıp yapıp çağdaş (asrî), medenî (uygar) ve müreffeh (gönençli) olacaktır. Bizim için bu hayat dâvâsıdır. Bütün fedakârlıklarımızın semere vermesi buna bağlıdır."

Ulu Önderimiz Atatürk, tek bir uygarlık olduğuna ve buna da ancak ilim ve fenle varılabileceğine inanıyordu. Uygarlığın en çok geliştiği yer Batı Milletleri olduğu için, Türkiye'nin de Batı Milletler arasına katılmasını istiyordu. Yalnız bizim değil, yeryüzündeki bütün milletlerin aynı yolda yürümesini, çağdaş uygarlık düzeyine yükselmesini diliyordu.

● TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE BATILILAŞMA PRENSİPLERİ

1- Türkiye Batılılaşmayı bir lüks olarak değil, bir hayat prensibi, kaçınılmaz bir zorunluluk olarak kabul etmiştir.

2- Batılılaşmaya karşı koymak, gerici olarak kabul edilmiştir.

3- Batı medeniyeti, insanlığın ortak medeniyeti olarak kabul edilmiştir.

4- Kökten Batılılaşma kabul edilmiştir.

5- Batılılaşmanın, sosyal ve millî niteliklerimizi değiştirmemesi kabul edilmiştir.

VII- İNSAN VE İNSAN SEVGİSİ

Türk İnkılâbı dayandığı temel ilkelerle hümanist (27) bir karakter taşır. Milliyetçilik anlayışı, şovenizme (28) değil, uluslararası iyi ilişkilere ve sevgiye dayanır.

Türk İnkılâbı, her zaman insan özgürlüğünü savunmuştur. Atatürk'e göre; "Hürriyet, Türk'ün hayatıdır."

Atatürk, insan ve insanlığı sever ve insanlığın hizmetinde çalışmayı amaç bilirdi.

● ATATÜRK'E GÖRE İNSAN VE İNSAN SEVGİSİ

İnsan ve insanlık sevgisi, en geniş ve yaygın şekli ile Atatürk'te ve Atatürkcülük'te seçkin yerini almıştır.

(27). Hümanist: Hümanizm görüş ve felsefesini tutan.

Hümanizm: İnsanlık sevgisini en yüce amaç ve olgunluk sayan öğreti.

28) Şovenizm: Milliyetçilik duygusunu kör bağnazlık derecesine vardırان öğreti.

Atatürk diyor ki:

"İnsan mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü kadar, milletin saadetine ne kadar değer veriyorsa bütün dünya milletlerinin saadetine yardımcı olmaya elinden geldiği kadar çalışmalıdır... Çünkü dünya milletlerinin saadetine çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve saadetini sağlamaya çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında sükûn, açıklık ve iyi geçim olmazsa bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın huzurundan yoksundur... En uzakta zannettiğimiz bir olayın bize bir gün temas etmiyeceğini bilemeyiz. Bunun için, insanlığın hepsini bir vücut ve bir milleti bunun bir uzvu saymak gerekir. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün organlar etkilenmiş olur". (29).

"Biz kimsenin düşmanı değiliz, yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız." (30).



29) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.2, s. 281.

30) Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri; Utkan Kocaturk, s.177

ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk Gençliği!

Birinci vazifen, Türk istiklâlini (*bağımsızlığını*), Türk Cumhuriyetini, ilelebet (*sonsuzluğa değin*) muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin (*varlığının*) ve istikbâlinin (*geleceğinin*) yegâne (*biricik*) temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbâlde dahi (*de*), seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dahilî (*yurtiçinde*) ve haricî (*yurtdışında*) bedhahların (*kötü yürekli*) olacaktır. Bir gün, İstiklâl ve Cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini (*koşullarını*) düşünmiyeceksin! Bu imkân ve şerait (*koşullar*), çok nâmüsait (*elverişsiz*) bir mahiyette (*nitelikte*) tezahür edebilir (*görünebilir*). İstiklâl ve Cumhuriyetine kasdedecek (*kıymak isteyecek*) düşmanlar, bütün dünyada emsali (*benzeri*) görülmemiş bir galibiyetin (*yenginin*) mümessili (*temsilcileri*) olabilirler.

Cebren (*zorla*) ve hile ile (*aldatıcı düzenlerle*) aziz (*sevgili*) vatanın, bütün kaleleri zaptedilmiş (*alınmış*), bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil (*eylemsel olarak*) işgal edilmiş (*ele geçirilmiş*) olabilir. Bütün bu şeraitten (*koşullardan*) daha elîm (*acı*) ve daha vahim (*korkunç*) olmak üzere, memleketin dahilinde (*içinde*), iktidara sahip (*işbaşında*) olanlar gaflet (*aymazlık*) ve dalâlet (*sapkınlık*) ve hattâ hıyânet (*hayınlık*) içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri, şahsî menfaatlerini (*kişisel çıkarlarını*) müstevlilerin (*yurduna girmiş olan düşmanların*) siyasî emelleriyle (*istekleriyle*) tevhid edebilirler (*birleştirebilirler*). Millet, fakr-u zarûret (*yoksulluk ve sıkıntı*) içinde harap (*ezgin*) ve bitap (*bitkin*) düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbâlinin (*geleceğinin*) evlâdı! İşte, bu ahvâl (*ortam*) ve şerait (*koşullar*) içinde dahi (*bile*) vazifen, Türk İstiklâl ve Cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret (*güç*) damarlarındaki asil (*soylu*) kanda mevcuttur! (Nutuk, c.2, s.614)

GENÇLİĞİN ATATÜRK'E CEVABI

Ey Ölümsüz Atam!

Birinci vazifem, Türk bağımsızlığını, Türk Cumhuriyetini dünya durdukça korumak ve savunmaktır. Varlığımın ve geleceğimin biricik temeli budur. Bu temel, benim en değerli hazinemdir. İlerde de beni, bu hazineden yoksun bırakmaya çalışacaklar, içerde ve dışarda kötülüğümü isteyenler olacaktır. Bir gün, bağımsızlığımı ve Cumhuriyetimi korumak zorunda kalırsam, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağım durumun olanak ve koşullarını düşünmiyeceğim. Bu olanak ve koşullar hiç elverişli olmayan bir durumda karşıma çıkabilir. Bağımsızlığuma ve Cumhuriyetime kıymak isteyecek düşmanlar, bütün dünyada benzeri görülmemiş bir zaferin, temsilcisi olabilirler.

Zorla ve aldatma ile sevgili vatanın, bütün kaleleri alınmış, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağılmış ve memleketin her köşesi doğrudan doğruya düşman yönetimine girmiş olabilir. Bütün bu koşullardan daha acı ve daha korkunç olmak üzere memleketin içinde, işbaşında olanlar, aymazlık içinde, doğru yoldan sapmış ve hattâ hayınlık içinde bulunabilirler. Hattâ işbaşında bulunanlar, kişisel çıkarlarını, yurdumu ele geçirmiş olan düşmanların siyasal istekleriyle birleştirebilirler. Millet, yoksulluk ve sıkıntı içinde ezgin ve bitkin düşmüş olabilir.

İşte, bütün bu hallerde ve bu koşullar altında bile vazifem, Türk bağımsızlığını ve Cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğum güç damarlarımdaki soylu kanda vardır.

*

GENÇLİĞİN ANDI

Türk gençliği olarak özgürlüğün, bağımsızlığın, egemenliğin, Cumhuriyet ve İnkılâpların yılmaz bekçileriyiz.

Her zaman, her yerde ve her durumda; Atatürk ilkelerinden ayrılmıyacağımıza, çağdaş uygarlığı geçmek için bütün zorlukları yeneceğimize, namus ve şeref sözü verir; kendimizi büyük Türk Milletine adarız.

ATATÜRK'ÜN ONUNCU YIL NUKTU

Türk Milleti!

Kurtuluş Savaşına başladığımızın onbeşinci yılındayız. Bugün Cumhuriyetimizin onuncu yılını doldurduğu en büyük bayramdır.

Kutlu olsun!

Bu anda büyük Türk Milletinin bir ferdi olarak, bu kutlu güne kavuşmanın, en derin sevinci ve heyecanı içindeyim.

Yurttaşlarım!

Az zamanda çok büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan, Türkiye Cumhuriyetidir. Bundaki muvaffakiyeti Türk Milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak azimkârane (*kesin kararlı*) yürümesine borçluyuz. Fakat yaptıklarımızı aslâ kâfi (*yeterli*) göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz (*kararındayız*). Yurdumuzu dünyanın en mamur (*bayındır*) ve en medenî (*uygar*) memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah vasıtası ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü, muasır (*çağdaş*) medeniyet (*uygarlık*) seviyesinin üstüne çıkaracağız.

Bunun için, bizce zaman ölçüsü, geçmiş asırların (*yüzyılların*) gevşetici zihniyetine (*düşünüşüne*) göre değil, asrımızın (*yüzyılımızın*) sürat ve hareket mefhumuna (*kavramına*) göre düşünülmelidir. Geçen zamana nispetle (*oranla*), daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda muvaffak olacağımıza şüphem yoktur. Çünkü, Türk Milletinin karakteri yüksektir. Türk Milleti zekîdir. Çünkü Türk Milleti, millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilir. Ve çünkü, Türk Milletinin yürümekte olduğu terakki (*ilerleme*) ve medeniyet (*uygarlık*) yolunda; elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müsbet (*olumlu*) ilimdir.

Şunu da ehemmiyetle (*önemle*) tebarüz etmeliyim (*belirtmeliyim*) ki, yüksek bir insan cemiyeti (*toplumu*) olan, Türk Milletinin tarihî vasfı (*niteliği*) da, güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, doğuştan zekâsını, ilime bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu mütemadiyen (*sürekli olarak*) ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettürmek (*geliştirmek*) millî ülkümüzdür.

Türk Milletine çok yaraşan bu ülkü, onu, bütün beşeriyette (*insanlıkta*) hakiki (*gerçek*) huzurun temini (*sağlanması*) yolunda, kendine düşen medenî (*uygar*) vazifeyi yapmakta, muvaffak (*başarılı*) kılacaktır.

Büyük Türk Milleti!

Onbeş yıldan beri giriştiğimiz işlerde muvaffakiyet (*başarı*) vaad eden çok sözlerimi işittin. Bahtıyarım (*mutluyum*) ki, bu sözlerimin hiçbirinde, milletimin hakkımdaki itimadını (*güvenini*) sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım.

Bugün, aynı iman (*inan*) ve katiyetle (*kesinlikle*) söylüyorum ki, millî ülkeye tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk Milletinin, büyük bir millet olduğunu bütün medenî âlem (*uygar dünya*), az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır.

Aslâ şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medenî (*uygar*) vasfı (*niteliği*) ve büyük medenî (*uygar*) kabiliyeti (*yeteneği*), bundan sonraki inkişafı ile (*ilerlemesiyle*) âtinin (*geleceğin*) yüksek medeniyet (*uygarlık*) ufkundan, yeni güneş gibi doğacaktır.

Türk Milleti!

Ebediyete (*sonsuzluğa*) akıp giden her on yılda, bu büyük millet bayramını daha büyük şereflerle, saadetlerle, huzur ve refah içinde kutlamayı gönülden dilerim.

NE MUTLU TÜRK'ÜM DİYENE!

(29 Ekim 1933. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.2. s.275).

ATATÜRK'ÜN TÜRK ORDUSUNA MESAJI

(CUMHURİYET'İN 15'İNCİ YIL NUTKU)

Zaferleri ve mâzisi (*geçmiş*) insanlık tarihi ile başlayan, her zaman zaferle beraber medeniyet (*uygarlık*) nurları (*ışıkları*) taşıyan kahraman Türk Ordusu !

Memleketini en buhranlı (*bunalımlı*) ve en müşkil (*çetin*) anlarda zulümden (*kıyıcılıktan*), felâket ve musibetlerden (*kötülüklerden*) ve düşman istilasından (*basmasından*) nasıl korumuş ve kurtarmış isen, Cumhuriyetin bugünkü feyizli (*bol verimli*) devrinde de, askerlik tekniğinin bütün modern silâh ve vasıtalarıyla mücehhez (*donatılmış*) olduğun halde, vazifeni aynı bağlılıkla yapacağına hiç şüphem yoktur.

Bugün Cumhuriyetin 15'inci yılına durmadan artan büyük bir refah ve kudret içinde kavuşan büyük Türk Milletinin önünde Kahraman Ordu, sana yürekten şükranlarımı bildirir ve anlatırken büyük milletimizin övünç duygularını da açıklıyorum:

Türk vatanının ve Türk camiasının (*toplumunun*) şan ve şerefini, dahili ve harici (*iç ve dış*) her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret olan vazifeni her an ifaya (*yerine getirmeye*) hazır ve âmade (*hazırlanmış*) olduğuna benim ve büyük ulusumuzun tam bir inan ve itimadımız (*güvenimiz*) vardır. Büyük ulusumuzun orduya bahşettiği (*sagladığı*) en son sistem fabrikalar ve silâhlar ile bir kat daha kuvvetlenerek büyük bir feragat-i nefis (*gönül tokluğu*) ve istihkâr-ı hayat (*hayatı hiçe sayarak*) ile her türlü vazifeyi ifâya (*yerine getirmeye*) müheyya (*hazır*) olduğunuza eminim.

Bu kanaatle Kara, Deniz, Hava Ordularımızın kahraman ve tecrübeli komutanları ile subay ve eratını (*erlerini*) selâmlar ve takdirlerimi (*beğenilerimi*), bütün ulus muvacehesinde (*karşısında*) beyan ederim (*açıklarım*).

Cumhuriyet Bayramı'nın 15'inci yıldönümü, hakkınızda kutlu olsun!

(29 Ekim 1938.Atatürk Haftası Armağanı; s.9,10.11.1974)

ATATÜRK

KRONOLOJİSİ

- 1881:** Mustafa'nın Selânik'te doğuşu.
- 1887:** Şemsi Efendi Mektebi'ne başlaması.
- 1892:** Fevziye Mektebi'ne girmesi.
- 1893:** Babası Ali Rıza Efendi'nin Selânik'te ölmesi.
- 1893:** Selânik Askerî Rüşdiyesi'ne yazılması. Matematik öğretmeni Mustafa Efendi'nin, kendisine, "Kemal" adını takması.
- 1895:** Selânik Askerî Rüşdiyesi'ni bitirerek Manastır Askerî İdâdisi'ne girmesi.
- 13 Mart 1899:** Manastır Askerî İdâdisi'ni bitirerek İstanbul'da Harb Okulu piyade sınıfına yazılması.
- 10 Şubat 1902:** Harb Okulu'nu bitirerek "Piyade teğmeni" olması ve Harb Akademisi'ne girmesi.
- 1903:** Mülâzımıevvelliğe (Üsteğmenliğe) terfi etmesi.
- 1904:** Tutuklanması (3 ay kadar Yıldız'da tutuklu kalmıştır).
- 11 Ocak 1905:** Kurmay Yüzbaşı olarak Harb Akademisi'nden mezun olması ve merkezi Şam'da bulunan 5'inci Ordu emrine verilmesi.
- Ekim 1906:** 5'inci rütbeden "Mecidi Nişanı" verilmesi.
* Bazı arkadaşlarıyla birlikte Şam'da "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti"ni kurması.
- 20 Haziran 1907:** Kolağası (Önyüzbaşı) olması.
- 16 Eylül 1908:** 3'üncü Ordu'ya naklolunarak Selânik'e gelmesi.
- 22 Haziran 1908:** Şark Demiryolları Müfettişliğine ek görev olarak atanması.
- Aralık 1908:** Trablusgarb'a gönderilerek, orada çıkan ayaklanmayı kansız olarak bastırması.

- 13 Ocak 1909:** 3'üncü Ordu Selânik 2'inci Redif Fırkası (tümeni) Kurmay Başkanlığı'na atanması.
- 13 Nisan 1909:** "31 Mart (13 Nisan) Ayaklanması" üzerine, Hareket Ordusu Kurmay Başkanı olarak İstanbul'a hareketi.
- 24 Nisan 1909:** Hareket Ordusu ile İstanbul'a gelişi.
- 6 Eylül 1909:** 3'üncü Ordu Subay Talimgâhı'na atanması.
- 22 Eylül 1909:** Selânik'te İttihat ve Terakki'nin yıllık toplantısına Trablusgarb delegesi olarak katılması.
- 5 Kasım 1909:** 3'üncü Ordu Karargâhı'na atanması.
- 1909:** Mahmud Şevket Paşa'nın Kurmay Başkanı olarak Arnavutluk harekâtına katılması.
- 1909:** Fransa'da, Fransız ordusunun manevralarına Türk Ordusu temsilcisi olarak katılması.
- 15 Ocak 1911:** 5'inci Kolordu Karargâhı'na, sonra da 38'inci Piyade Alayı Komutanlığı'na atanması.
- 13 Eylül 1911:** İstanbul'daki Genelkurmay Başkanlığı Karargâhı'na atanması.
- 15 Ekim 1911:** Mısır yolu üzerinden Tobruk'a gidişi.
- 27 Kasım 1911:** Binbaşılığa terfi etmesi.
- 18 Aralık 1911:** Bingazi-Derne-Tobruk bölgesinde "Doğu Gönüllüleri Komutanlığı"na atanması.
- 9 Ocak 1912:** Tobruk taarruzunu yönetmesi.
- 11 Mart 1912:** Derne Komutanlığı'na atanması.
- 24 Ekim 1912:** Derne'den izinli olarak ayrılması.
- 25 Kasım 1912:** Çanakkale Boğazı (Bahr-i scfid) Kuvay-ı Mürettebe Komutanlığı'nın Harekât Şubesi Müdürü olması.
- 1912:** Bolayır'da Kolordu Kurmay Başkanlığı'na atanması.
- 22 Temmuz 1913:** Edirne'nin Bulgarlardan kurtarılmasına katılması.
- *** 4'üncü rütbeden "*Osmanlı Nişanı*" verilmesi.

- 27 Ekim 1913:** Sofya Ataşemiliterliği'ne atanması.
- 11 Ocak 1914:** Sofya Ataşemiliterliği görevine ek olarak Belgrad ve Çetine Ataşemiliterliği'ne atanması.
- 1 Mart 1914:** Kaymakam (Yarbay) olması.
- 1914:** Fransız nişanının verilmesi.
- *** Bulgaristan tarafından, Komandör rütbesinden "*Seni Aleksandr*" nişanının verilmesi.
- 2 Şubat 1914:** Tekirdağ'ında 19'uncu Tümeni kurmaya başlaması.
- 25 Şubat 1915:** 19'uncu Tümen'in kuruluşunu tamamlayarak Maydos'a gelmesi.
- 25 Nisan 1915:** İtilaf Devletleri'nin Arıburnu'na asker çıkarmaları üzerine, tümeni ile düşmanı önlüyerek durdurması.
- 1 Haziran 1915:** Miralay (Albay) olması.
- 28 Temmuz 1915:** 15'inci Kolordu Komutanlığı'na atanması.
- 8/9 Ağustos 1915:** Anafartalar Grubu Komutanlığı'na atanması.
- 9 Ağustos 1915:** 1'inci Anafartalar zaferini kazanması.
- 10 Ağustos 1915:** Conkbayırı'nda, göğsüne çarpan şarapnel parçası ile yaralanması, göğüs cebindeki saatini kendisini ölümden kurtarması.
- 17 Ağustos 1915:** Kireçtepe zaferini kazanması.
- 19 Ağustos 1915:** Ek görev olarak Edirne'deki 16'ıncı Kolordu Komutanlığına atanması.
- 21 Ağustos 1915:** 2'inci Anafartalar zaferini kazanması. Üstün başarısı nedeniyle madalya verilmesi.
- 19 Aralık 1915:** Hastalanarak İstanbul'a gelmesi.
- 14 Ocak 1916:** Edirne'de 16'ıncı Kolordu Komutanlığı'na atanması.
- 27 Şubat 1916:** 16'ıncı Kolordu Komutanı iken birliği ile Diyarbakır'a taşınması.
- 1 Nisan 1916:** Mirliva (Tuğgeneral) olması.
- 6/7 Ağustos 1916:** Bitlis ve Muş'u düşmandan kurtarması.

- 1916:** *"Altın Savaş Liyâkat Madalyası"* verilmesi.
 * 3'üncü rütbeden *"Osmanî Nişanı"* verilmesi.
 * 1'inci ve 2'inci rütbeden *"Demir Salıp"* nişanları verilmesi.
 * 2'inci rütbeden *"Mecidî Nişanı"* verilmesi.
 * Avusturya-Macaristan tarafından 3'üncü *"Savaş Liyâkat"* ve 2'inci rütbeden *"Savaş Alâmetli Askerî Liyâkat"* Madalyaları verilmesi.

- 5 Mart 1917:** 2'inci Ordu Komutan Vekilliği'ne atanması.
18 Mart 1917: 2'inci Ordu Komutanlığı'na asaleten atanması.
5 Temmuz 1917: Halep'te bulunan 7'inci Ordu Komutanlığı'na atanması.
6 Eylül 1917: Güney Cephesi'nin Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Komutanlığı'na atanması.
20 Eylül 1917: 7'inci Ordu Komutanı sıfatıyla, memleketin ve ordunun durumunu açıklayan tarihî raporunu yazması.
9 Ekim 1917: 7'inci Ordu Komutanlığı'ndan ayrılarak İstanbul'a dönmesi.
7 Kasım 1917: İstanbul'da Genel Karargâh emrine atanması.
15 Aralık 1917: Veliaht Vahdettin ile birlikte Almanya'ya gitmesi.
1917: 2'inci rütbeden *"Osmanî Nişanı"* verilmesi.
 * *"Altın Savaş İmtiyaz Madalyası"* verilmesi.
 * 1'inci rütbeden *"Kılıklı Mecidî Nişanı"* verilmesi.
5 Ocak 1918: Hastalanarak Almanya'dan dönmesi.
Temmuz 1918: Böbrek rahatsızlığı tedavisi için Viyana'ya ve Karlsbad'a gönderilmesi ve orada bir ay kalması.

- 7 Ağustos 1918:** Filistin'de bulunan 7'inci Ordu Komutanlığı'na ikinci kez atanması.
- 22 Eylül 1918:** Vahdettin'in "*Fahri yaverliği*"ne getirilmesi.
- 26 Ekim 1918:** Komuta ettiği 7'inci Ordu birlikleriyle düşman taarruzunu Haleb'in kuzeyinde püskürtmesi.
- 31 Ekim 1918:** Yıldırım Orduları Grubu Komutanı olması.
- 10 Kasım 1918:** Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'nın lağvı üzerine, İstanbul'da Harbiye Nezareti emrine alınması.
- 13 Kasım 1918:** İstanbul'a gelmesi.
- 15 Kasım 1918:** Vahdettin ile görüşmesi
- 20 Aralık 1918:** Vahdettin ile görüşmesi
- 1918:** Alman imparatoru 2'inci Wilhelm tarafından 1'inci rütbeden "*Kron dö Prusya Nişanı*" verilmesi.
- 17 Şubat 1919:** Ulusal güçlenmeyi isteyen genelgesini yayınlaması.
- 30 Nisan 1919:** Merkezi Erzurum'da bulunan 9'uncu Ordu Müfettişliğine atanması.
- 15 Mayıs 1919:** Vahdettin ile görüşmesi.
- 16 Mayıs 1919:** Samsun'a gitmek üzere Bandırma vapuru ile İstanbul'dan ayrılması.
- 19 Mayıs 1919:** Samsun'a çıkması.
- 21 Mayıs 1919:** İstanbul Hükûmeti'ne rapor vermesi. 15'inci Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa ile görüşmesi.
- 23 Mayıs 1919:** 20'inci Kolordu Komutanı Ali Fuad Paşa ile görüşmesi.
- 28 Mayıs 1919:** Türk ulusunu mitingler yapmaya çağıran bildirisini yayınlaması.
- 3 Haziran 1919:** Havza'dan, Anadolu'daki sivil ve askerî makamlara, Damad Ferit Paşa'yı uyarmalarını isteyen yazısını yayınlaması.
- 12 Haziran 1919:** Havza'dan Amasya'ya gelişi.

- 21/22 Haziran 1919:** Ali Fuad (Cebesoy), Refet (Bele) ve Rauf (Orbay) ile toplantı yapması, Sivas'ta kongre hazırlığına başlaması.
- 22 Haziran 1919:** Amasya Tamimi'ni yayınlaması.
- 25 Haziran 1919:** Amasya'dan Sivas'a hareket edişi.
- 27/28 Haziran 1919:** Sivas'tan Erzurum'a gidişi.
- 2 Temmuz 1919:** Erzincan'a gelmesi.
- 3 Temmuz 1919:** Erzurum'a gelişi.
- 7 Temmuz 1919:** Erzurum Tamimi'ni yayınlaması.
- 8/9 Temmuz 1919:** Müfettişlikten azledilmesi ve askerlikten istifa etmesi.
- 23 Temmuz 1919:** Erzurum'da Vilâyat-ı Şarkiye Müdâfaa-i Hukuk-i Milliye Cemiyeti Erzurum Kongresi'ni açışı.
- 7 Ağustos 1919:** Erzurum Kongresi'nin sona ermesi, Heyet-i Temsiliye Başkanlığı'na getirilmesi.
- 9 Ağustos 1919:** İstanbul Hükûmeti tarafından ordudan çıkarılması, Saltanat Yaveri sanı ile nişanlarının geri alınması.
- 29 Ağustos 1919:** Sivas'a gitmek üzere Erzurum'dan ayrılması.
- 4 Eylül 1919:** Sivas Kongresi'ni açması, başkan seçilmesi.
- 11 Eylül 1919:** Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi Başkanlığına seçilmesi.
- 13 Eylül 1919:** Sivas'ta "*İrâde-i Milliye*" gazetesini yayınlaması.
* Heyet-i Temsiliye adına; askerî makamlara ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine, seçim yapılması için yazı yazması.
- 22 Eylül 1919:** General Harbord ile görüşmesi.
- 2 Ekim 1919:** İstanbul halkına beyanname yayınlaması.
- 4 Ekim 1919:** İzmit'te bulunan Yahya Kaptan ile görüşmesi.
- 5 Ekim 1919:** Sadrazam'dan, millî hareketin tanınmasını istemesi.

- 11 Ekim 1919:** Dahiliye Nazırın Âdil'e, "*Alçaklar, câniler*" diye başlayan telgrafı çekmesi.
- 16 Ekim 1919:** Amasya'ya hareketi.
- 18 Ekim 1919:** Amasya'ya gelmesi.
- 20-22 Ekim 1919:** İstanbul'dan Bahriye Nazır Salih Paşa ile görüşmesi. Amasya Protokolü'nün yapılması.
- 7 Kasım 1919:** Erzurum'dan milletvekili seçilmesi.
- 16-29 Kasım 1919:** Sivas'ta komutanlarla toplanması.
- 24 Aralık 1919:** Kırşehir'e gelmesi.
- 27 Aralık 1919:** Heyet-i Temsiliye ile birlikte Ankara'ya gelmesi.
- 16 Mart 1920:** İstanbul'un İtilâf Devletleri tarafından işgâli üzerine, durumu bütün devletlere ve Millet meclislerine protesto etmesi, Ankara'da yeni bir Millet Meclisi toplama teşebbüsüne geçmesi.
- 19 Mart 1920:** Ankara'da Millet Meclisi'ni toplamak için memlekete yaygın bir bildiri yayınlaması.
- 21 Nisan 1920:** İdarî ve askerî makamlar aracılığı ile 23 Nisan'da Meclis'in açılacağını bildirmesi.
- 22 Nisan 1920:** İdarî ve askerî makamlara, bundan böyle tek başvurulacak yerin TBMM. olduğunu bildiren yazısını göndermesi.
- 23 Nisan 1920:** TBMM.'nin saat 13.45'te açılması.
- 24 Nisan 1920:** TBMM. Başkanlığı'na seçilmesi.
- 30 Nisan 1920:** Yeni Türkiye Devletini, bir yazı ile Avrupa Devletlerine bildirmesi.
- 5 Mayıs 1920:** İlk "Kabine"yi toplaması.
- 10 Mayıs 1920:** Chichago Tribune muhabiri Williams ile görüşmesi.
- 11 Mayıs 1920:** İstanbul Hükûmeti'nce gıyâben idama mahkum edilmesi.
- 24 Mayıs 1920:** Hakkındaki gıyabî kararın Vahdettin tarafından onaylanması.

- 5 Ağustos 1920:** Pozantı'ya gidişi.
- 7 Eylül 1920:** Rütbesinin Yarbaylığa indirilmesi.
- 13 Eylül 1920:** Hazırladığı "*Halkçılık Programı*"nın TBMM.'ne verilmesi.
- 18 Eylül 1920:** Hazırladığı "*Anayasa Tasarısı*"nın TBMM.'de okunması.
- 5 Aralık 1920:** İstanbul'dan gelen Osmanlı Devleti delegeleri İzzet ve Salih Paşalarla Bilecik'te görüşmesi.
- 24 Ocak 1921:** Başkanlıktan ayrılması.
- 12 Nisan 1921:** "Fes" yerine "*Kalpak*" giymesi.
- 1 Mayıs 1921:** Ankara'dan Eskişehir'e gelmesi.
- 2 Mayıs 1921:** Kütahya günündeki mevzileri teftiş etmesi.
- 10 Mayıs 1921:** TBMM.'de "*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu*"nu kurması ve kendisinin Grup Başkanlığı'na seçilmesi.
- 21 Haziran 1921:** Fransız elçisi Franklin Bouillon ile Ankara'da görüşmesi.
- 5 Ağustos 1921:** TBMM. tarafından "*Başkomutanlık*" görevinin verilmesi.
- 12 Ağustos 1921:** Başkomutan olarak Polatlı'da Alagöz Karargâhı'nda ordunun başına geçmesi; cepheyi teftiş ederken attan düşerek yaralanması ve Ankara'ya tedavi için gitmesi (17 Ağustos'ta tekrar cepheye dönmüştür).
- 23 Ağustos 1921:** Sakarya Meydan Savaşı'nı yönetmeye başlaması.
- 13 Eylül 1921:** Sakarya Meydan Savaşı'nı kazanması.
- 19 Eylül 1921:** TBMM. tarafından Müşirlik (Mareşallik) rütbesinin ve "Gazi" unvânının verilmesi.
- 31 Ekim 1921:** Başkomutanlık süresinin ikinci kez, 3 ay daha uzatılması.
- 6 Mayıs 1922:** Başkomutanlık süresinin üçüncü kez, 3 ay daha uzatılması.
- 19 Haziran 1922:** Fransız yazarı Claude Farrère ile İzmit'te görüşmesi.

- 21 Temmuz 1922** Başkomutanlık süresinin son kez, süresiz olarak uzatılması.
- 24 Temmuz 1922:** İngiliz Generali Townshend ile Konya'da görüşmesi.
- 27 Temmuz 1922:** Akşehir'de İsmet İnönü ve Fevzi Çakmak ile buluşarak "*Büyük Taarruz*"a karar vermesi.
- 26 Ağustos 1922:** Kocatepe'den "*Büyük Taarruz*"u yönetmeye başlaması (Saat: 05,26).
- 28 Ağustos 1922:** Başkomutanlık Karargâhı ile Afyon'a gelmesi.
- 30 Ağustos 1922:** Dumlupınar'da "*Başkomutanlık Meydan Savaşı*"nı kazanması.
- 1 Eylül 1922:** "*Ordular, ilk hedefiniz Akdenizdir, ileri!*" emrini vermesi.
- 10 Eylül 1922:** İzmir'e gelmesi.
- 13 Eylül 1922:** İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Medresesi fahri profesörlüğünün kendisine verilmesi.
- 18 Eylül 1922:** Fransız Yüksek Komiseri General Pellé ile İzmir'de görüşmesi.
- 17 Ekim 1922:** Bursa'ya gelmesi.
- 1 Kasım 1922:** Gazi Mustafa Kemal'in teklif ve müdafaası üzerine TBMM'nin "*Saltanat*"ın kaldırılmasına karar vermesi.
- 14 Ocak 1923:** Annesi Zübeyde Hanım'ın İzmir'de ölmesi.
- 29 Ocak 1923:** Lâife Hanım (Uşaklıgil) ile İzmir'de evlenmesi.
- 31 Ocak 1923:** İzmir'de halkla konuşması, gazetecilere demeç vermesi.
- 3 Şubat 1923:** İzmir'de, kadın hakları ile medreseler hakkındaki görüşlerini açıklaması.
- 7 Şubat 1923:** Balıkesir'de Paşa camiinde halka hitap etmesi.
- 17 Şubat 1923:** İzmir'de 1'inci "*İktisat Kongresi*"ni açması.
- 8 Nisan 1923:** "*9 İlke*"yi yayınlaması.
- 9 Ağustos 1923:** Halk Fırkası'nı kurması.

- 29 Ekim** 1923: Cumhuriyet'i ilân etmesi (*saat: 20.30*); Türkiye Cumhurbaşkanlığı'na seçilmesi (*20.44*).
- 19 Kasım** 1923: Halk Fırkası Genel Başkanlığı'nı İsmet İnönü'ye devretmesi.
- 21 Kasım** 1923: "Yeşil ve Kırmızı şeritli İstiklâl Madalyası" verilmesi.
- 1 Mart** 1924: Büyük Millet Meclisi'nde Halifeliğin kaldırılması ve öğretimin birleştirilmesi lüzumunu teklif eden açış nutkunu söylemesi.
- 30 Ağustos** 1924: Zafer Bayramı'nın 2'nci yıldönümünde, Dumlupınar'da nutuk söylemesi.
- 10 Eylül-18 Ekim** 1924: Eşi Lâtife Hanım ile Bursa, Trabzon, Samsun, Amasya, Sivas, Erzurum, Kars, Sarıkamış gezisi.
- 1 Kasım** 1924: TBMM. 2'nci Dönem 2'inci toplantısını açış nutkunu okuması.
- 1-27 Ocak** 1925: Eşi Lâtife Hanım ile Konya, Mersin, Sifli ke gezisi.
- 5 Ağustos** 1925: Eşi Lâtife Hanım'dan boşanması.
- 24 Ağustos** 1925: Kastamonu'da ilk defa "*Panama şapka*" giymesi.
- 8-21 Ekim** 1925: Bursa, Balıkesir, Manisa, İzmir, Afyon, Konya gezisi.
- 1 Eylül** 1925: Ankara'da 1'inci Tıp Kongresi'ni toplaması.
- 1 Kasım** 1925: TBMM.'nin 2'inci Dönem Üçüncü toplantısının açış nutkunu okuması.
- 5 Kasım** 1925: Ankara Hukuk Mektebi'nde nutuk söylemesi.
- 14 Mart** 1925: Anılarının Ankara'da "*Hâkimiyet-i Milliye*" ile İstanbul'da "*Milliyet*" gazetelelerinde yayınlanmaya başlaması.
- 7-21 Mayıs** 1926: Adana-Bursa gezisi.

- 15 Haziran 1926:** İzmir'e gideceği sırada, kendisine yapılacak suikast hazırlığının ortaya çıkarılması.
- 16 Haziran 1926:** İzmir'e gelmesi.
- 3 Ekim 1926:** İstanbul/Sarayburnu'nda ilk Atatürk heykeli-nin açılması.
- 30 Haziran 1927:** Askerlikten emekliye ayrılması.
- 1 Temmuz 1927:** Cumhurbaşkanı sıfatıyla İstanbul'a ilk gelişi.
- 15-20 Ekim 1927:** C.H.P 2'inci Kurultayı'nda büyük "*Nutuk*"unu okuması. (*Hergün 6 saat konuşmak suretiyle, 365 saatte okumuştur*).
- 1 Kasım 1927:** Cumhurbaşkanlığı'na 2'inci kez seçilmesi. TBMM'nin 3'üncü Dönem 1'inci toplantısını açış nutkunu okuması.
- 4 Kasım 1927:** Ankara'da Etnoğrafya Müzesi önündeki ve Ankara/Yenişehir'deki heykellerinin açılması.
- 7 Mart 1928:** "Le Matin" gazetesine "*Demokrasi*" hakkında bir demeç vermesi.
- 20 Mayıs 1928:** Afgan Kralı Amanullah Han ile eşinin Atatürk'ü Ankara'da ziyaret etmeleri.
- 9 Ağustos 1928:** İstanbul/Sarayburnu'nda Türk Harfleri hakkındaki nutkunu söylemesi.
- 23 Ağustos 1928:** Tekirdağ'da yeni Türk Harfleri hakkında ko-nuşması.
- 29 Ağustos 1928:** Türk Dil İnkılâbını görüşmek üzere bilgin-leri Dolmabahçe Sarayı'nda toplaması.
- 14 Eylül 1928:** Harf İnkılâbı için yurt gezisine çıkması. Samsun, Amasya, Sivas, Kayseri gezisi.
- 1 Kasım 1928:** TBMM.'nin 3'üncü Dönem 2'inci toplantısı açış nutkunu söylemesi. Yeni Türk Harfleri-nin kabul edilmesi.
- 7 Ağustos 1929:** İstanbul'a gelişi. (*54 gün kalmıştır*).
- 1 Kasım 1929:** TBMM.'nin 3'üncü Dönem 3'üncü top lan-tısını açış nutkunu söylemesi.
- 29 Kasım 1929:** Tekirdağ'da Atatürk anıtının açılması.
- 30 Kasım 1929:** Alman tarihçisi Emil Ludwig'i kabul etmesi.

8 Aralık	1929: Yalova gezisi.
6 Mart	1930: Antalya gezisi.
24 Mart	1930: Kadın haklarını tanıtması.
11 Haziran	1930: İstanbul'a gelişi (<i>110 gün kalmıştır</i>).
1 Kasım	1930: TBMM.'nin 3'üncü Dönem 4'üncü toplantı-sını açış nutkunu okuması.
1 Aralık	1930: İstanbul'a gelişi (<i>34 gün kalmıştır</i>).
3-13 Şubat	1931: Aydın, Antalya, Malatya gezisi.
15 Nisan	1931: Türk Tarih Kurumunu kurması.
4 Mayıs	1931: Cumhurbaşkanlığı'na 3'üncü kez seçilmesi.
10 Mayıs	1931: CHP'nin 3'üncü Büyük Kongresi'ni açış nut-kunu söylemesi.
21 Temmuz	1931: İstanbul'a gelişi (<i>67 gün kalmıştır</i>).
1 Kasım	1931: TBMM'in 4'üncü Dönem 1'inci toplantısını açış nutkunu söylemesi.
12 Aralık	1931: İstanbul'a gelişi (<i>83 gün kalmıştır</i>).
15 Ocak	1932: Samsun'daki Atatürk anıtının açılışı.
12 Haziran	1932: Irak Kralı Emir Faysal'ın Atatürk'ü ziyareti.
2 Temmuz	1932: Ankara'da 1'inci Tarih Kongresi'ne katılışı.
15 Temmuz	1932: İstanbul'a gelişi (<i>100 gün kalmıştır</i>).
27 Temmuz	1932: İzmir'de Atatürk anıtının açılışı.
22 Eylül	1932: Dolmabahçe Sarayı'nda " <i>İlk Dil Kurultayı</i> " toplantısına başkanlık etmesi.
27 Eylül	1932: Amerikalı General Douglas McArthur ile görüşmesi.
1 Kasım	1932: TBMM.'nin 4'üncü Dönem 2'nci toplantısını açış nutkunu söylemesi.
6 Şubat	1933: Bursa'daki gericiilik olayları üzerine demeç vermesi.
3 Haziran	1933: İstanbul'a gelişi (<i>129 gün kalmıştır</i>).
26 Eylül	1933: Yunanistan Başbakanı Venizelos'un Atatürk'ü Dolmabahçe Sarayı'nda ziyareti.
4 Ekim	1933: Yugoslavya Kralı Aleksandr'ın Atatürk'ü Dolmabahçe Sarayı'nda ziyareti.

29 Ekim	1933: Cumhuriyet'in 10'uncu yıldönümü nedeniyle tarihî nutkunu söylemesi. * Rus Mareşali Voroşilof'un Atatürk'ü ziyareti.
1 Kasım	1933: TBMM.'nin 4'üncü Dönem 3'üncü toplantısını açış nutkunu söylemesi.
1 Mayıs	1934: İstanbul'a gelişi (143 gün kalmıştır).
16 Haziran	1934: İran Şehinşahi Rıza Pehlevî'nin Atatürk'ü ziyareti
18 Ağustos	1934: Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan 2'inci Dil Kurultayı'na katılması.
1 Kasım	1934: TBMM.'nin 4'üncü Dönem 4'üncü toplantısını açış nutkunu söylemesi.
24 Kasım	1934: TBMM tarafından kendisine " <i>Atatürk</i> " soyadının verilmesi.
22 Ocak	1935: İstanbul'a gelişi,
18 Şubat	1935: Antalya'ya gelişi.
1 Mart	1935: Cumhurbaşkanlığı'na 4'üncü kez seçilmesi.
9 Mayıs	1935: CHP.'nin 4'üncü Büyük Kurultayı'nı açış nutkunu söylemesi.
18 Mayıs	1935: İstanbul'a gelişi (42 gün kalmıştır).
1 Temmuz	1935: İstanbul'a gelişi (83 gün kalmıştır).
1 Kasım	1935: TBMM.'nin 5'inci Dönem 1'inci toplantısını açış nutkunu söylemesi.
17 Mayıs	1936: İstanbul'a gelişi (143 gün kalmıştır).
24 Ağustos	1936: Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan 3'üncü Dil Kurultayı'na katılması.
4 Eylül	1936: İngiltere Kralı VIII. Edward'ın İstanbul'da Atatürk'ü ziyareti.
1 Kasım	1936: TBMM.'nin 5'inci Dönem 2'inci toplantısını açış nutkunu söylemesi.
31 Aralık	1936: İstanbul'a gelişi (1 hafta kalmıştır).
6 Ocak	1937: Konya'ya gelmesi.
10 Ocak	1937: İstanbul'a gelişi (55 gün kalmıştır).

- 17 Mart 1937:** Romanya Dışışleri Bakanı Antenosco'nun Atatürk'ü Ankara'da ziyareti.
- 31 Mayıs 1937:** Ürdün Emiri Abdullah'ın Atatürk'ü Ankara'da ziyareti.
- 5 Haziran 1937:** İstanbul'a gelişi (121 gün kalmıştır).
- 11 Haziran 1937:** Çiftliğini Hazine'ye, bâzı mülkünü Ankara Belediyesi'ne bağışlaması.
- 11 Haziran 1937:** Trabzon'a gelmesi.
- 16 Ağustos 1937:** Trakya manevralarına katılması.
- 20 Eylül 1937:** Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan 2'inci Tarih Kurultayı'na katılması.
- 9 Ekim 1937:** Nazilli Bez Fabrikası'nı açışı.
- 10 Ekim 1937:** Manevralar nedeniyle Söke'ye gelmesi.
- 18 Ekim 1937:** Yunan Başbakanı General Metaksas'ın Atatürk'ü ziyareti.
- 1 Kasım 1937:** TBMM.'nin 5'inci Dönem 3'üncü toplantısını açış nutkunu söylemesi.
- 13-17 Kasım 1937:** Malatya, Urfa, Diyarbakır, Elazığ gezisi.
- 22 Ocak 1938:** İstanbul'a gelişi.
- 2 Şubat 1938:** Bursa Merinos Fabrikası'nı açması, aynı gece kendisine verilen bir suarede halka son hitabesi.
- 6 Mart 1938:** Hekimler tarafından ilk konsültasyonun yapılması.
- 31 Mart 1938:** Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği tarafından hastalığı ile ilgili ilk resmî tebliğin yayınlanması.
- 19 Mayıs 1938:** Son kez 19 Mayıs törenlerine katılması.
- 20 Mayıs 1938:** Hatay davası sebebiyle Mersin gezisine çıkması.
- 27 Mayıs 1938:** İstanbul'a "son" gelişi.
- 14 Haziran 1938:** Savarona yatında istirahatata çekilmesi.
- 19 Haziran 1938:** Romanya Kralı II. Karol'un Atatürk'ü Savarona yatında ziyareti.
- 23 Haziran 1938:** Erdek'e gelmesi.

- 9 Temmuz 1938:** Savarona yatında, son kez Bakanlar Kurulu'na başkanlık etmesi. (*Özellikle Hatay meselesi görüşülmüştür*).
- 10 Temmuz 1938:** Marmara ve Boğaz'da Acar motoruyla gezmesi. (*Son gezisi olmuştur*).
- 5 Eylül 1938:** Vasiyetnamesini yazdırması. (*Vasiyetname 28 Kasım 1938'de açılmıştır*).
- 17 Ekim 1938:** Hastalığının günlük bildiriler halinde yayınlanmaya başlanması.
- 29 Ekim 1938:** Türk Ordusu'na mesajı.
- 8 Kasım 1938:** Koma'ya girişi.
- 10 Kasım 1938:** Saat 09.05, Dolmabahçe Sarayı'ndaki 71 numaralı odada ölümü.
- 16-19 Kasım 1938:** Halkın Dolmabahçe Sarayı'nda nâşını ziyaret etmesi.
- 19 Kasım 1938:** Saat: 08.10: Cenaze Namazı'nın Dolmabahçe Sarayı'nda kılınması.
- * Saat: 08.15: Cenazesinin Dolmabahçe Sarayı'ndan alınması.
- * Saat: 12.42: Cenazesinin Sarayburnu'nda Zafer Torpidosu'na konulması.
- * Saat: 13.40: Cenazenin, İstanbul Boğazı girişinde Yavuz Zırhlısı'na alınması.
- * Saat: 13.41-13.50: 101 pâre top atışıyla selâmlanması. Dost yabancı savaş gemilerinden 21 pâre top atılarak selâmlanması.
- * Saat: 15.42-15.54: İngiliz, Sovyet, Alman, Fransız, Yunan, ve Romen savaş gemilerinin Yavuz Zırhlısı'nın yanından selâm geçişleri.
- * Saat: 19. 20: Cenazenin İzmit Mayın İskelesi'ne getirilmesi.
- * 20.32: Beyaz Tren'e alınan cenazenin İzmit'ten ayrılması.

- 20 Kasım 1938:** Saat 10.40: Cenazenin Ankara'ya gelmesi.
* Saat: 11.24: Cenazenin TBMM. Binasına getirilmesi ve halkın ziyareti.
- 21 Kasım 1938:** Cenazenin, Etnoğrafya Müzesi'ndeki "*Geçici Kabre*" taşınması.
- 26 Aralık 1938:** Atatürk'e C.H.P. Olağanüstü Kurultay'ı tarafından "Ebedî Şef" unvanı verilmesi.
- 2 Mart 1942:** Anıtkabir projesi'nin kabulü.
- 9 Ekim 1944:** Anıtkabir'in temelinin atılması.
- 10 Kasım 1953:** Rasattepede'ki Anıtkabir'e nakledilmesi.

*

* *

ATATÜRK ŞİİRLERİ



ATATÜRK DİYOR Kİ ...

" Hayatın her çalışma safhasında olduğu gibi, özellikle öğretim hayatında sıkı disiplin başarının şartıdır. Yöneticiler ve öğretim kadroları disiplini sağlamaya, öğrenci ise disipline uymaya mecburdur. "

(Atatürk'ün Milli Eğitimimizle İlgili Düşünceleri v e Buyrukları s. 42).

100. YIL ATATÜRK MARŞI

*Bir özlem çizgisinde her düşünce uludur,
Bu yol insanlık yolu, Atatürk'ün yoludur.
"Yurtta sulh, cihanda sulh." ilkesiyle doludur.
Sevgide yeryüzüdür, güçte Anadolu'dur.*

*Uzanıyor çağlara destanlaşan yüce Türk,
Yaşama sevincimiz, büyük önder Atatürk,*

*Yüz yılın çağrısı bu, tatlı düş, kutsal emek,
Dimdik adımlardayız, yolumuz sonsuza dek.
Duygumuz, sevgimiz, bir ülkümüz, andımız tek;
Atatürk'ü yaşamak, Atatürk'ü söylemek.*

*Uzanıyor çağlara destanlaşan yüce Türk,
Yaşama sevincimiz, büyük önder Atatürk.*

*Işıktan benge-sudur, zamanı aydınlatan,
Sestir canevimizde, özgürlüğünü anlatan,
Kırkbeş milyon yürekte bir nabız gibi atan,
Başlıbaşına millet başlıbaşına vatan...*

*Uzanıyor çağlara destanlaşan yüce Türk,
Yaşama sevincimiz, büyük önder Atatürk.*

*Müjdesidir Atatürk, en kutsal yakarışın,
Tarih sayfalarından sınırsız bir yarışın,
Karanlık gecelerden günaydına varışın,
Güvercini sonsuza, güzelliğin, barışın...*

*Uzanıyor çağlara destanlaşan yüce Türk,
Yaşama sevincimiz, büyük önder Atatürk.*

*Çoğalır zaferlerin içimizde şenliği,
Özgürce var olmanın sınırsız güvenliği,
Atatürk, anayurdun bayraklaşan benliği,
Bütün bir insanlığa sunan egemenliği...*

*Uzanyor çağlara destanlaşan yüce Türk,
Yaşama sevincimiz, büyük önder Atatürk,*

*Milletçe birliğimiz altın taç olsun başa,
Devrimlerin adını yazalım dağa taş,
Söyleyelim el ele: "Atatürk binler yaşa."
Olsun çiçek bahçesi yurdumuz, baştanbaş,*

*Uzanyor çağlara destanlaşan yüce Türk,
Yaşama sevincimiz, büyük önder Atatürk.*

*Önümüze bir vatan haritası seriyor.
Başöğretmen Atatürk yeniden ders veriyor:
"Türk, özgün, çalış, güven" bitsin her güçlük diyor.
Kartal bakışlarıyla bize yol gösteriyor.*

*Uzanyor çağlara destanlaşan yüce Türk,
Yaşama sevincimiz, büyük önder Atatürk.*

Söz: Fevzi HALICI
Müzik: Nevit KODALLI



CUMHURİYETİMİZİN ELLİNCİ YIL MARŞI

*Müjdeler var yurdumun toprağına, taşına;
Erdi Cumhuriyetim elli şeref yaşına.
Bu güzgârla şahlanmış dalga dalga bayrağım,
Başka bir tuğ yaraşmaz Türk'ün özgün başına.*

*Cumhuriyet; özgürlük, insanca varlık yolu.
Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu...*

*Yılları bir çığ gibi aşarak hafta hafta,
Koşuyoruz durmadan kadın-erkek bir safta...
Elimizde meşale; ilke ilke Atatürk,
Işıklarla donattık ülkeyi her tarafta...*

*Cumhuriyet; özgürlük, insanca varlık yolu,
Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu...*

*Aynı kandan feyz alır bunca toprak, bunca taş...
Kılıç tutan bilekler, verdi sabanla savaş.
Tekniğin dev nabzında her adım, her dakika.
Çarklarda aynı tempo, yüreklerde aynı marş...*

*Cumhuriyet; özgürlük, insanca varlık yolu,
Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu...*

*Biz yürekten bağlıyız elli yıldır bu yola,
"Yurtta barış" ilk hedef, "Cihanda sulh" parola.
Koparamaz hiç bir güç bizi milli birlikten;
Atamızın izinde koşuyoruz kol kola...*

*Cumhuriyet; özgürlük, insanca varlık yolu...
Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu...*

*Yaşasın hür ulusum, soylu gencim, benliğim.
Yaşasın şanlı ordum, sarsılmaz güvenliğim.
Ersin elli yıllarım nice muhterem çağlara,
Örnek olsun cihana Devletim, düzenliğim..*

*Cumhuriyet; özgürlük, insanca varlık yolu,
Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolu...*

Bekir Suki ERDOĞAN



10. YIL MARŞI

*Çıktık açık alınla, on yılda her savaştan,
On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan.
Başta bütün dünyanın saydığı başkumandan,
Demir ağlarla ördük, anıydı dört baştan.*

*Türküz, Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi,
Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri.*

*Bir hızla, kötülüğü, geriliği boğarız,
Karanlığın üstüne güneş gibi doğarız,
Türküz, bütün başlardan üstün olan başlarız,
Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız.*

*Türküz, Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi,
Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri.*

*Çizerek kanımızla özyurdun haritasını,
Dindirdik memleketin yullar süren yasını.
Bütünledik her yönden istiklâl kavgasını.
Bütün dünya öğrendi Türklüğü saymasını.*

*Türküz, Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi,
Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri*

*Örnektir milletlere açtığımız yeni iz,
İmtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz
Uyduk görüşte bilgi, gidişte ülküye biz,
Tersine dönse dünya, yolumuzdan dönmeyiz.*

*Türküz, Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi,
Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri
Behçet Kemal ÇAĞLAR
Faruk Nafiz ÇAMLIBEL*

ATATÜRK

*Türkü ölümden
Odu kurtaran
Odu yeniden
Türklüğü kuran.*

*Yaptığı ordu
Düşmanı kovdu
Ulus, yurdu
Odu yaradan,*

*Türkün dileği
Onun emeği
Yüce yüreği
Türklüğe vatan.*

*Bu memleketi,
Cumhuriyeti
Canıyla etti
Bize armağan.*

*Atamızsın sen,
Adımız senden,
Yürür izinden,
Sana inanan.*

*Ülkün yürüsün
Türklük büyüsün
Sen Atatürksün,
Ey yüce başkan.*

Hasan Âli YÜCEL

İNKILÂP

*Zaferin büyüktür senin ey serdar!
Lakin bir zaferin daha vardır ki
Tarihi seyreden büyük asırlar
Böyle bir zaferi görmemiş belki.*

*Senin bu yaptığın şanlı inkılâp
Bir dağın üstünde sanki şahika
Bir sütun önünde bir aziz mihrap,
Bir tâka nisbetle alâîmisema.*

*Evet bu inkılâp çekiciyle sen
Dünyayı bağlayan zinciri kırdın;
Yıkılgın o kanlı tahıllar üstünden
Gür sesle "hürriyet" diye haykırdın.*

*Dedin: Ey tiranlar gününüz tekmil
Saltanat nöbeti artık halkındır
Bilin ki bu asır hurs devri değil
Kuvvetin kılıcı artık hakkındır.*

*Artık o, milleti soyan saraylar
O esir sürüler, o zindandar yok;
Ölümle istihza eden alaylar;
O kanlı cellatlar, o kurbanlar yok.*

*Yalnız bir Türkiye, bir vatan var ki,
Burda her Türk'ün sultan kendisi,
Bu aziz toprağın üzerindeki
Her köylü milletin bir efendisi!*

Mehmet Emin YURDAKUL

MUSTAFA KEMAL'LER TÜKENMEZ

*Tükenir elbet
Gökte yıldız, denizde kum tükenir
Bu vatan bu topraklar cömert
Kutsal bir ateşim ki ben sönmez
İnanın Mustafa Kemal'ler tükenmez.*

*Ben de etten kemiktendim elbet
İki Mustafa Kemal var iyi bilin
Ben işte o ikincisi sonsuzlukta
Ruh gibi bir şey görünmez
İnanın Mustafa Kemal'ler tükenmez.*

*Hep kardeşliğe bolluğa giden yolda
Bilimin yapıcılığın aydınlığında
Güzel düşünceler soyut fikirlerde ben
Evrensel yepyeni buluşlarda
Geriliği kovmuşum ben dönmez
İnanın Mustafa Kemal'ler tükenmez*

*Başın mı deritte, beni hatırla
Duy beni en sıkıldığın an
Baştan sona her şeyiyle bu vatan
Sakin ağlamasın kasımlarda
Fatih'ler, Kanuni'ler ölmez
İnanın Mustafa Kemal'ler tükenmez.*

Halim YAĞCIOĞLU

BİBLİYOGRAFYA

- Afetinan, Ayşe; Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Ankara 1969
- Ağaoğlu, Samet; Kuvay-ı Milliye Ruhu, İstanbul 1964
- Arısoy, M. Sunullah; Mustafa Kemal Ne Demek? Bayraklaşan Atatürk, İstanbul 1963
- ATATÜRK, Gazi Mustafa Kemal; Nutuk (Sadeleştiren, Nur Ardaçoç), İstanbul 1986
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (Toplayan Nimet Unan) Ankara 1959
- Atatürk; İslâm Ansiklopedisi, c.1
- Atay, Falih Rıfkı; Çankaya, İstanbul 1965
- Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı; Atatürk, Yetiştirmesi, Kişiliği, Devrimleri Erzurum 1973
- Başgil, Ali Fuad; Din ve Lâiklik, İstanbul 1962
- Bayur, Hikmet; Atatürk, Hayatı ve Eseri, Ankara 1963
- Borak, Sadi; Bilinmeyen Yönleriyle Atatürk, İstanbul 1966
- Cebesoy, Ali Fuat; Sınıf Arkadaşım Atatürk, İstanbul 1967
- Ender, Muzaffer; Dünya Ağlıyor, İstanbul 1964
- Eroğlu, Hamza; Türk İnkılâp Tarihi, İstanbul 1982
- Feyzioğlu, Turhan; Devlet Adamı Atatürk, Ankara 1963
- Kocatürk, Utkan; Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Ankara 1984
- Naci, Fethi; 101 Soruda Atatürk'ün Temel Görüşleri, İstanbul 1980
- Reşit, Muzaffer; Atatürk Şiirleri Antolojisi, İstanbul 1965
- Toros, Taha; Atatürk'ün Adana Seyahatleri, Adana 1981
- Yalçın, Ayhan; Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, Bayrak Kanunu, İnkılâp Kanunları, İstanbul 1982
- Yalçın, Ayhan; Türkiye Cumhuriyeti 1924, 1961, 1982 Anayasaları, İstanbul 1982

İÇİNDEKİLER

ATATÜRK'ÜN HAYATI.....	7
Doğumu, ailesi, çocukluğu.....	9
Anne ve babasının etkileri.....	10
Okula başlaması.....	11
Askerî Rüşdiye'de.....	13
Askerî İdadî'de.....	14
Harp Okulu'nda.....	14
Cemiyet kuruyor.....	16
Trablusgarb'ta.....	19
Hareket Ordusu'nda.....	19
Kitap yazıyor.....	20
Fransa'da.....	21
Balkan Harbi'nde.....	22
Ataşemiliter oluyor.....	23
1. Dünya Savaşı'nda.....	23
Kafkas Cephesi'nde.....	26
Almanya gezisi.....	27
Mondros Mütarekesi.....	29
Millî Mücadele hazırlıkları.....	32
Samsun'da.....	34
Amasya Tamimi.....	38
Erzurum Kongresi.....	40
Sivas Kongresi.....	42
Amasya görüşmeleri.....	44
Ankara'da.....	46
İstanbul işğal ediliyor.....	47
Büyük Millet Meclisi toplanıyor.....	48
İlk Bakanlar Kurulu.....	49
İç Ayaklanmalar.....	50
Cephe'ye gidiyor.....	50
Sevr Andlaşması.....	51
Gömrük Andlaşması.....	52

Gürcistan sorunu.....	52
Moskova Andlaşması.....	53
İlk Anayasa.....	53
1. İnönü Savaşı.....	54
Londra Konferansı.....	55
2. İnönü Savaşı.....	56
Sakarya Meydan Savaşı.....	58
Başkomutanlık Meydan Savaşı.....	59
Mudanya Ateşkes Andlaşması.....	62
Saltanat kaldırılıyor.....	63
Lozan Andlaşması.....	64
Halk Fırkası.....	65
Cumhuriyet'in ilânı.....	66
Halifelik kaldırılıyor.....	68
Evleniyor.....	68
Suikasd girişimi.....	68
Hastalanıyor.....	69
Bütün dünya ağlıyor.....	72
Atatürk için yazılanlar, söylenenler.....	74
Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri.....	79
Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetleri.....	87
ATATÜRK'ÜN VECİZELERİ.....	91
Adâlet, hak, hukuk.....	93
Askerlik, ordu.....	94
Bağımsızlık.....	95
Barış.....	96
Basın.....	97
Bayındırlık.....	98
Cumhuriyet.....	99
Dil.....	99
Din ve Lâiklik.....	100
Eğitim, öğretim, öğretmen.....	101
Ekonomi.....	103
Gençlik.....	103

Güzel Sanatlar.....	104
Halkçılık.....	104
Hayat.....	105
Hürriyet.....	106
İdealcilik.....	106
İnkılâp.....	107
İrtica.....	108
Kadın.....	108
Kişilik.....	109
Komünizm.....	110
Köylü, tarım.....	110
Kültür.....	111
Medeniyet.....	111
Millet'e güven.....	112
Millî Hakimiyet.....	112
Milliyetçilik.....	113
Politika.....	114
Sağlık.....	116
Spor.....	116
Tarih.....	117
Türkiye Büyük Millet Meclisi.....	117
Vatan savunması.....	118
TÜRK İNKILÂBİ.....	119
İnkılâplar.....	122
Türk İnkılâbının nitelikleri.....	123
Siyasî değeri.....	124
Hukukî değeri.....	125
Sosyal değeri.....	125
Evrensel değeri.....	126
Türk İnkılâbı hakkında söylenenler.....	126
Siyasal Alanda Yapılan İnkılâplar.....	128
Saltanatın kaldırılması.....	128
Cumhuriyet'in ılânı.....	129
Halifelik'in kaldırılması.....	132

Hukuk Alanında Yapılan İnkılâplar.....	133
Anayasalar.....	133
Yeni kurumlar.....	134
Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılâplar.....	137
Öğrenimin birleştirilmesi.....	137
Medreselerin kaldırılması.....	138
Yeni Türk Harflerinin kabulü.....	139
Tarih inkılâbı.....	140
Dil inkılâbı.....	141
Güzel sanatlarda inkılâp.....	142
Toplum Yaşayışında Yapılan İnkılâplar.....	143
Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması.....	143
Kılık-kıyafet inkılâbı.....	144
Soyadı Kanunu'nun kabulü.....	146
Bey, paşa gibi bazı lâkapların kaldırılması.....	146
Takvim ve ölçülerde inkılâp.....	146
Kadın haklarında inkılâp.....	147
Ekonomik Alanda Gelişmeler.....	150
Sağlık Hizmetleri.....	154
Atatürk Döneminde İç Siyaset.....	155
Gruplar.....	155
Ordunun siyasetten ayrılması.....	156
Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası.....	156
Şeyh Sait Ayaklanması.....	157
Atatürk'e suikasd girişimi.....	157
Serbest Cumhuriyet Fırkası.....	158
Menemen olayı.....	159
Bursa olayı.....	159
Tunceli olayları.....	160
Atatürk Döneminde Dış Siyaset.....	161
Fransa ile ilgili Musul sorunu.....	162
İngiltere ile Musul sorunu.....	162
Türk-Yunan anlaşmazlığı.....	163
Türkiye ile İtalya arasındaki sorunlar.....	163
Türkiye ile Sovyet Rusya Dostluk Andlaşması.....	164

Doğu Devletleriyle ilişkiler.....	164
Atatürk ve Türk Ordusu.....	165
Atatürk ve Türk Gençliği.....	166
Türk İnkılabının Sonuçları.....	168

ATATÜRKÇÜLÜK-ATATÜRK İLKELERİ.....	169
Atatürkçü düşünce sistemi.....	172
Atatürk ilkeleri.....	175
Cumhuriyetçilik.....	176
Milliyetçilik.....	179
Halkçılık.....	183
Lâiklik.....	186
Devletçilik.....	189
İnkılâpçılık.....	191
Bütünleyici İlkeler.....	194
Millî Egemenlik.....	194
Millî Bağımsızlık.....	196
Millî birlik, beraberlik ve ülke bütünlüğü.....	197
Yurtta sulh, cihanda sulh.....	198
Bilimsellik ve akılcılık.....	199
Çağdaş ve Batılılaşma.....	200
İnsan ve insan sevgisi.....	202
Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi.....	204
Gençliğin Atatürk'e cevabı.....	205
Gençliğin Andı.....	205
Atatürk'ün 10. Yıl Nutku.....	206
Atatürk'ün Türk Ordusuna Mesajı.....	208

ATATÜRK KRONOLOJİSİ.....	209
---------------------------------	------------

ATATÜRK ŞİİRLERİ.....	225
------------------------------	------------

Ey Türk Gençliği!

Birinci vazifen, Türk istiklâlini (*bağımsızlığını*), Türk Cumhuriyetini, ilelebet (*sonsuzluğa değin*) muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin (*varlığının*) ve istikbâlinin (*geleceğinin*) yegâne (*biricik*) temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinen-dir. İstikbâlde dahi (*de*), seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dahilî (*yurtiçinde*) ve haricî (*yurtdışında*) bedhahların (*kötü yürekli*) olacaktır. Bir gün, İstiklâl ve Cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini (*koşullarını*) düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait (*koşullar*), çok nâmüsaî (*elverişsiz*) bir mahiyette (*nitelikte*) tezahür edebilir (*görünebilir*). İstiklâl ve Cumhuriyetine kasdedecek (*kıymak isteyecek*) düşmanlar, bütün dünyada emsali (*benzeri*) görülmemiş bir galibiyetin (*yenginin*) mümessili (*temsilcileri*) olabilirler.

Cebren (*zorla*) ve hile ile (*aldatıcı düzenlerle*) aziz (*sevgili*) vatanın, bütün kaleleri zaptedilmiş (*alınmış*), bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil (*eylemsel olarak*) işgal edilmiş (*geçirilmiş*) olabilir. Bütün bu şeraitten (*koşullardan*) memleketin (*acı*) ve daha vahim (*kor-kunç*) olmak üzere, memleketin içinde (*içinde*), iktidara sahip (*işbaşında*) olanlar gaflet (*bilgisizlik*) ve dalâlet (*sapkınlık*) ve hattâ hıyânet (*hayınlık*) içine düşebilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri, şahsî menfaatlerini (*kişisel çıkarlarını*) müstevilârin (*yurduna girmiş olan düşmanların*) siyasî emelleriyle (*istekleriyle*) tevhid edebilirler (*birleştirebilirler*). Millet, fakr-u zarûret (*yoksulluk ve sıkıntı*) içinde harap (*ezgin*) ve bîtap (*bitkin*) düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbâlinin (*geleceğinin*) evlâdı! İşte, bu ahvâl (*ortam*) ve şerait (*koşullar*) içinde dahi (*bile*) vazifen, Türk İstiklâl ve Cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret (*güç*) damarlarındaki asil (*soylu*) kanda mevcuttur! (Nutuk, c.2, s.614)